

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1683

[Total No. of Pages : 4

[5347]-101

First Year B.Ed. (General) (Education)

CHILDHOOD AND GROWING UP

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry fifteen marks and answers to the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) *Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*

Q1) What is mean by Growth and Development? Explain the characteristics of Physical, Emotional and Social Development of Adolescent stage. As a teacher how will you guide such students? **[15]**

OR

Explain the concept of 'Heridity, Environment and Social Heridity, with suitable examples. In what way will you, use these concepts as a teacher in teaching learning process?

Q2) What is mean by 'Inclusive Education'? Write the characteristics of 'Inclusive Education'. How will you identify slow learner from your class? What measures will you take to teach slow learner? **[15]**

OR

What is mean by 'Individual Differences'? Explain the causes of Individual Differences with examples. How will you guide the students for their development by considering the concept of 'Individual Differences'.

P.T.O.

Q3) What do you mean by learning styles? Explain the types of learning style. What teaching strategy will you use to teach such students? **[15]**

OR

Explain the concept of 'Multiculturalism'. What are the differences among students caused by Multiculturalism? As a teacher explain your role, in 'Multicultural classroom'?

Q4) Write the meaning of Political, Social and Cultural dimensions of childhood. Explain the social dimensions of growing up with reference to - **[15]**

- a) Family
- b) Neighbourhood
- c) Friend
- d) Society

OR

What is mean by 'Mass-Media'? What are the types of 'Mass-Media'? Explain the impact of Mass-Media on school students.

Q5) Write short answers (any four) **[20]**

- a) Explain the principles of Growth and Development.
- b) Explain the role of teacher in general classroom while teaching 'Visually Impaired' students.
- c) Write the characteristics of 'Creative Students'.
- d) Explain the impact of 'Social Values', 'Customs' and 'Traditions' on the development of students.
- e) What are the features of 'Democratic Government'.
- f) Explain the characteristics of 'Learning Disabled' students.

Total No. of Questions :5]

P1683

[5347]-101

First Year B.Ed. (General)
CHILDHOOD AND GROWING UP
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400ते 425.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130ते 150.

प्रश्न 1) वाढ आणि विकास म्हणजे काय? कुमारावस्थेतील शारीरिक, भावनिक व सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. या अवस्थेतील विद्यार्थ्यांना तुम्ही कसे मार्गदर्शन कराल?[15]

किंवा

‘अनुवंश’, ‘परिस्थिती’ आणि ‘सामाजिक’ अनुवंश या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. या संकल्पनांचा उपयोग एक शिक्षक म्हणून तुम्ही अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेत कशाप्रकारे कराल?

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षण म्हणजे काय? समावेशक शिक्षणाची वैशिष्ट्ये लिहा. तुमच्या वर्गातील गतिमंद विद्यार्थी तुम्ही कसे शोधाल? या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना तुम्ही कोणते उपाय योजाल? [15]

किंवा

व्यक्तिभेद म्हणजे काय? व्यक्तिभेदाची कारणे सोदाहरण स्पष्ट करा. ‘व्यक्तिभेद’ संकल्पना विचारात घेऊन तुम्ही विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी त्यांना कशाप्रकारे मार्गदर्शन कराल?

प्रश्न 3) अध्ययन शैली म्हणजे काय? अध्ययन शैलीचे प्रकार स्पष्ट करून तुमच्या वर्गातील भिन्न अध्ययन शैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अध्ययन करण्यासाठी तुम्ही कोणत्या अध्यापन कार्यनीती वापराल ते स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘बहुसांस्कृतिकता’ संकल्पना स्पष्ट करा. बहुसांस्कृतिकतेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कोणते भेद निर्माण होतात? बहुसांस्कृतिकता असणाऱ्या वर्गात शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) बालकाच्या विकासासंदर्भात राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक पैलूंचा अर्थ लिहा. बालकांच्या विकासाचा सामाजिक पैलू खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) कुटुंब
- ब) शेजार
- क) मित्र
- ड) समाज

किंवा

समुहसंपर्क माध्यमे म्हणजे काय? माध्यमांचे प्रकार कोणते? माध्यमांचा शालेय विद्यार्थ्यांवर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) वाढ व विकासाची तत्वे स्पष्ट करा.
- ब) सर्वसाधारण वर्गात ‘दृष्टीदोष’ असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना वर्गाध्यापन करताना शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- क) सर्जनशील विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ड) सामाजिक मूल्ये आणि रूढी परंपरांचा विद्यार्थी विकासावर कशाप्रकारे प्रभाव पडतो ते स्पष्ट करा.
- इ) लोकशाही शासनप्रणालीची वैशिष्ट्ये कोणती?
- फ) अध्ययन अकार्यक्षम विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1684

[Total No. of Pages : 4

[5347]-102

F.Y.B.Ed. (General)

CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER & SOCIETY
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Eassy type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 450 words.*
- 4) *Short answers type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 150 to 175 words.*
- 5) *Students should specifically follow the limitation of words.*

Q1) What is informal education? What are the factors of Informal Education? 'Family is an informal agency of education' explain this statement with its meaning, characteristic features and modern functions in Contemporary Indian Society. **[15]**

OR

Explain the meaning of peer group and reference group? Write the educational importance of peer group? How reference group is helpful for the development of person, explain with five examples.

Q2) Write the meaning and direction of social change? Explain the process of social change with examples? What are the obstacles to bring positive direction of social change, explain with any five examples. **[15]**

OR

What are the different types of social change? 'Education is an important instrument of social change' explain this statement with the support of following points

- a) Relationship of education with social change
- b) Curriculum
- c) Co-curricular activities
- d) Role of teacher

P.T.O.

Q3) Differentiate between gender and sex? What are the various issues related to gender inequality in school? Explain the role of education to reinforce gender parity. **[15]**

OR

What are the challenges in gender inequalities? What is the role of teacher to bring gender equality? As a teacher which teaching strategy you adopt to develop gender equality sensitivity among students?

Q4) Explain the meaning and concept of sustainable development? What is the role of education in sustainable development? As a student teacher how will you contribute for sustainable development, explain with five examples. **[15]**

OR

Explain the concept of liberalization. Privatization and globalization? What is the impact of globalization on contemporary Indian Society, explain with five examples? What is the role of teacher in liberalization, Privatization and globalization, explain with one example each.

Q5) Write any four answers of the following : **[20]**

- a) Write the educational function of state.
- b) Write the constitutional provision regarding gender equality.
- c) Write concept and feature of Right to Education Act - 2009.
- d) Explain the educational thought of J.P. Naik.
- e) Explain the educational thought of Savitribai Phule.
- f) Write the laws and rights regarding gender equality.

Total No. of Questions :5]

P1684

[5347]-102

F.Y.B.Ed. (General)

CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER & SOCIETY

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न 15 गुणांचा असून 400ते 450 शब्दात अपेक्षित आहे.
4) लघुत्तरी पाच गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 150ते 175 शब्दात अपेक्षित आहे.
5) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

प्रश्न 1) सहज शिक्षण म्हणजे काय ? सहज शिक्षणाचे घटक कोणते ? 'कुटुंब हि सहज शिक्षण देणारी शैक्षणिक संस्था आहे' हे विधान कुटुंबाचा अर्थ, गुणवैशिष्ट्ये आणि समकालीन भारतीय समाजातील आधुनिक कार्य या आधारे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समवयस्क गट आणि संदर्भ समूह यांचा अर्थ स्पष्ट करा ? समवयस्क गटाचे शैक्षणिक महत्व लिहा ? संदर्भ समूह व्यक्तिच्या विकासात कसे सहाय्य करते हे पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) सामाजिक बदलाचा अर्थ व दिशा लिहा ? सामाजिक बदलाची प्रक्रिया उदाहरणासह स्पष्ट करा ? सकारात्मक दिशेने सामाजिक बदल घडवून आणण्यास कोणते अडथळे येतात हे कोणत्याही पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

सामाजिक बदलाचे वेगवेगळे प्रकार कोणते ? 'शिक्षण हे सामाजिक बदलाचे एक महत्वपूर्ण साधन आहे' हे विधान खालिल मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) शिक्षण आणि सामाजिक बदलाचा सहसंबंध
ब) अभ्यासक्रम
क) अभ्यासपुरक उपक्रम
ड) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 3) लिंग आणि लिंगभाव यातील फरक स्पष्ट करा? शाळेत लिंगभाव असमानतेबाबतची वेगवेगळी कारणे कोणती? लिंगभाव समानता दृढीकरणासाठी शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

लिंगभाव असमानतेबाबतची आव्हाने कोणती? लिंगभाव समानता आणण्यासाठी शिक्षकाची भूमिका कोणती? एक शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये लिंगभावसमानतेबाबत संवेदनशीलता निर्माण होण्यासाठी तुम्ही कोणती अध्यापन निती स्विकाराल?

प्रश्न 4) शाश्वत विकासाची संकल्पना व अर्थ स्पष्ट करा? शाश्वत विकासात शिक्षणाची भूमिका कोणती? एक विद्यार्थी शिक्षक म्हणून शाश्वत विकासासाठी तुम्ही काय योगदान दयाल हे पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा. जागतिकीकरणाचा समकालीन भारतीय समाजावर कसा प्रभाव पडला आहे हे पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा. उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरणामध्ये शिक्षकाची भूमिका प्रत्येकी एका उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालिलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात उत्तरे लिहा. [20]

- अ) राज्यसंस्थेचे शैक्षणिक कार्य लिहा.
- ब) लिंगभाव समानतेबाबत भारतीय संविधानातील तरतूदी लिहा.
- क) शिक्षण अधिकार कायदा 2009 ची संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.
- ड) जे.पी. नाईक यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.
- इ) सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.
- फ) लिंगभाव समानतेबाबतचे हक्क व कायदे लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1685

[Total No. of Pages : 4

[5347]-103

F.Y.B.Ed. (General)

LEARNING AND TEACHING (EDUCATION)

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Work limit for questions of 15 marks is about 400 - 425 words.*
- 4) *Work limit for questions of 5 marks is about 150 - 175 words.*
- 5) *Students should strictly follow the words limit given.*

Q1) Explain Pavlov's theory of learning. As a teacher how will you use it in classroom teaching? **[15]**

OR

Explain technology based learning and project work with respect to following points :

- Concept
- Process
- Advantages
- Limitations

Q2) What is concept mapping? Explain steps of developing concept map with suitable example. Draw a concept map of the same. **[15]**

OR

What is constructivism? Explain cognitive constructivism with respect to following points :

- Concept
- Characteristics
- Educational implications

P.T.O.

Q3) Explain various teaching skills in 21st century. Explain the application of any two teaching skills with suitable example. **[15]**

OR

Explain the Co-relation between diagnostic test and remedial teaching. What precaution with you take while applying it?

Q4) Explain Jurispreudential Inquiry model. Explain its steps with example and write the educational implication of it. **[15]**

OR

Explain Inquiry training model. Explain steps of model with example. Write its educational implication.

Q5) Answers the following questions (Any Four) : **[20]**

- a) Explain the types of transfer of learning.
- b) Explain maxims of teaching.
- c) Explain mind map with example.
- d) Write characteristics of social constructivism.
- e) Explain the steps of concept attainment model.
- f) Explain the characteristics of team teaching.

Total No. of Questions : 5]

P1685

[5347]-103

F.Y.B.Ed. (General)

LEARNING AND TEACHING (EDUCATION)

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.
5) परीक्षार्थींनी शब्दमर्यादेचे बंधन पाळावे.

प्रश्न 1) पाव्हलाव्ह (Pavlov's theory) ची अध्ययन उपपत्ती सांगून वर्ग अध्यापनात शिक्षक म्हणून करावयाचा उपयोग स्पष्ट करा. [15]

किंवा

तंत्रज्ञानावर आधारित अध्ययन व प्रकल्प कार्य या पध्दती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- संकल्पना
- प्रक्रिया
- फायदे
- मर्यादा

प्रश्न 2) संकल्पना चित्रण म्हणजे काय? संकल्पना चित्रण विकसनाच्या पायऱ्या योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा आणि त्या संकल्पना चित्रणाचे रेखाटन करा. [15]

किंवा

ज्ञानरचनावाद म्हणजे काय? बोधात्मक ज्ञानरचनावाद खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना
- ब) वैशिष्ट्ये
- क) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 3) 21व्या शतकातील विविध अध्यापन कौशल्ये स्पष्ट करून यापैकी कोणतीही दोन अध्यापन कौशल्ये कसे वापराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

नैदानिक चाचणी व उपचारात्मक अध्यापन यातील सहसंबंध स्पष्ट करा. त्याचा अवलंब करताना कोणती काळजी घ्याल ते लिहा.

प्रश्न 4) न्यायतत्व शास्त्रीय अन्वेषण प्रतिमान स्पष्ट करा. त्याच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करून शैक्षणिक उपयोजन लिहा. [15]

किंवा

पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमान स्पष्ट करा. त्यांच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करून शैक्षणिक उपयोजन लिहा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) अध्यापनाची सूत्रे स्पष्ट करा.
- क) मनोमापन उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- ड) सामाजिक ज्ञानरचनावादाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) संकल्पना प्राप्ती प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- फ) सांघिक अध्यापनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1686

[Total No. of Pages : 5

[5347] - 104

F.Y. B.Ed. (General)

**BED104: ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type question carry fifteen marks of the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Word limit for short answer questions is expected to be written in 130 - 150 words.*
- 5) Only single memory calculator is allowed.*

Q1) Give the classification of educational objectives of revised Dr. Bloom's taxonomy. How will you attain the educational objectives in affective domain from your day to day teaching? **[15]**

OR

Write the criteria of a good learning experience. Explain the types of learning experience. Illustrate their use in teaching with one example. **[15]**

Q2) What are the qualitative tools of evaluation? Write the merits & limitations of rating scale develop a five point rating scale for assessing the 'poster competition'. **[15]**

OR

Write the aspects you will consider while preparing the blue print of the unit test. Prepare a blue print for one unit from the school subject. Write the importance of the blue print. **[15]**

P.T.O.

Q3) Explain the nature & merit of the following evaluation processes. Write the suggestions for making these processes effective. **[15]**

- a) Self assessment
- b) Continuous comprehensive evaluation.

OR

Explain the concept of following evaluation tools. Write the use of these tools in the process of evaluation.

- a) Evaluation Rubric
- b) Cumulative Records

Q4) a) Compute quartile deviation' from the given distribution and interpret it. **[10]**

Class intervals C.I	37 39	34 36	31 33	28 30	25 27	22 24	19 21	16 18	13 15	10 12
Frequency 'f'	01	03	04	03	08	05	09	07	05	09

- b) Define 'central tendency'. Explain the measures of central tendency. **[5]**

OR

From the following distribution, compute the mean.

- a) Using 'Assume mean' method & interpret it. **[10]**

Class intervals C.I	84 89	78 83	72 77	66 71	60 65	54 59	48 53	42 47	36 41	30 35
Frequency 'f'	01	02	06	07	03	03	03	02	02	01

- b) Explain the characteristics of standard deviation. **[5]**

Q5) Answer any four of the following.

[20]

- a) Explain the concept of measurement, assessment & evaluation with example.
- b) Illustrate the use of 'sentence completion' tool in projective technique.
- c) What efforts will you take to improve the quality of oral & practical examination?
- d) Explain the importance of feedback in learning.
- e) Explain the concept of percentile & percentile rank.
- f) Define coefficient of correlation. Explain the types of correlation.

Total No. of Questions : 5]

P1686

[5347] - 104

F.Y. B.Ed. (General) (Semester - I)

104: ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING
(2015 Pattern)
(मराठी रुपांतर)

वेळ: 3 तास]

[एकूण गूण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) निबंधवजा प्रश्नासाठी 400 ते 425 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
3) लघुत्तरी प्रश्नांसाठी प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
4) फक्त साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

प्रश्न 1) डॉ. बेजामिन ब्लूम यांचे सुधारित शैक्षणिक उद्दिष्टांचे श्रेणीबद्ध वर्गीकरण लिहा. भावात्मक क्षेत्रातील शैक्षणिक उद्दिष्टे तुम्ही दैनंदिन अध्यापनातून कशी साध्य कराल? [15]

किंवा

चांगल्या अध्ययन अनुभूतीचे निकष लिहा. अध्ययन अनुभवाचे प्रकार स्पष्ट करून अध्यापनातील त्यांचा उपयोग एका उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मूल्यमापनाची गुणात्मक साधने कोणती? पदनिश्चयन श्रेणी व पडताळा सूचीचे गुण दोष लिहा. भित्तीपत्रक स्पर्धेचे मूल्यमापन करण्यासाठी पंचबिंदू पदनिश्चयन श्रेणी तयार करा. [15]

किंवा

संविधान तक्ता तयार करतांना कोणत्या बाबींचा विचार कराल ते लिहा. तुमच्या विषयातील एका घटकासाठी संविधान तक्ता तयार करून संविधान तक्त्याचे महत्व लिहा.

प्रश्न 3) खालील मूल्यमापन प्रक्रियांचे स्वरूप, फायदे स्पष्ट करा व त्या प्रक्रिया अधिक परिणात्मकारक करण्यासाठी उपाययोजना लिहा. [15]

अ) स्वयंमूल्यनिर्धारण

ब) सातत्यपूर्ण सर्वकष मूल्यमापन

किंवा

खालील मूल्यमापन साधनांची संकल्पना स्पष्ट करून या साधनांचा मूल्यमापन प्रक्रियेतील उपयोग लिहा.

- अ) मूल्यमापन प्रपत्र (Evaluation Rubric)
ब) संकलित नोंदपत्रक (Cumulative records)

प्रश्न 4) अ) खालील वर्गांतर विभाजन सारणीचे चतुर्थक विचलन काढा व अर्थनिर्वचन करा. [10]

वर्गांतरे	37	34	31	28	25	22	19	16	13	10
	39	36	33	30	27	24	21	18	15	12
वारंवारिता	01	03	04	03	08	05	09	07	05	09

ब) केंद्रीय प्रवृत्ती म्हणजे काय? केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे स्पष्ट करा. [5]

किंवा

अ) खालील वर्गांतर विभाजन सारणीचे 'गृहित मध्यमान' पध्दतीने मध्यमान काढा. व अर्थनिर्वचन करा.

वर्गांतरे	84	78	72	66	60	54	48	42	36	30
	89	83	77	71	65	59	53	47	41	35
वारंवारिता	01	02	06	07	03	03	03	02	02	01

ब) प्रमाणविचलनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

- अ) मापन, मूल्यमापन, मूल्यनिर्धारणाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.
ब) 'वाक्यपूर्ती' या प्रक्षेपण तंत्राचा वापर उदाहरणासह स्पष्ट करा.
क) तोंडी व प्रात्यक्षिक परीक्षांची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी कोणते प्रयत्न कराल ते लिहा.
ड) प्रत्याभरणाचे अध्ययनातील महत्व स्पष्ट करा.
इ) शततमक व शततमकाची संकल्पना स्पष्ट करा.
फ) सहसंबंध गुणक म्हणजे काय? सहसंबंधाचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1687

[Total No. of Pages : 4

[5347] - 105

B.Ed. (General)

ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry fifteen marks and the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 5) Students should strictly follow word limit while writing answers.*

Q1) Explain the phases of 'philip jackson model'. How will you use this model for teaching any unit of your school subject? **[15]**

OR

What is 'critical pedagogy? Write merits and demerits of critical pedagogy. How will you use critical pedagogy for making your teaching - learning process more effective? **[15]**

Q2) What is 'problem based learning (PBL)? How is it different from scenario based learning? Explain teacher's role in problem based learning. **[15]**

OR

What is 'Blended learning? How will you use the concept of Blended learning for teaching any unit from school subject? **[15]**

P.T.O.

Q3) Explain the applications of ICT with respect to the following points. [15]

- a) Teaching - learning process.
- b) Administration
- c) Evaluation.

OR

What are the skills and qualities of ICT teacher? As a teacher what efforts will you take to develop those skills. [15]

Q4) What is 'collaborative learning'? Write the characteristics of collaborative learning. How will you use social networking tools for collaborative learning. [15]

OR

Explain the concept of 'M - learning'. How will you use mobile and its applications (Apps) for making your teaching - learning process more effective? [15]

Q5) Write answers in brief (Any four) [20]

- a) Write any five principles of advanced pedagogy.
- b) Write the strategies that you use to keep your students engaged in teaching learning process.
- c) Write the advantages and limitations of experiential learning.
- d) How will you assure the net-safety of your students?
- e) Explain the concept of 'plagiarism'. What measures can be taken to avoid plagiarism?
- f) How will you use whatsapp' and facebook' in educative processes?

Total No. of Questions : 5]

P1687

[5347] - 105

B.Ed. (General)

ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT

(2015 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ: 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न 15 गुण व शब्दमर्यादा 400 ते 425.
4) लघुत्तरी प्रश्न 5 गुण व शब्दमर्यादा 130 ते 150
5) परिक्षार्थ्यांनी शब्दमर्यादा पाळावी.

प्रश्न 1) फिलीप जॅक्शन प्रतिमानाच्या अवस्था स्पष्ट करा. शालेय विषयातील एखादा घटक शिकविण्यासाठी या प्रतिमानाचा वापर तुम्ही कसा कराल? [15]

किंवा

चिकित्सक अध्यापनशास्त्र म्हणजे काय? चिकित्सक अध्यापनशास्त्राचे फायदे व मर्यादा लिहा
अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया अधिक परिणामकारक करण्यासाठी तुम्ही चिकित्सक अध्यापन
शास्त्राचा वापर कसा कराल? [15]

प्रश्न 2) समस्या आधारित अध्ययन म्हणजे काय? दृश्य आधारित (Scenario based) अध्ययनापेक्षा हे कसे भिन्न आहे? समस्या आधारित अध्ययनामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संमिश्र अध्ययन म्हणजे काय? शालेय विषयातील एखादा घटक शिकविण्यासाठी संमिश्र
अध्ययन संकल्पनेचा वापर तुम्ही कसा कराल? [15]

प्रश्न 3) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे उपयोजन खालील मुद्द्यांद्वारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया
ब) प्रशासन
क) मूल्यमापन

किंवा

माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या शिक्षकाची कौशल्ये व गुणवैशिष्ट्ये कोणती? शिक्षक म्हणून त्या कौशल्याचा विकास करण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? [15]

प्रश्न 4) 'सहयोगी अध्ययन' म्हणजे काय? सहयोगी अध्ययनाची वैशिष्ट्ये लिहा. सहयोगी अध्ययनासाठी 'सोशल नेटवर्किंगच्या (Social networking) विविध साधनांचा तुम्ही कशा प्रकारे वापर कराल? [15]

किंवा

'मोबाईल अध्ययन' (M - learning) संकल्पना स्पष्ट करा. तुमची अध्ययन -अध्यापन प्रक्रिया अधिक प्रभावी होण्यासाठी मोबाईलचा व त्याच्या ॲप्सचा (applications) वापर तुम्ही कशा प्रकारे कराल? [15]

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) [20]

- अ) प्रगत अध्यापनशास्त्राची कोणतीही पाच तत्वे लिहा.
- ब) अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत विद्यार्थ्यांना गुंतवून ठेवण्यासाठी तुम्ही कोणत्या कार्यनिती वापराल ते लिहा.
- क) अनुभवजन्य अध्ययनाचे फायदे व मर्यादा लिहा.
- ड) तुमचे विद्यार्थी नेट सुरक्षित असण्याची खात्री तुम्ही कशी दयाल?
- इ) वाड्मयचौर्य ही संकल्पना स्पष्ट करा. वाड्मयचौर्य टाळण्यासाठी कोणत्या उपाययोजना करता येतील?
- फ) वॉट्सॲप व फेसबुकचा वापर शैक्षणिक प्रक्रियांमध्ये तुम्ही कशा प्रकारे कराल?

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1691

[Total No. of Pages : 35

[5347]-106

F.Y. B.Ed. (General)

106 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

(Any two From : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics & Information and Communication Technology)

(2015 Pattern) (Choice Based Credit System)

Time :3 Hours]

[Max. Marks :80

Instructions to the candidates:

- 1) Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.
- 2) All questions are compulsory.
- 3) Figures to the right of the question indicate marks.
- 4) Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.
- 5) Write answers in about 150 words for 5 mark questions.

- सूचना :
- 1) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 - 2) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 - 3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.
 - 5) 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.

P.T.O.

- प्रश्न 1) अ) वाक्य म्हणजे काय? वाक्याचे अर्थावरून पडणारे प्रकार स्पष्ट करा. [8]
 ब) ओवी या छंद प्रकाराची वैशिष्ट्ये उदा. सह स्पष्ट करा. [7]
- किंवा
- अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. [8]
 ब) भाषा म्हणजे काय? महाराष्ट्रात बोलल्या जाणाऱ्या प्रमुख बोली भाषा वैशिष्ट्या सह स्पष्ट करा. [7]
- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) काळाचे मुख्य प्रकार स्पष्ट करा.
 ब) समासाचे खालील दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.
 i) अव्ययीभाव समास
 ii) बहुव्रीहि समास
 क) नामाची व्याख्या सांगून कोणतेही दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
 ड) कोणतेही एक अक्षरगण वृत्त लक्षणासह उदाहरण देऊन स्पष्ट करा.
 इ) तुमच्या शाळेतील 'मराठी भाषा दिन' कार्यक्रमासाठी एखाद्या साहित्यीकास निमंत्रण देणारे पत्र लिहा.
- प्रश्न 3) रिकाम्या जागी योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. [10]
 i) मराठीत एकूण किती स्वरादी आहे.
 अ) आठ ब) दहा
 क) दोन ड) सहा
 ii) एकनाथी भागवत हा ग्रंथ कोणाचा?
 अ) संत ज्ञानदेव ब) संत नामदेव
 क) संत एकनाथ ड) संत तुकाराम
 iii) मराठीतील आद्य ग्रंथ कोणता?
 अ) विवेकसिंधू ब) लीळाचरित्र
 क) ज्ञानेश्वरी ड) स्मृतीस्थळ

- iv) बालकवी कोणाला म्हटले जाते.
 अ) त्र्यंबक बापूजी ठोंबरे
 ब) माधव केशव दामले
 क) कृष्णाजी केशव दामले
 ड) काशिनाथ हरी मोडक
- v) वाक्यातील क्रिया दाखवून त्या वाक्याचा अर्थ पूर्ण करणाऱ्या शब्दास काय म्हणतात?
 अ) नाम
 ब) सर्वनाम
 क) क्रियापद
 ड) विशेषण
- vi) प्रविण दवणे यांनी कोणत्या गयिकेवर सप्तसुरांचे गाणे हा पाठ लिहिला आहे.
 अ) लता मंगेशकर
 ब) आशा भोसले
 क) उषा मंगेशकर
 ड) मीना खाडीलकर
- vii) खालील शब्दातील शुद्ध शब्द ओळखा.
 अ) महीना
 ब) जीज्ञासू
 क) नीर्जन
 ड) तीर्थस्वरूप
- viii) ‘‘नम्रता’ हाच खरा गुण’, अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा.
 अ) विशेषनाम
 ब) सामान्य नाम
 क) भाववाचक नाम
 ड) विशेषण
- ix) मराठीत एकूण किती विभक्ती आहे.
 अ) सात
 ब) नऊ
 क) आठ
 ड) दहा
- x) खालील वाक्याचा प्रकार ओळखा
 रामाने रावणाला मारले आणि विभीषणाला लंकेचे राज्य दिले.
 अ) केवल वाक्य
 ब) संयुक्त वाक्य
 क) मिश्रसंयुक्त वाक्य
 ड) मिश्र वाक्य

प्रश्न 1) संज्ञा की परिभाषा लिखिए। संज्ञा के विविध प्रकारों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [15]

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए। [10]

- i) पुराने किले की आत्मकथा
- ii) बेटी बचाओ अभियान और अध्यापक की भूमिका
- iii) यदि परीक्षा न होती।

ब) विद्यालय में मनाए गए स्वच्छता अभियान उपक्रम का वर्णन करते हुए अपने पिताजी को पत्र लिखिए। [5]

अथवा

ब) निम्नलिखित रूपरेखा के आधार पर कहानी लिखिए तथा उचित शीर्षक देकर सीख लिखिए।

उत्तर प्रदेश का एक कस्बा – अदालत में वकीलों का विश्राम कक्ष में बैठना – मासूम बालक का भीख माँगना – वकिलद्वारा समीप बुलाना – भीख का कारण – बालक द्वारा माँ की बीमारी – वकील द्वारा मदद – बूट पालिश का सामान दिलवाना – परिश्रम कर पैसे कमाना – अन्य भिखारी बालकों को उसके द्वारा मदद की जाना – कस्बे में भीख प्रथा बंद होना.

प्रश्न 2) किन्ही तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। [15]

- अ) आदिकाल की विशेषताएँ संक्षिप्त में लिखिए।
- ब) कबीरदास के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।
- क) उपन्यास विधा की विशेषताएँ लिखिए।
- ड) जयशंकर प्रसादजी का साहित्यिक परिचय दीजिए।
- इ) निम्नलिखित दोहे का अर्थ स्पष्ट कीजिए।

परहित सरिस धर्म नहीं । पर पीड़ा सम नहीं अधमाई॥

निर्णय सकर पुरान बेद कर । कहेऊँ तात जानहिं को बिद नर ॥

प्रश्न 3) अ) उचित जोड़ियाँ मिलाइए ।

[5]

i) प्रत्यय	अ) आजीवन
ii) उपसर्ग	ब) पुस्तकालय
iii) सहायक क्रिया	क) चूड़ीवाला
iv) वाक्य	ड) पिता
v) संधि	इ) आना पड़ा
	फ) मिश्र

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए:

[5]

- 'गीतांजली' के रचयेता का नाम लिखिए ।
- 'मानसरोवर' कहानी संग्रह के लेखक कौन हैं?
- 'दंग रह जाना' मुहावरे का अर्थ लिखिए।
- 'अंधेर नगरी चौपट राजा'— इस कहावत का अर्थ लिखिए।
- '99' इस अंक को शब्द में लिखिए।

Q1) Write an essay on any one of the following in about 400 words. [15]

- a) An Autobiography of Electronic Voting Machine.
- b) A memorable Day in my life.
- c) Health is Wealth.

OR

- a) The road in front of your College has become accident prone. Write a letter to the Editor of a newspaper explaining in it your problems and also suggest some solutions. [8]
- b) Read the following extract and answer the questions given below. [7]

But being named an 'Adarsh Gaon' is far from easy : Villages had to give a proposal after which a committee headed by Mr. Pawar Popatrao inspected the villages. "The villages had to show dedication in the struggle to fight mediocrity. They had to follow all the conditions of becoming an 'AdarshGaon'. We chose villages with a revolutionary spark", Mr. Pawar says.

Villages need to follow strict rules. The process begins with effective water management through the watershed technique and water auditing, taking responsibility of the village's natural resources planting trees and stopping grazing, contributing labour for the village work, and then expanding to bring about behavioural changes in the people for harbouring social change. Hiware Bazaar is free of any kind of addiction and there are no liquor or tobacco shops in the village. Vasectomy has been made compulsory, as is the pre-marital HIV test.

The 'AdarshGaon' model prides itself of being based on the joint decisions made by the Gram Sabha, where all the villagers are present. Even while selecting the new villages under the scheme, Mr. Pawar made sure that the decision to become an ideal village was taken by the entire village together.

The greatest victory for Hiware Bazaar so far has been the reverse migration that the village has witnessed since 1989. As many as 93 families have come back to the village, "from the slums in Mumbai and Pune." Mr. Pawar says.

Questions:

- i) What features of AdarshGaon are given in this extract? [1]
- ii) What is the procedure for selecting 'AdarshGaon'? [2]
- iii) What is the greatest victory for Hiware Bazaar? [2]
- iv) Do you think all villages in Maharashtra should follow the ideals of Hiware Bazaar? Why? [2]

Q2) Answer the following (any three) [15]

- a) Write a short note on phonetics.
- b) Write a report of Republic Day Celebrated in your college.
- c) Election of your village 'Gram Panchayat' is just over. You have to take an interview of the newly elected 'Sarpanch'. Frame at least 10 questions related with his future planning for the welfare of your village.
- d) Develop a story with the help of following points and give a suitable title (in about 200 words)

A Village boy — resting at night — hears the sound of knocking at the door — mother get up — opens the door — a thief in a mask — asks for the keys — mother gives him the keys — thief busy opening the safe — boy gets an idea — picks up his fountain — pen — quietly sprinkles ink on the thief's shirt while his back is turned — police arrive in the morning — boy tells the police what he did — one of the villagers who has come to the house has ink on his shirt — police question him — he is the thief — villagers praise the boy for his quick – thinking.

- e) Explain the concept of intonation with suitable examples.

Q3) a) Do as directed [5]

- i) We will speak to people as well as work in coordination with the Traffic Police and the wardens.

(Rewrite using 'not only — but also')

- ii) Girish Deshpande, member of the FOTP, says, "The initiative would definitely make a positive impact."

(Rewrite using indirect speech)

- iii) The scheme was formally launched recently.

(Use a Wh-question to get the underlined part as the answer.)

iv) Self esteem is the most important value in life.

(Change the degree)

v) I am asking you to do it.

(Add a question tag)

b) Fill in the blanks with suitable articles and rewrite the sentence. **[5]**

i) What _____ honest boy he is !

ii) _____ Chairman and Principal was present to the function.

iii) I have never seen _____ tiger.

iv) He is _____ Indra on the earth.

v) The bungalow has _____ huge garden.

[Max. Marks : 40

Q1) What is compound? Explain बहुव्रीहि compound with examples. [15]

OR

What is धातुसाधित अव्यय? Explain तुमन्त and त्वान्त with examples.

Q2) What are the rules of reading and writing Sanskrit? Explain two rules each with examples. [15]

OR

What is Voice? Explain कर्तरि, कर्मणि and भावे with examples.

Q3) a) Recognize the forms: [5]

- i) गृहात् ।
- ii) हे माले ।
- iii) बालकेषु ।
- iv) गच्छामः ।
- v) वदति ।

b) Match the pairs [5]

Group 'A'

Group 'B'

i) रामायणम्	a) चार्वाकः ।
ii) मेघदूतम्	b) मम्मटः ।
iii) कादम्बरी	c) बाणभट्टः ।
iv) काव्यप्रकाशः	d) कालिदासः ।
v) लोकायतदर्शनम्	e) वाल्मीकिमुनिः ।
	f) भासः ।

प्रश्न 1) समास म्हणजे काय? बहुव्रीहि समास सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

धातुसाधित अव्यये म्हणजे काय? तुमन्त व त्वान्त अव्यय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) संस्कृत वाचन व लेखनाचे नियम कोणते? प्रत्येकी दोन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्रयोग म्हणजे काय? कर्तरि, कर्मणि व भावे प्रयोग सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील रूपे ओळखा. [5]

- i) गृहात् ।
- ii) हे माले ।
- iii) बालकेषु ।
- iv) गच्छामः ।
- v) वदति ।

ब) योग्य जोड्या जुळवा: [5]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

i) रामायणम्	अ) चार्वाकः ।
ii) मेघदूतम्	ब) मम्मटः ।
iii) कादम्बरी	क) बाणभट्टः ।
iv) काव्यप्रकाशः	ड) कालिदासः ।
v) लोकायतदर्शनम्	ई) वाल्मीकिमुनिः ।
	फ) भासः ।

Max. Marks :40]

15

1۔ زمانہ کسے کہتے ہیں؟ زمانہ کی قسمیں مع مثال واضح کیجئے:-

OR

10

1 (a) مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 250 تا 300 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔
1۔ وقت کی پابندی! 2۔ تعلیم نسوان! 3۔ اگر میں شاعر ہوتا ہوتی۔

05

1 (b)۔ اپنے والدین کو خط لکھ کر اپنے بی۔ ایڈ کورس کی تعلیمی سیر کی معلومات تفصیل سے لکھیے۔

15

2۔ مندرجہ ذیل سوالات کے جواب 130 تا 150 الفاظ میں لکھیے (کوئی تین)

1۔ اُردو ادب کے مختلف ادوار مع خصوصیات لکھیے۔

2۔ دور جدید کے مصنف اے۔ پی۔ جے عبدالکلام پر روشنی ڈالیے۔

3۔ دور وسطی کے شاعر مرزا غالب پر روشنی ڈالیے۔

4۔ مشہور افسانہ نگار منشی پریم چند پر روشنی ڈالیے۔

5۔ نظم کی مختلف اقسام لکھیے۔

05

3 (a)۔ جوڑیاں لگائیے:

نمبر	نمبر
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6

3(b)۔ ایک جملے میں جواب لکھیے۔

1۔ مولانا الطاف حسین کی مشہور کتاب کا نام لکھیے۔

2۔ گین اس افسانہ کے افسانہ نگار کا نام لکھیے۔

3۔ علامہ اقبال کے مشہور ترانے کے نام لکھیے۔

4۔ منشی پریم چند کا اصلی نام لکھیے۔

5۔ دور جدید کے کسی ایک ادیب کا نام لکھیے۔

Total No. of Questions : 4]

HISTORY

[Max. Marks :40

Q1) What kind of trade relations did India had with other countries of Harappa Civilization. Explain in detail. [15]

OR

Explain the Revolutionary Movement in India.

Q2) Write the answer in short (Any three) [15]

- Explain the fundamental Rights given by Indian Constitution.
- State the features of Renaissance in literature.
- What was Lokmanya Tilak's objective in organizing national festivals?
- What is the message of the Bhagvat Gita?
- What work did the parallel government do in Satara?

Q3) Fill in the blanks: [5]

- In the state of Kolhapur _____ did substantial work for the abalition of caste distinction.
(Dr. Babasaheb Ambedkar, Vitthal Ramji Shinde, Rajashri Shahu Maharaj)
- Gandhiji decided to launch Salt Satyagraha at _____ in Gujarat.
(Sabarmati, Dandi, Dharasana)
- The father of History is _____.
(Socreates, Herodotus, Thucididi)
- _____ was the founder of Mughal empire.
(Babar, Shershah, Jahangir)
- The _____ looks after the local administration of the village.
(Gram Panchayat, Panchayat Samiti, Zilla Parishad)

Q4) Match the following: [5]

Group 'A'	Group 'B'
i) Galilio	a) Darwin
ii) Marconi	b) Azad Radio
iii) The theory of revolution	c) Radio
iv) Usha Mehta	d) Theory of separation of powers
v) Montesquieu	e) Invention of telescope
	f) Alexander Bell

प्रश्न 1) हड़प्पा कालीन भारताचे इतर देशांशी असलेली व्यापारी संबंध सविस्तर लिहा. [15]

किंवा

सशस्त्र क्रांतीकारी चळवळीबद्दल सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) [15]

- अ) भारतीय राज्यघटनेत सांगितलेले मूलभूत अधिकार स्पष्ट करा.
- ब) प्रबोधन काळात निर्माण झालेल्या साहित्याचा आढावा घ्या.
- क) राष्ट्रीय उत्सव आयोजित करण्यामागे टिळकांचा हेतू कोणता होता?
- ड) भगवत् गीतेत कोणता संदेश दिला?
- इ) सातत्याच्या प्रतिसरकारने कोणती कामे केली?

प्रश्न 3) रिकाम्या जागी योग्य पर्याय लिहा. [5]

- अ) कोल्हापूर संस्थानात यांनी जातीभेद निर्मूलनासाठी भरीव कार्य केले.
(डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, विठ्ठल रामजी शिंदे, राजर्षी शाहू महाराज)
- ब) गांधीजींनी मिठाच्या सत्याग्रहासाठी गुजरात मधिल हे निश्चित केले.
(साबरमती, दांडी, धारासना)
- क) इतिहासचा जनक यास म्हटले जाते.
(सॉक्रेटिस, हिरोडोटस, थ्यूसिडिडीज)
- ड) मोगल संस्थेचा संस्थापकहोता.
(बाबर, शेरशाह, जहाँगिर)
- इ) प्रत्येक गावाचा स्थानिक कारभार करते.
(ग्रामपंचायत, पंचायतसमिती, जिल्हा परिषद)

प्रश्न 4) जोड्या लावा:

[5]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

i) गॅलिलिओ

अ) डार्विन

ii) मार्कोनी

ब) आझाद रेडीओ

iii) सजीवांच्या उत्क्रांतीचा सिद्धान्त

क) रेडीओ

iv) उषा मेहता

ड) सत्ता विभाजनाचा सिद्धांत

v) मॉटेक्यू

इ) दूर्बिनिचा शोध

फ) अलेक्झांडर बेल

Instructions to the candidates:

- 1) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 2) *Use of stencils of map is allowed.*

- Q1)** a) Explain any two landforms created due to the transportation function of river with suitable diagrams. [7]
- b) Explain the structure of atmosphere with suitable diagram. [8]

OR

- a) Explain the types of forests in Maharashtra.
- b) Explain the major types of human occupation.

- Q2)** Write short answers of following (any three) [15]

- a) Explain the consequences of Population Explosion.
- b) Write the causes of sound pollution.
- c) Explain the importance of rain gauge with suitable diagram.
- d) What are the cause of earthquake?
- e) Explain the meaning of Bio sphere and the concept of food chain.

- Q3)** a) Complete the following sentences by using words from the brackets.[5]

- i) Climate of Mumbai is _____ in nature.
(cool, dry, hymid)
- ii) Sambhar lake found in _____.
(North America, Africa, India)
- iii) A _____ is a landform seen in the areas of limestone.
(Sink hole, deflation hollows, barchan)
- iv) _____ Occupation depends entirely on natural resources.
(Primary, Secondary, Tertiary)
- v) The _____ range is considered as the World's highest mountain range.
(Himalaya, Aravali, Satpuda)

b) Match the following:

[5]

Column 'A'

Column 'B'

i) The Karakoram

a) High altitude desert

ii) K-2

b) Heavily glaciated

iii) Ladakh

c) Source of Indus

iv) Mansarovar

d) Second highest peak of the world

v) Subansiri

e) Zaskar range

f) Tributary of Brahmaputra

- सूचना : 1) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
2) नकाशा स्टेन्सील वापरण्यास परवानगी आहे.

- प्रश्न 1) अ) नदी प्रवाहाच्या वहन कार्यामुळे निर्माण होणारी कोणतीही दोन भूरूपे आकृतीसह स्पष्ट करा. [7]
ब) वातावरणाची संरचना आकृतीसह स्पष्ट करा. [8]

किंवा

- अ) महाराष्ट्रातील वनांचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) मानवी व्यवसायाचे प्रमुख प्रकार स्पष्ट करा.

- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम स्पष्ट करा.
ब) ध्वनी प्रदूषणाची कारणे लिहा.
क) पर्जन्यमापकाचे महत्व आकृतीसह स्पष्ट करा.
ड) भूकंपाची कारणे कोणती?
इ) जीवावरणाचा अर्थ आणि अन्न साखळीची संकल्पना स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा लिहा. [5]

- i) मुंबईचे हवामान स्वरूपाचे आहे.
(थंड, कोरडे, दमट)
ii) सांभर सरोवर आहे.
(उत्तर अमेरिकेत, आफ्रिकेत, भारतात)
iii) चुनखडीच्या प्रदेशात हे भूरूप तयार होते.
(विलय छिद्रे, अपवहन खळगे, बारखाण)
iv) नैसर्गिक घटकावर व्यवसाय पूर्णपणे अवलंबून असतात.
(प्राथमिक, द्वितीयक, तृतीयक)
v) पर्वतरांग जगातील सर्वोच्च पर्वतरांग आहे.
(हिमालय, अरवली, सातपुडा)

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

i) काराकोरम

अ) उंचावरील वाळवंट

ii) के - 2

ब) सर्वाधिक हिमाच्छादित

iii) लडाख

क) सिंधू नदीचा स्रोत

iv) मानसरोवर

ड) जगातील दुसऱ्या क्रमांकाच्या उंचीचे
पर्वतशिखर

v) सुबनसिरी

इ) झास्कर रांग

फ) ब्रम्हपुत्रेची उपनदी

- Q1)** a) What is 'corrosion'? How does corrosion of iron occur? Why prevention of corrosion is necessary? How can corrosion be prevented? [8]
- b) What is 'Hydrocarbons'? Explain saturated hydrocarbons and unsaturated hydrocarbons with examples. [7]

OR

- a) Draw a neat labelled diagram of 'Animal Cell' and explain the functions of any five parts of animal cell.
- b) Enlist organs of 'Human Excretory System' and write the functions of these organs.

Q2) Answer any three of the following: [15]

- a) Draw a labelled ray diagram for image formation by concave mirror when object between Pole (P) and Focus (F).
- b) Write the causes of 'Soil Pollution'.
- c) Write properties and uses of magnet.
- d) What is refraction of light? Explain with the help of labelled diagram refraction of light through glass slab.
- e) Write different types of microorganisms. Explain useful and harmful bacteria.

Q3) a) Name the part of cell that functioning. [6]

- i) Controls all the activities of the cell _____.
- ii) Stores vital substances _____.
- iii) Transfers hereditary information _____.
- iv) Helps the transfer of material from the nucleus to cytoplasm _____.
- v) Maintain homeostatis of the cell _____.
- vi) Gives protection to the cell and determines its shape _____.

b) Match the following:

[4]

A	B
Type of compound	General formula
i) Alcohols	a) $R - COOH$
ii) Aldehydes	b) $R - OH$
iii) Ketones	c) $R - CHO$
iv) Carboxylic Acid	d) $R - \overset{\overset{O}{\parallel}}{C} - R$

- प्रश्न 1) अ) क्षरण म्हणजे काय? लोखंडाचे क्षरण कसे निर्माण होते? क्षरण प्रतिबंध का आवश्यक आहे? क्षरण प्रतिबंध कसे करता येईल? [8]
- ब) हायड्रोकार्बन म्हणजे काय? संतृप्त हायड्रोकार्बन आणि असंतृप्त हायड्रोकार्बन उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [7]

किंवा

- अ) प्राणी पेशीची नामनिर्देशित आकृती काढा आणि प्राणी पेशीतील पाच भागांची कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) मानवी उत्सर्जन संस्थेतील अवयवांची नावे लिहा आणि त्या अवयवांची कार्ये लिहा.

- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]

- अ) वस्तू ध्रुव (P) आणि नाभी (F) या दरम्यान असल्यास अंतर्वक्र आरशामुळे मिळणाऱ्या प्रतिमांकरिता किरणाकृती काढून नावे लिहा.
- ब) माती प्रदूषणाची कारणे लिहा.
- क) चुंबकाचे गुणधर्म आणि उपयोग लिहा.
- ड) प्रकाशाचे अपवर्तन म्हणजे काय? काचेच्या चिपेतून होणारे प्रकाशाचे अपवर्तन नामनिर्देशित आकृतीच्या साहाय्याने स्पष्ट करा.
- इ) सूक्ष्मजीवांचे विविध प्रकार लिहा. उपयुक्त सूक्ष्मजीव आणि हानिकारक सूक्ष्मजीव स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) अ) खालील कार्ये करणाऱ्या पेशीच्या भागाचे नाव लिहा. [6]

- i) पेशीच्या सर्व कार्यांवर नियंत्रण ठेवते
- ii) महत्वाच्या पदार्थाची साठवण करते
- iii) आनुवंशिक माहिती संक्रमित करते
- iv) केंद्रकाकडून पेशी द्रव्याकडे पदार्थाच्या वहनास मदत करते
- v) पेशीची समस्थिती राखते
- vi) पेशीला संरक्षण देणे आणि पेशीचा आकार निश्चित करणे.

ब) जोड्या लावा.

[4]

अ	ब
संयुगाचा प्रकार	सामान्यसूत्र
i) अल्कोहोल	अ) $R - COOH$
ii) अल्डेहाइड	ब) $R - OH$
iii) किटोन्स	क) $R - CHO$
iv) कार्बोक्सिलिक आम्ल	ड) $R - \overset{O}{\parallel}C - R$

Q1) Solve the following (3 marks each)

[15]

- Find the factors of $x^2 + 24x + 144$
- Find the square root of 1296
- Simplify $\frac{3}{5} \times \left(\frac{10}{9} + \frac{4}{3} \right)$
- Find the cost of 15 bicycles if the cost of such 16 bicycles is Rs 17,600.
- Find the volume of a cone if the radius of its base is 7 cm and its slant height is 28 cm.

OR

Solve the following (3 marks each)

- Find the area of an equilateral triangle whose side is 12 cm.
- Find the factors of $p^2 + 27p - 90$.
- Solve $\frac{18 - 2y}{y - 4} = \frac{4}{3}$
- The diagonals of a rhombus are 84 cm and 42 cm long what is the area of a rhombus?
- Draw seg AB of length 9 cm and draw its perpendicular bisector.

Q2) Solve the following (5 marks each)

[15]

- Prove that opposite sides of a parallelogram are congruent.
- The measures of a given angle is 5 times that of its complementary angle. Find the measures of given angles.
- Solve $\frac{x^2 - 8x - 3}{8x - 3} = \frac{x^2 + 4x + 4}{4x + 4}$

OR

Solve the following (5 marks each)

- Draw a semicircle of an equilateral triangle having its side 7 cm.
- Two numbers are in the ratio 3 : 4. If 4 is added to each the ratio becomes 4 : 5. Find the numbers.
- The side of a square field is 150 mts. Find the cost of leveling the field at the rate of Rs. 1.50 per square metre.

Q3) a) Fill in the blanks (one mark each) [5]

i) If $21 = P - 5$ then $P = \underline{\hspace{2cm}}$.

ii) $\left(\frac{3}{4}\right)^4 = \underline{\hspace{2cm}}$.

iii) 20% of 300 = $\underline{\hspace{2cm}}$.

iv) $(P + 5)^\circ = \underline{\hspace{2cm}}$.

v) The angle in the major segment is $\underline{\hspace{2cm}}$.

b) Solve the following (one mark each) [5]

i) Find the interest for one year of Rs. 500 at the rate of 10 pcpa.

ii) Write the mode for the following data

2, 3, 5, 12, 5, 17, 5

iii) Convert the common fraction $\frac{18}{25}$ into decimal number.

iv) Find which number is smaller or bigger $\frac{8}{13}, \frac{8}{15}$.

v) The adjacent sides of a rectangle are 10cm and 15cm find its perimeter.

प्रश्न 1) खालील उदाहरणे सोडवा (प्रत्येकी 3 गुण)

[15]

अ) $x^2 + 24x + 144$ चे अवयव काढा.

ब) 1296 चे वर्गमूल काढा.

क) सोपे रूप द्या. $\frac{3}{5} \times \left(\frac{10}{9} + \frac{4}{3} \right)$

ड) 16 सायकलींची किंमत 17,600 रु आहे, तर अशा 15 सायकलींची किंमत किती?

इ) एका वृत्तचितीच्या पायाची त्रिज्या 7 से.मी आणि तिची तिरकस उंची 28 से.मी असल्यास वृत्तचितीचे घनफळ काढा.

किंवा

खालील उदाहरणे सोडवा. (प्रत्येकी 3 गुण)

अ) समभुज त्रिकोणाची बाजू 12 से.मी असल्यास त्याचे क्षेत्रफळ किती?

ब) अवयव काढा. $p^2 + 27p - 90$

क) सोडवा. $\frac{18 - 2y}{y - 4} = \frac{4}{3}$

ड) एका समभुज चौकोणाच्या कर्णाची लांबी 84 से.मी. आणि 42 से.मी. आहे. तर त्या चौकोणाचे क्षेत्रफळ लिहा.

ई) 9 से.मी लांबीचा रेषाखंड AB काढा. व त्याचा लंबदूभाजक काढा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्न सोडवा - (प्रत्येकी 5 गुण)

[15]

अ) समांतरभुज चौकोणाच्या समोरासमोरील बाजू एकरूप असतात.

ब) एका कोनाचे माप त्याच्या कोटीकोनाच्या पाचपट असेल तर त्या कोनांचे माप किती?

क) सोडवा. $\frac{x^2 - 8x - 3}{8x - 3} = \frac{x^2 + 4x + 4}{4x + 4}$

किंवा

खालील प्रश्न सोडवा - (प्रत्येकी गुण 5)

- अ) 7 से.मी. बाजू असलेल्या समभुज त्रिकोणाचे परिवर्तुळ काढा.
- ब) दोन संख्यांचे गुणोत्तर 3:4 आहे प्रत्येक संख्येत 4 मिळविल्यास येणाऱ्या संख्यांचे गुणोत्तर 4:5 येते. तर त्या संख्या काढा.
- क) एका चौरसाकृती शेताची बाजू 150 मीटर आहे. तर 1.50 रूपये प्रति चौरस मीटर दराने त्या शेताच्या स्पष्टीकरण करण्याचा खर्च काढा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. (प्रत्येकी 1 गुण) [5]

i) $21 = P - 5$ तर $P = \underline{\hspace{2cm}}$.

ii) $\left(\frac{3}{4}\right)^4 = \underline{\hspace{2cm}}$.

iii) 300 चे 20% = $\underline{\hspace{2cm}}$.

iv) $(P + 5)^\circ = \underline{\hspace{2cm}}$.

v) विशाल वर्तुळखंडातील कोन हा असतो.

ब) खालील उदाहरणे सोडवा. (प्रत्येकी 1 गुण) [5]

i) द. सा. द. शे. 10 दराने 500 रूपयांचे एक वर्षाचे व्याज किती?

ii) पुढील माहितीवरून बहुलक काढा = 2, 3, 5, 12, 5, 17, 5

iii) व्यवहारी अपूर्णाकाचे दशांश अपूर्णाकात रूपांतर करा = $\frac{18}{25}$

iv) लहानमोठेपणा ठरवा $\frac{8}{13}, \frac{8}{15}$

v) एका आयताच्या लगतच्या बाजूंची लांबी 10 से.मी. व 15 से.मी. आहे. तर त्याची परिमीती काढा.

Q1) a) What is family budget? Explain the types of family budget with examples? [7]

b) Prepare one month budget plan of your family? [8]

OR

a) Explain the concept of Inflation. [3]

b) Explain the causes and effects of Inflation. [12]

Q2) Write short answers for the following (any 3) [15]

a) Explain the Importance of study of Economics.

b) Write economic progress of Human being.

c) Explain the rights of consumers.

d) Explain the drawbacks of public distribution system.

e) What are the merits and demerits of Baluta System.

Q3) a) State whether the following statements are true or false. [5]

i) Processing high level of understanding ability means Intellectual value.

ii) Gross Domestic production means total production of goods & services within a country during a given period.

iii) Exchange ability means the giving of money or its equivalent in exchange.

iv) Capital Intensive technique means producing goods and services using large number of labourers.

v) Families below poverty line have white ration card.

- b) Complete the following statements by choosing appropriate alternatives given below. [5]
- i) Economics studies man's _____ behavior in the society.
(economic, social, political)
 - ii) The main motive of producer is to maximize profit in _____ economy.
(socialist, capitalised, mixed)
 - iii) _____ means selling the goods and services of a country abroad.
(Export, Import, Sale)
 - iv) A pricing structure was introduced under the targeted public distribution system.
(Single, Dual, Triple)
 - v) Inflation is generally associated with rapidly _____ prices.
(rising, falling, declining)

- प्रश्न 1) अ) कुटूंबाचे अंदाजपत्रक म्हणजे काय? अंदाजपत्रकाचे विविध प्रकार सांगा? [7]
- ब) तुमच्या कुटूंबाचे एका महिन्याचे अंदाजपत्रक तयार करा? [8]
- किंवा
- अ) भाववाढीची संकल्पना स्पष्ट करा. [3]
- ब) भाववाढीची कारणे व परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा. [12]
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
- अ) अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व स्पष्ट करा.
- ब) मानवाची आर्थिक प्रगती लिहा.
- क) ग्राहकांचे अधिकार स्पष्ट करा.
- ड) सार्वजनिक वितरण प्रणालीतील उणीवा स्पष्ट करा.
- इ) बलुतेदारी पद्धतीचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.
- प्रश्न 3) अ) खालील वाक्य चूक की बरोबर ते ओळखा. [5]
- i) उच्च आकलन क्षमता धारण करणारे म्हणजे बौद्धिक मूल्य.
- ii) विशिष्ट काळातील वस्तू व सेवांचे एकूण देशांतर्गत उत्पादन म्हणजे स्थूल राष्ट्रीय उत्पादन होय.
- iii) वस्तू किंवा पैसे देण्या घेण्याची क्षमता म्हणजे विनिमयता होय.
- iv) भांडवलप्रधान तंत्र म्हणजे जास्त श्रमाचा वापर करून वस्तू व सेवांचे उत्पादन करणे.
- v) दारिद्र्य रेषेखालील कुटूंबांना शुभ्र रंगाची शिधापत्रिका दिली जाते.

- ब) खाली दिलेल्या कंसातील पर्यायांमधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पूर्ण करा व लिहा. [5]
- i) अर्थशास्त्र मानवाच्या वर्तणुकीचा अभ्यास करणे.
(आर्थिक, सामाजिक, राजकीय)
- ii) कमाल नफा मिळवणे हा अर्थव्यवस्थेतील उत्पादकांचा मुख्य हेतू असतो.
(समाजवादी, भांडवली, मिश्र)
- iii) म्हणजे आपल्या देशाने इतर देशांना केलेली वस्तु व सेवांची विक्री.
(निर्यात, आयात, विक्री)
- iv) लक्षाधारित सार्वजनिक वितरण प्रणाली अंतर्गत किंमत रचना सुरू करण्यात आली.
(एकेरी, दुहेरी, तिहेरी)
- v) सर्वसाधारणपणे भाववाढ ही वेगाने किंमतीशी संबंधीत असते.
(वाढणाऱ्या, घसरणाऱ्या, घटणाऱ्या)

Total No. of Questions : 3]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :40

Q1) Write the definition of computer and explain the structure of computer with block diagram. Write information of any three Input and three output device of computer. **[15]**

OR

What is meant by Software? Explain the types of software with examples. Write the facilities of word processor and power point presentation.

Q2) Write the answers of any three questions. **[15]**

- a) Write the need of ICT in Education.
- b) Describe the concept and characteristics of Blog.
- c) Explain Netiquettes.
- d) Write functions of operating system.
- e) Write the uses of e-mail in education.

Q3) a) Fill in the blanks with correct option from bracket. **[5]**

- i) 1 GB = _____ MB.
(1024, 1124, 924, 1224)
- ii) You and your friend require Yahoo messenger, microphone and speakers for _____.
(E-mail, Blog, Voice chat, Text chat)
- iii) The _____ page is appear when you visited to any website for the first time.
(Home, Primary, Main, Top)
- iv) 'Ctrl+X' is used to _____ a file.
(copy, paste, cut, save)
- v) _____ is an example of primary storage device.
(Pen drive, RAM, Magnetic tape, C.D.)

b) Match the pairs.

[5]

'A'

'B'

i) RAM

a) Adaptors

ii) Application software

b) Primary Memory

iii) Slide show

c) GPS

iv) e-map

d) Read only memory

v) VOIP

e) M.S. Word

f) Power Point Presentation

प्रश्न 1) संगणकाची व्याख्या लिहून संगणकाची संरचना आकृतीसह स्पष्ट करा. संगणकाच्या कोणत्याही तीन इनपूट व तीन आऊटपूट साधनांची माहिती लिहा. [15]

किंवा

सॉफ्टवेअर म्हणजे काय? सॉफ्टवेअरचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. वर्ड प्रोसेसर व पॉवर पॉइंट प्रेझेंटेशन या सॉफ्टवेअर मधील सुविधा लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [15]

- अ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची शिक्षणातील गरज लिहा.
- ब) ब्लॉगची संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.
- क) इंटरनेट वापराचे शिष्टाचार स्पष्ट करा. (नेटिक्वेटस्)
- ड) ऑपरेटिंग सिस्टिमची कार्ये लिहा.
- इ) इ-मेल चे शिक्षणातील उपयोग लिहा.

प्रश्न 3) अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. [5]

- i) 1 GB = _____ MB.
(1024, 1124, 924, 1224)
- ii) साठी तुम्हांला व तुमच्या मित्राला याहू मेसेंजर, मायक्रोफोन व स्पिकर्स यांची आवश्यकता असते.
(इ-मेल, ब्लॉग, ध्वनी संवाद, मजकुराद्वारे संवाद)
- iii) कोणत्याही वेबसाईटला भेट दिल्यानंतर येणाऱ्या पहिल्या पानासपेज असे म्हणतात.
(होम, प्रायमरी, मेन, टॉप)
- iv) 'Ctrl+X' या कीजचा उपयोग फाईलकरण्यासाठी होतो.
(काॅपी, पेस्ट, कट, सेव्ह)
- v) हे प्राथमिक स्मृतीचे उदाहरण आहे.
(पेन ड्राईव्ह, रॅम, मॅग्नेटिक टेप, सी.डी)

ब) योग्य जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’

‘ब’

i) रॅम

अ) अॅडॉप्टर

ii) अॅप्लीकेशन सॉफ्टवेअर

ब) प्राथमिक स्मृती

iii) स्लाईड शो

क) G.P.S.

iv) ई - नकाशे

ड) रीड ओन्ली मेमरी

v) VOIP

इ) एम. एस. वर्ड

फ) पॉवर पॉईंट प्रेझेन्टेशन

Total No. of Questions : 3]

P1692

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 19

[5347]-107

F.Y. B.Ed. (General)

107 : PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECTS

**(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History,
Geography, General Science, Mathematics, Economics, and
Information and Communication Technology)**

(2015 Pattern) (Choice Based Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *Answer of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
- 2) *All questions are compulsory.*
- 3) *Figures to the right of the questions indicate marks.*
- 4) *Write answers in about 425 words for 15 marks questions.*
- 5) *Write answer in about 150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

- 1) *दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.*
- 2) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
- 3) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.*
- 4) *15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.*
- 5) *5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.*

P.T.O.

मराठी

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) मराठी अध्यापनाची सूत्रे लिहा. मराठी अध्यापनात कोणत्याही पाच सूत्रांचा उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘उद्गामी’ व ‘अवगामी’ पद्धती म्हणजे काय? व्याकरणातील कोणत्याही एका घटकाच्या आधारे या दोन्ही पद्धतींचा वापर कसा कराल ते लिहा.

प्रश्न 2) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगून कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाच्या आधारे अंतर्गत व बहिर्गत निकष सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अध्यापन साहित्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. मराठी अध्यापनात पारंपारिक व तंत्रज्ञानाधिष्ठीत साहित्याचा वापर सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) शालेय अभ्यासक्रमात मराठी भाषेचे स्थान स्पष्ट करा.
- ब) माध्यमिक स्तरावर ‘सामाजिक अडसरांचे निर्मुलन’ हा गाभाघटक विकसित करण्यासाठी पाच उपक्रम लिहा.
- क) पद्य अध्यापनातील ‘रसग्रहण’ पद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ड) मराठी भाषा शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

हिन्दी

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) माध्यमिक स्तरपर हिंदी विषय का स्थान बताते हुए हिंदी अध्यापन के उद्देश्यों की पूर्ति के लिए हिंदी अध्यापक की भूमिका स्पष्ट कीजिए। [15]

अथवा

पद्य अध्यापन के उद्देश्य लिखकर पद्य अध्यापन की किन्हीं दो पद्धतियों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

प्रश्न 2) हिंदी भाषा संरचना का स्वरूप तथा महत्त्व स्पष्ट कीजिए। साहित्यिक विधा के अनुसार हिंदी भाषा की संरचना तैयार कीजिए। [15]

अथवा

हिंदी अध्यापक के सामान्य एवम् विशेष गुणों की सूची बनाइए। हिंदी का कुशल अध्यापक बनने के लिए आप कौन-कौन से प्रयास करेंगे। (केवल पाँच)

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए। (130 से 150 शब्दों में) [10]

- अ) हिंदी विषय का भूगोल और इतिहास विषय के साथ समवाय सोदाहरण लिखिए।
- ब) लेखन कौशल्य विकसित करने हेतु आप कौन-कौन से उपक्रमों का आयोजन करेंगे?
- क) अच्छे पाठ्यपुस्तक के गुणविशेष लिखिए।
- ड) जीवन कौशल्य शिक्षा का महत्त्व सोदाहरण लिखिए।

ENGLISH

[Max. Marks : 40]

Q1) Explain and enlist the concepts-core elements lifeskills. How will you inculcate any two of each with. curricular and extra curricular activities? [15]

OR

What is the importance of textbook? State the criteria of good English textbook. Evaluate any one textbook of any standard with its internal and external qualities

Q2) What is the difference between approach and method of teaching English? What are the characteristics of structural approach? How will you teach the structure 'in' and 'on' to the students of V std? [15]

OR

What are the various learning resources? Explain any two learning resources with the help of following points.

- a) Concept
- b) Need and Importance
- c) Educational Implication

Q3) Write answers in short (any two) [10]

- a) What is the nature and scope of subject English?
- b) Which internal aspects will you consider to prepare English textbook?
- c) How will you use 'Internet' as a learning resource for the teaching of English?
- d) Which methods will you apply to develop the reading skill?

संस्कृत

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) अध्ययन संसाधन म्हणजे काय? संस्कृत विषयासाठी अध्ययन संसाधनांची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत विषयशिक्षकांची आवश्यक गुणवैशिष्ट्ये कोणती? संस्कृत अध्यापनातील शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) संस्कृत विषयाच्या गद्य, पद्य व व्याकरणाच्या अध्यापन पध्दतींचे स्वरूप स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत विषयाच्या वाचन व लेखनाच्या पध्दती कोणत्या? संस्कृत निबंध अध्यापनाच्या पध्दती स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [10]

अ) संस्कृत शिक्षणातील समस्या लिहा.

ब) शालेय स्तरावरील संस्कृत विषयाचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

क) संस्कृत अध्यापनात मूल्ये व जीवनकौशल्ये यांच्या अंतर्भाव तुम्ही कसा कराल?

ड) संस्कृत विषयाच्या अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमाचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

SANSKRIT

[Max. Marks : 40]

Q1) What do you mean by teaching Aids? Explain the need and importance of teaching aids for Sanskrit subject. [15]

OR

What are the essential qualities of Sanskrit subject teacher? Explain the role of a teacher in Sanskrit education.

Q2) Explain the nature of teaching methods of prose, poetry and grammar in Sanskrit subject. [15]

OR

What are the methods of reading and writing of Sanskrit subject? Explain the methods of teaching Essay in Sanskrit.

Q3) Answer any two of the following : [10]

- a) Write down the problems in Sanskrit education.
- b) Write in short the nature of Sanskrit subject at school level.
- c) How will you include the values and life-skills in Sanskrit teaching.
- d) Write in brief the nature of syllabus and curriculum of Sanskrit subject.

Urdu

[Max. Marks : 40

15

1- تدریس نثر کے مختلف طریقے واضح کیجئے۔ اپنی تدریس کو موثر بنانے کے لیے آپ کن طریقوں کا استعمال کرونگے۔

OR

15

1- تدریس نظم کے مختلف طریقے لکھیے۔ ثانوی جماعتوں میں نظم پڑھانے کے لیے آپ کن طریقوں کو اپناونگے۔
2- مواد کے تجزیہ کی اہمیت و ضرورت لکھیے۔ ہشتم جماعت کے کسی ایک سبق کے مواد کا تجزیہ کیجئے۔

OR

10

2- معلم اُردو کی بنیادی خصوصیات لکھیے۔ قابل معلم کا کردار و ذمے داریاں واضح کرتے ہوئے ایک ذمے دار معلم بننے کے لیے آپ کن اصولوں کی پابندی کرونگے لکھیے۔

3- مختصر جواب لکھیے۔ (کوئی دو)

1- تدریس قواعد کے مختلف طریقے لکھیے۔

2- اسکولی نصاب میں اُردو کا مقام بتائیے۔

3- اخلاقی اقدار و بنیادی عناصر کی اہمیت لکھیے۔

4- (Technology based Resources) کی اہمیت لکھیے۔

History

[Max. Marks : 40

Q1) What are the criteria of good history text book with the help of these criteria. Evaluate any History text-book from 6th to 10th std. [15]

OR

What is curriculum? Explain the concentric and chronological methods with its advantages and disadvantages. [15]

Q2) What are the various methods of teachig History. Explain project method with its advantages and disadvantages. [15]

OR

a) Explain the meaning and types of History. [8]

b) What is history room. Explain structure and importance of history room.[7]

Q3) Write the answer in short (any two) [10]

a) State the difference between syllabus and curriculum.

b) Explain core elements and values with examples.

c) Write the advantages of narration method.

d) Explain the qualities of good history teacher

इतिहास

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषाच्या आधारे इ. 6 वी ते 10 वी पर्यंतच्या एका इयतेच्या इतिहासाच्या पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा? [15]

किंवा

अभ्यासक्रम म्हणजे काय? अभ्यासक्रम रचनेतील समकेंद्र व कालक्रम पध्दती गुणदोषासह स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) इतिहास अध्यापनाच्या विविध पध्दती सांगून प्रकल्प पध्दती गुणदोषासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अ) इतिहास विषयाचा अर्थ स्पष्ट करून, इतिहासाचे प्रकार लिहा. [8]

ब) इतिहास खोली म्हणजे काय? ते सांगून तीची रचना व महत्व लिहा. [7]

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (फक्त दोन) [10]

अ) पाठ्यक्रम व अभ्यासक्रम यातील फरक सांगा.

ब) गाभाघटक व मूल्ये उदाहरण देवून स्पष्ट करा.

क) कथन पध्दतीचे फायदे लिहा.

ड) इतिहास शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

GEOGRAPHY

[Max. Marks : 40

Q1) What are various concept of the subject geography? Explain following concept of geography with suitable examples. [15]

- a) Discription of Earth
- b) Science of distribution on earth
- c) Study of causal relationship

OR

Explain 'Excursion Method' with suitable examples. As a teacher how will you plan an excursion to 'Mahabaleshwar' for students?

Q2) Explain the importance and characteristics of the structure of geography. As a geography teacher how will you use the structure while teaching geography? Explain with suitable examples. [15]

OR

Explain the traditional learning resources of Geography. Explain qualities of good geography teacher with examples.

Q3) Answer any two of the following : [10]

- a) What is co-relation? Explain the co-relation of geography with history.
- b) Explain merits and demerits of Journey method
- c) What are the criterias of a good geography text book.
- d) How will you use maps effectively in teaching geography.

भूगोल

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) भूगोल विषयाच्या विविध संकल्पना कोणत्या? खाली नमूद केलेल्या भूगोलाच्या संकल्पनांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा. [15]

- अ) पृथ्वीचे वर्णन
- ब) पृथ्वीवरील वाटपाचे शास्त्र
- क) कार्यकारण संबंधाचा अभ्यास

किंवा

सहल पध्दतीचे योग्य उदाहरणासह स्पष्टीकरण करा. शिक्षक या नात्याने आपण विद्यार्थ्यांसाठी 'महाबळेश्वर' या ठिकाणी सहलीचे नियोजन कसे कराल? [15]

प्रश्न 2) भूगोल विषयाच्या संरचनेचे महत्व सांगून भूगोलाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. भूगोल विषय शिक्षक म्हणून त्या संरचनेचा अध्यापनात कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा.

किंवा

भूगोलातील पांरपारिक अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा चांगल्या भूगोल शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) समवाय म्हणजे काय? भूगोल आणि इतिहास यामधील समवाय स्पष्ट करा.
- ब) प्रवास पध्दतीचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
- क) चांगल्या भूगोल पाठ्य पुस्तकाचे निकष कोणते?
- ड) भूगोल अध्यापनात नकाशाचा प्रभावीपणे वापर कसा कराल

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks : 40

- Q1)** Explain concept of curriculum. Write principles of curriculum construction. What are the different methods of curriculum construction of science at secondary level. Explain nature, merits and limitations of any one method of curriculum construction. [15]

OR

What is content analysis? What is the need of content analysis? Which factors of content analysis will you consider, while teaching science subject, explain it with one unit of science content.

- Q2)** Explain syntax (steps) of 5E model with the help of one example of science subject at secondary level. [15]

OR

Explain laboratory method of science teaching with the help of following points.

- a) Nature
- b) Steps
- c) Merits
- d) Limitations
- e) Role of teacher

- Q3)** Answer any two of the following [10]

- a) Write importance of science in daily life.
- b) Write characteristics of good science text book.
- c) What are the competencies of science teacher.
- d) Write criterias of good demonstration

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) अभ्यासक्रम संकल्पना स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम रचनेची तत्वे लिहा. माध्यमिक? स्तरावरील अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पध्दती कोणत्या? अभ्यासक्रम रचनेच्या कोणत्याही एका पध्दतीचे स्वरूप फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा. [15]

किंवा

आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषणाची गरज काय? विज्ञानाचे अध्यापन करताना आशय विश्लेषणासाठीचे कोणते घटक तुम्ही विचारात घ्याल, ते विज्ञान आशयातील एका घटकाद्वारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयातील एका उदाहरणाच्या आधारे '5E' प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. [15]

किंवा

विज्ञान अध्यापनाची प्रयोगशाळा पध्दती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) स्वरूप
- ब) पायऱ्या
- क) फायदे
- ड) मर्यादा
- इ) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नाची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [10]

- अ) विज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व लिहा.
- ब) चांगल्या विज्ञान पाठ्यपुस्तकाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- क) विज्ञान विषय शिक्षकाच्या अंगी असणाऱ्या क्षमता कोणत्या?
- ड) चांगल्या दिग्दर्शनाचे निकष लिहा.

MATHEMATICS

[Max. Marks : 40]

Q1) Write the criteria for good mathematics textbook. Analyse the mathematics textbook of any one standard. [15]

OR

Write the difference between curriculum and syllabus. Explain the methods of curriculum construction with its advantages and limitations.

Q2) Explain the 'Project Method' of teaching mathematics with respect to following points. [15]

- a) Concept
- b) Principles
- c) Steps and examples
- d) Advantages limitations

OR

What is 'Learning resource' Explain the different learning resources in mathematics subject. As a mathematics teacher which learning resources will you consider for teaching unit 'quadrilateral'

Q3) Write in short (any two) [10]

- a) Write the objectives of mathematics of higher secondary level
- b) Explain the use of content analysis to a mathematics teacher
- c) How will you use 'inductive deductive method to teach the unit' Indices (write only teachers activity)
- d) What points will you consider while inspecting mathematics laboratory.

गणित

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) चांगल्या गणित पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा. कोणत्याही एका इयत्तेसाठी गणित पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा. अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती गुण मर्यादा सह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) गणित अध्यापनाची 'प्रकल्प पद्धती' खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) संकल्पना

ब) तत्वे

क) पायऱ्या व उदाहरण

ड) फायदे

इ) मर्यादा

किंवा

अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? गणित विषयासाठी विविध अध्ययन स्रोत स्पष्ट करून गणितातील 'चौकोन' या घटकाचे अध्यापन करण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणत्या अध्ययन स्रोतांचा वापर कराल?

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) गणित विषयाची उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे लिहा.

ब) आशय विश्लेषणाचा गणित शिक्षकाला होणारा उपयोग स्पष्ट करा.

क) 'घातांक' हा घटक शिकविण्यासाठी तुम्ही उद्गामी-अवगामी पद्धतीचा वापर कसा कराल? (फक्त शिक्षक कृती लिहा)

ड) गणित प्रयोगशाळेचे परीक्षण करण्यासाठी कोणते मुद्दे विचारात घ्याल?

ECONOMICS

[Max. Marks : 40

Q1) What are the various methods of teaching economics? Explain inductive deductive method using the following points. [15]

- i) Nature
- ii) Advantages
- iii) Limitation

OR

What is correlation? Explain the correlation of Economics with other school subjects with suitable examples.

Q2) Explain the qualities of good economic teacher. Suggest activities for quality enhancement of economics teacher. [15]

OR

What is value? Explain any five values. Prepare a plan of activities for inculcation of these values among your students

Q3) Write any two of the following [10]

- a) Explain the role of teacher in observation method.
- b) What is question to evaluation content? Prepare five questions to evaluate content of the unit 'Inflation'.
- c) Explain difference between curriculum and syllabus.
- d) Explain the traditional learning sources.

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) अर्थशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? खालील मुद्द्यांच्या आधारे उद्गामी-अवगामी पद्धती स्पष्ट करा. [15]

- अ) स्वरूप
- ब) फायदे
- क) मर्यादा

किंवा

समवाय म्हणजे काय? अर्थशास्त्राचा इतर शालेय विषयांशी असलेला समवाय सुयोग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) चांगल्या अर्थशास्त्र शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये सांगा अर्थशास्त्र शिक्षकाच्या गुणवत्ता विकासासाठी कोणकोणते उपक्रम सुचवा. [15]

किंवा

मूल्य म्हणजे काय? कोणतीही पाच मूल्ये स्पष्ट करा. तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये ही मूल्ये रूजविण्यासाठी उपक्रम योजना तयार करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) निरीक्षण पद्धती मध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) आशय तपासणारे प्रश्न म्हणजे काय? 'भाववाद' या घटकासाठी आशय तपासणारे पाच प्रश्न तयार करा.
- क) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रमातील फरक स्पष्ट करा.
- ड) पारंपारिक अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks : 40

Q1) Write the meaning of content analysis. While doing content analysis which points will you consider. Do the content analysis for any one unit of information communication technology. **[15]**

OR

Write the criteria for good ICT text book. Do the textbook analysis for any one standard of ICT subjects.

Q2) Explain the 'project method' of ICT teaching with the help of following points. **[15]**

- a) Concept
- b) Example
- c) Advantages
- d) Limitations

OR

Explain the 'web based teaching' with the help of following points.

- a) Concept
- b) Example
- c) Advantages
- d) Limitations

Q3) Write the answer of any two questions. **[10]**

- a) Write the objectives of ICT subject at secondary level.
- b) Explain the competencies of ICT teacher.
- c) Write the difference between curriculum and syllabus.
- d) How will you use ICT lab in your learning.

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशय विश्लेषणाचा अर्थ लिहा. आशय विश्लेषण करतांना तुम्ही कोणते मुद्दे विचारात घ्याल? माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयातील एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. [15]

किंवा

चांगल्या माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा. कोणत्याही एका इयत्तेसाठी माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा.

प्रश्न 2) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान अध्यापनाची 'प्रकल्प पद्धती' खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) संकल्पना
- ब) उदाहरण
- क) फायदे
- ड) मर्यादा

किंवा

वेब आधारित अध्यापन खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना
- ब) उदाहरण
- क) फायदे
- ड) मर्यादा

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे लिहा.
- ब) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्टे स्पष्ट करा.
- क) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा.
- ड) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान प्रयोगशाळेचा उपयोग तुम्ही अध्ययनात कसा कराल?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1688

[Total No. of Pages : 4

[5347]-201
S.Y. B.Ed. (Annual) (General)
QUALITY AND MANAGEMENT OF SCHOOL
EDUCATION
(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry fifteen marks. and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) *Short answer type questions carry five marks and answers to the some are expected to be written in 150 to 175 words.*

Q1) What is meant by Management? write the functions of Management. Explain the management theory of Henry fayol in detail. **[15]**

OR

What is school Accreditation? Explain the need and criteria of School Accreditation. **[15]**

Q2) What is pre-service and In service training? Write the difference and limitations between pre-service and in service training with examples. **[15]**

OR

Explain with proper examples the infrastructural facilities of secondary school with reference to: **[15]**

a) School building	b) Library
c) Laboratory	d) Computer lab
e) Play Ground	

Q3) What is school discipline? Prepare code of conduct for Human factors (Students and teachers) to maintain discipline. **[15]**

OR

What is meant by stagnation and wastage what are the causes of stagnation and wastage at the stage of secondary education. As a teacher what efforts will you put to overcome these problems. **[15]**

P.T.O.

Q4) Write the educational administrative frame work of Maharashtra state. What are the functions of district education officer. **[15]**

OR

Write the functions of S.S.C. and H.S.C. Board. explain the structure and functions of National Council of Educational Research and Training (NCERT). **[15]**

Q5) Write short notes on the following: (any 4) **[20]**

- a) Which are the techniques of Time Management.
- b) Write the advantages and limitations of Democratic Leadership.
- c) Explain the concept and importance of vocationalisation of Education.
- d) Write the importance of School Records.
- e) Explain the functions of National council of Teacher Education. (NCTE)
- f) What are the problems of over crowded classroom?

Total No. of Questions : 5]

P1688

[5347]-201

S.Y. B.Ed. (Annual) (General)

QUALITY AND MANAGEMENT OF SCHOOL EDUCATION

शालेय शिक्षणाची गुणवत्ता आणि व्यवस्थापन

(2015 Pattern) (Credit System)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.

प्रश्न 1) व्यवस्थापन म्हणजे काय? व्यवस्थापनाची कार्ये लिहा. व्यवस्थापन विषयक हेन्री फेयॉल यांची उपपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शाळेची अधिस्वीकृती म्हणजे काय? शाळेच्या अधिस्वीकृतीची गरज व निकष स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) सेवापूर्व प्रशिक्षण व सेवांतर्गत प्रशिक्षण म्हणजे काय? सेवापूर्व प्रशिक्षण व सेवांतर्गत प्रशिक्षण यातील फरक व मर्यादा सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

खालील मुद्द्यांच्या संदर्भात शाळेचे भौतिक घटक सोदाहरण स्पष्ट करा.

अ) शालेय इमारत

ब) ग्रंथालय

क) प्रयोगशाळा

ड) संगणक कक्ष

इ) खेळाचे मैदान

प्रश्न 3) शालेय शिस्त म्हणजे काय? शालेय शिस्त राखली जावी यासाठी संबंधित मानवी घटकांसाठी (विद्यार्थी व शिक्षक) नियमावली तयार करा. [15]

किंवा

स्थगत आणि गळती म्हणजे काय? माध्यमिक शिक्षणाच्या स्तरावर स्थगन व गळतीची कारणे कोणती? त्या समस्या दूर करण्यासाठी एक शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल?

प्रश्न 4) महाराष्ट्र राज्यातील शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा लिहा. जिल्हा शिक्षणाधिकाऱ्याची कार्ये कोणती ते लिहा. [15]

किंवा

माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाची कार्ये लिहा. राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची (NCERT) संरचना व कार्य स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) वेळेच्या व्यवस्थापनाची तंत्रे कोणती?
- ब) लोकशाही नेतृत्वाचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.
- क) शिक्षणाच्या व्यावसायीकरणाची संकल्पना व महत्व स्पष्ट करा.
- ड) शालेय दप्तराचे (अभिलेख) महत्व लिहा
- इ) राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेची (NCTE) कार्ये स्पष्ट करा.
- फ) जास्त विद्यार्थी संख्या असलेल्या वर्गाच्या समस्या कोणत्या?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1689

[Total No. of Pages : 4

[5347]-202
S.Y.B.Ed (General)
EDUCATION
KNOWLEDGE AND CURRICULUM & LANGUAGE
ACROSS CURRICULUM
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right of the questions indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry 15 marks of answers of the same are expected to be written in about 400 to 425 words.*
- 4) Short answer questions which carry 5 marks should be answered in about 150-175 words each.*
- 5) Write in neat and begible hand writing.*

Q1) Explain the role of teacher in modern child centered education in the context of. **[15]**

- a) Learning through activity.
- b) Learning through discovery.
- c) Learning through dialogue.

OR

What are the characteristics, need and importance of whole brain approach? Write down the steps used while implementing 'whole brain approach' in the classroom. **[15]**

Q2) Explain the concept of curriculum. Explain the principles of curriculum development. Illustrate. **[15]**

OR

Explain the tyler model of curriculum development with respect to following points. **[15]**

- a) Planning of curriculum.
- b) Curriculum design.
- c) Curriculum Transaction

P.T.O.

Q3) Explain with suitable example how the values included in the Indian constitution have been reflected. through the curriculum of the secondary education. With the help of following points.

- a) Justice
- b) Equality
- c) Fraternity.

[15]

OR

Explain Mahatma Gandhis thoughts on curriculum of secondary education with reference to .

[15]

- a) Objectives.
- b) Teaching learning methods and Evaluation
- c) Teacher-students relationship.

Q4) Write any two definitions of language and explain the characteristics of language, explain the concept of 'Home language & Foreign language' write the need of learning foreign language in todays context.

[15]

OR

What is multilingualism? Explain the role of a teacher in the context of multilingualism with reference to

[15]

- a) Role in the classroom.
- b) Skills required.
- c) Teaching - learning strategies.

Q5) Short notes (Any Four)

[20]

- a) Explain the steps - Generation of knowledge using scientific method.
- b) What are the barriers in language learning if school Language is different from home language?
- c) Write Dr. Babasaheb Ambedkar's thoughts on secondary education.
- d) Explain how the values" Unity and Integrity of nation" reflected in the co- curriculur aspect of curriculum of secondary education?
- e) Enlist (five) merits and (five) limitation of using discussion method in the classroom.
- f) Characteristics of NCF 2005. (Any Ten)

Total No. of Questions : 5]

P1689

[5347]-202
S.Y.B.Ed. (General)
EDUCATION
KNOWLEDGE AND CURRICULUM & LANGUAGE
ACROSS CURRICULUM
(2015 Pattern)
(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांची उत्तरे सुमारे 400 ते 425 शब्द लिहा.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांची उत्तरे सुमारे 150 ते 175 शब्दत लिहा.
5) स्वच्छ व वाचनीय लेखन करावे.

प्रश्न 1) आधुनिक बालक केंद्रित शिक्षणात शिक्षकाची खालील प्रकारानुरूप भूमिका स्पष्ट करा. [15]

- अ) कृतीद्वारे अध्ययन
ब) शोधनाद्वारे अध्ययन
क) संवादाद्वारे अध्ययन

किंवा

संपूर्ण मेंदू दृष्टीकोन यांची वैशिष्ट्ये, गरज आणि महत्व कोणते? वर्गामध्ये संपूर्ण मेंदू दृष्टीकोन वापरताना कोणत्या पायऱ्या वापरल्या जातात?

प्रश्न 2) अभ्यासक्रमाची संकल्पना स्पष्ट करून अभ्यासक्रम रचनेची तत्वे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम रचनेचे टेलर यांचे प्रतिमान खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) अभ्यासक्रमाचे नियोजन
ब) अभ्यासक्रम आराखडा
क) अभ्यासक्रम कार्यवाही

प्रश्न 3) भारतीय राज्यघटनेत समाविष्ट असणारी मूल्ये माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातून कसे प्रतिबिंबित होतात ते खालील मूल्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

- अ) न्याय
- ब) समता
- क) बंधुता

किंवा

महात्मा गांधी यांचे माध्यमिक शिक्षणविषयक विचार खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) शिक्षणाची उद्दिष्टे
- ब) अध्यापन पध्दती व मूल्यमापन
- क) शिक्षक विद्यार्थी सहसंबंध

प्रश्न 4) भाषेच्या कोणत्याही दोन व्याख्या लिहून भाषेची वैशिष्ट्ये सांगा. मातृभाषा व विदेशी भाषा या संकल्पना स्पष्ट करा. आजच्या युगात विदेशी भाषा शिकण्याची गरज स्पष्ट करा. [15]

किंवा

बहुभाषिकता म्हणजे काय? बहुभाषिकता असणाऱ्या वर्गातील शिक्षकाची भूमिका खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) वर्गातील भूमिका
- ब) आवश्यक कौशल्य
- क) अध्ययन अध्यापन कार्यनिती

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) [20]

- अ) ज्ञाननिर्मितीच्या शास्त्रीय पध्दतीच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- ब) घरची भाषा व शाळेतील भाषा या वेगवेगळ्या असल्यास भाषेच्या अध्ययनामध्ये कोणते अडथळे येतात.
- क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे माध्यमिक शिक्षणविषयक विचार लिहा.
- ड) माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातील सहशालेय बाबींमधून राष्ट्राची एकता व अखंडत्व कसे प्रतिबिंबित होते ते लिहा.
- इ) वर्गामधील चर्चा पध्दतीचे प्रत्येकी पाच फायदे व मर्यादा लिहा.
- फ) NCF 2005 ची वैशिष्ट्ये लिहा. (कोणतीही दहा)

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1690

[Total No. of Pages : 4

[5347]-203

B.Ed. (General) (Second Year) (Choice Based Credit System)

SCHOOL AND INCLUSIVE SCHOOL

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is 400 to 425.*
- 4) *Word limit for short answers is 150 to 175.*

Q1) Explain the concept of Inclusive Education. What is the difference between special school and inclusive school? Write the advantages of an inclusive school for parents and teachers. **[15]**

OR

Name the different Acts for Inclusive Education in India. Describe the PWD and IDEP Act regarding Inclusive Education.

Q2) Elaborate the characteristics of the two main types of sensory disabilities? Explain instructional strategies to facilitate social and economic inclusion of these students. Give 2 examples for each type of inclusion. **[15]**

OR

How will you identify students with cerebral Palsy? Explain with 6 activities how you will cater to their special needs.

Q3) Explain the role of the following in developing an Inclusive culture in schools :- **[15]**

- a) Head Master
- b) Teacher
- c) Student

OR

What are the issues regarding inclusion in India? As a teacher, how will you bring about awareness about Inclusion in the community? Give five examples.

P.T.O.

- Q4)** What is meant by assistive Technology in Inclusion? How will you use Assistive Technologies for catering to the following differently abled students :- **[15]**
- a) Mentally challenged/Impaired.
 - b) Orthopedically challenged/Impaired
 - c) Learning disabled.

OR

What kind of knowledge, attitude and skills are necessary to be an inclusive teacher? Explain the training programmes for inclusive teachers.

- Q5)** Answer the following (any four) **[20]**
- a) How will you use 'Buddy system' for the inclusion of Autistic students?
 - b) Explain the need for Inclusive Education.
 - c) How will you assess students with ADHD?
 - d) Explain the steps of I.E.P.
 - e) What are the characteristics of an Integrated School?
 - f) What is the importance of inservice training programme for inclusive teachers?

Total No. of Questions : 5]

P1690

[5347]-203

बी.एड. (जनरल) द्वितीय वर्ष
शाळा आणि समावेशक शाळा
(क्रिडिट सिस्टीम) (2015 पॅटर्न)
(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 आहे.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 आहे.

प्रश्न 1) समावेशक शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. विशेष शाळा आणि समावेशक शाळा यांमध्ये काय फरक आहे? पालक आणि शिक्षकांसाठी समावेशक शाळेचे फायदे लिहा. [15]

किंवा

भारतातील समावेशक शिक्षणासाठी असणारे विविध कायदे लिहा. समावेशक शिक्षणाच्या संदर्भातील पी. डब्ल्यू. डी. (PWD) आणि आइ. डी. इ. पी. (IDEP) कायदा याचे वर्णन लिहा.

प्रश्न 2) संवेदन अक्षमतेच्या दोन प्रमुख प्रकारांचे गुणधर्म विशद करा. या विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक आणि आर्थिक समावेशनास चालना देण्यासाठी असणाऱ्या अनुदेशन कार्यनिती स्पष्ट करा. प्रत्येक समावेशनासाठी दोन उदाहरणे द्या. [15]

किंवा

सेरेब्रल पाल्सी (Cerebral Palsy) असणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे निदान तुम्ही कसे कराल? या विद्यार्थ्यांच्या विशेष गरजांची पूर्तता तुम्ही कशी कराल ते सहा (6) कृती कार्यक्रमांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) शाळेमध्ये समावेशक संस्कृतीचा विकास करण्यासाठी खालील घटकांची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

अ) मूख्याध्यापक

ब) शिक्षक

क) विद्यार्थी

किंवा

भारतामधील समावेशनाशी संबंधित महत्त्वाचे मुद्दे (issues) कोणते? एक शिक्षका म्हणून समाजामध्ये समावेशना बाबत जागृती कशी निर्माण कराल? पाच उदाहरणे द्या.

प्रश्न 4) समावेशक शिक्षणातील सहाय्यक तंत्रज्ञान म्हणजे काय ? सहाय्यक तंत्रज्ञानाचा उपयोग तुम्ही खालील असाधारण क्षमता असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कसा कराल ? [15]

- अ) मानसिक विकलांग
- ब) अस्थिव्यंग
- क) अध्ययन अक्षम

किंवा

समावेशक शिक्षक होण्यासाठी कोणत्या स्वरूपाचे ज्ञान, अभिवृत्ती आणि कौशल्ये आवश्यक आहेत ? समावेशक शिक्षकांसाठी असणारे प्रशिक्षण कार्यक्रम स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) स्वमग्न विद्यार्थ्यांसाठी 'बडी सिस्टीम' चा उपयोग कसा कराल ?
- ब) समावेशक शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा.
- क) ए. डी. एच. डी. (ADHD) विद्यार्थ्यांचे परीक्षण कसे कराल ?
- ड) आइ. इ. पी. (I.E.P) च्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- इ) एकात्मिक शाळेची गुणवैशिष्ट्ये कोणती ?
- फ) समावेशक शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे महत्त्व काय आहे ?

Total No. of Questions : 5]

P1693

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 37

[5347]-204

B.Ed. (General) (Second Year)

204 : Elective - 01

Guidance and Counselling

(2015 Pattern) (Credit System)

- 204- 01 Guidance and Counselling**
- 02 Human rights and Peace Education**
- 03 Women Education**
- 04 Life long Education**
- 05 Population Education and Family life education**
- 06 Education for sustainable development and Environ-
ment education.**
- 07 Disaster Management**
- 08 Inclusive Education**
- 09 Introduction to Educational Research.**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) All questions are compulsory,*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry 15 marks and answers of the same are expected to be written in 400-425 words.*
- 4) Short answer type questions carry 5 marks and answers of the same are expected to be written in 130 to 150 words.*

P.T.O.

Q1) What is guidance? Explain the procedure (steps) of guidance at school level with an example. **[15]**

OR

Write the need and importance of personal guidance and educational guidance. Explain the utility of both at school level with an example.

Q2) Discuss any five principles of counselling with suitable examples. Explain difference between guidance and counselling. **[15]**

OR

What is counselling? State the difference between directive and eclectic counselling with the help of following points

- i) Concept
- ii) Role of counsellor
- iii) Utility in counselling

Q3) Explain the sociometric technique and Dramatization technique in guidance with the help of following points **[15]**

- i) Concept
- ii) Merits and limitations
- iii) Utility in guidance

OR

Explain any two inventories and tests of guidance with the help of following points

- i) Concept
- ii) Merits and Limitations
- iii) Utility in guidance

Q4) What is mean by indivisual counselling? Explain how will you make counselling of a physically handicapped pupil and their parents. **[15]**

OR

'It is more difficult to provide guidance for gifted children than children with learning disabilities' Illustrate with an example.

Q5) Write short note (any four) : **[20]**

- a) Explain any two factors of seven point plan in guidance.
- b) Limitations of non-directive counselling
- c) Difference between structured and unstructured interview.
- d) Importance of cumulative record in guidance
- e) Qualities of school counsellor
- f) Need of counselling for parents.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed. (General) (Second Year)

(204 : Elective - 01) Guidance and counselling

मार्गदर्शन आणि समुपदेशन

(2015 Pattern) (Credit System)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) मार्गदर्शन म्हणजे काय? शालेय स्तरावरील मार्गदर्शन प्रक्रिया (पायऱ्या) उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

व्यक्तीगत मार्गदर्शन आणि शैक्षणिक मार्गदर्शनाची गरज व महत्व लिहा. शालेय स्तरावर दोघांची उपयुक्तता स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) समुपदेशनाची कोणतेही पाच तत्वे उदाहरणासह चर्चा करा. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील फरक स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समुपदेशन म्हणजे काय? निर्देशित आणि सर्वसारसंग्रहात्मक समुपदेशन पुढील मुद्द्यांच्या आधारे सांगा.

- अ) संकल्पना
- ब) समुपदेशकाची भूमिका
- क) समुपदेशनातील उपयुक्तता

प्रश्न 3) मार्गदर्शनातील समाजमिती तंत्र आणि नाट्यीकरण तंत्र पुढीलमुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) संकल्पना
- ब) गुण आणि मर्यादा
- क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

किंवा

मार्गदर्शनातील कोणतेही दोन शोधिका आणि कसोटी पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना
- ब) गुण आणि मर्यादा
- क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

प्रश्न 4) व्यक्तिगत समुपदेशन म्हणजे काय? शारीरिक अंपंगत्व असणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे आणि त्यांच्या पालकांचे समुपदेशन आपण कसे कराल. [15]

किंवा

अध्ययन अक्षम पालकांच्या मार्गदर्शनापेक्षा प्रज्ञावंत बालकांचे मार्गदर्शन आधिक कठिण असते, सोदाहरणसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) मार्गदर्शनाच्या सप्तसूत्री योजनेतील कोणतेही दोन घटक स्पष्ट करा.
- ब) अनिर्देशित समुपदेशनाच्या मर्यादा
- क) संरचित आणि अंसरचित मुलाखतीतील फरक
- ड) संकलीत नोंदपत्रकाचे मार्गदर्शनातील महत्व
- इ) शालेय समुपदेशकाची गुणवैशिष्ट्ये
- फ) पालकांच्या समुपदेशनाची गरज

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 : 02 - Elective Subjects

Education for Human Rights & Peace Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry 15 marks and answers of the same are expected to be written in 400-425 words.*
- 4) *Short answer type questions carry 5 marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*

Q1) What is the meaning of 'Valnerable & disadvantageded group'? Explain which factors are included in this group with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the concept of human Rights education Explain the need & importance of human rights education with suitable examples.

Q2) What is the meaning of 'Child Rights'. Explain the need & importance of Child Rights for a teacher. **[15]**

OR

What is the meaning of human rights? Explain 'Human rights' with reference to a) Positive rights.

- b) Negative rights
- c) Judicial rights with suitable examples.

Q3) Explain the concept of peace education.. As a teacher how you will use peace philosophy of Mahatma Gandhi through your teaching. **[15]**

OR

What is the meaning of peace education?

Explain the thoughts of the Dalailama to establish or create peace.

Q4) Explain the need of peace building at school level. Explain the importance of sharing experiences of students with suitable examples. **[15]**

OR

What is the role of school and society in peace education . As a teacher which remedies you will follow to prepare the students physically & meantly for peace, explain it with suitable examples.

Q5) Answer the following (Any four) **[20]**

- a) Explain the concept of human rights with reference to national context.
- b) Explain the need of human rights education, by the point of view of teacher.
- c) Write down the peace philosophy of 'J Krishnamurthy.
- d) How the integration or incubation of skills is essential to be a peace teacher, with the point of view of teacher.
- e) Explain the concept of Vulnerable and disadvantaged gorup with examples.
- f) Explain the philosophy of Ravindranath Tagore with the reference of peace education.

Total No. of Questions : 3]

P1693

[5347]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204-02-Elective Subjects

Education for Human Rights & Peace Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) संवेदनक्षम आणि वंचित गट म्हणजे काय? या गटात समावेश होणाऱ्या घटकांची माहिती उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मानवी हक्क शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. मानवी हक्क शिक्षणाची गरज व महत्त्व उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) बाल हक्क म्हणजे काय? शिक्षकाच्या दृष्टीन बाल हक्क शिक्षणाची गरज व महत्त्व उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मानवी हक्क म्हणजे काय? खालील मुद्द्यांच्या आधारे मानवी हक्क उदाहरणासह स्पष्ट करा.

- अ) सकारात्मक हक्क
- ब) नकारात्मक हक्क
- क) कायदेशीर हक्क

प्रश्न 3) शांततेच्या शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. महात्मा गांधी यांचे शांततेसाठीचे तत्वज्ञान, तुम्ही एक शिक्षक म्हणून कशा प्रकारे तुमच्या अध्यापनातून उपयोगात आणाल? [15]

किंवा

शांतता शिक्षण म्हणजे काय? दलाई लामा यांनी शांतता प्रस्थापित होण्यासाठी सांगितलेल्या विचारांचे स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 4) शालेय स्तरावर शांतता उभारणीची गरज स्पष्ट करा. यासाठी अनुभवांच्या देवाण-घेवाणाचे महत्व विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिने उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शाळा व समाजाची शांतता शिक्षणातील भूमिका काणती? तुम्ही एक शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये शांततेसाठी शारीरिक व मानसिक तयारी करण्याच्या दृष्टीने कोणत्या उपाययोजना कराल, ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) मानवी हक्काची संकल्पना राष्ट्रीय संदर्भानुसार स्पष्ट करा.
- ब) मानवी हक्क शिक्षणाची गरज, शिक्षक या भूमिकेतून स्पष्ट करा.
- क) जे. कृष्णमूर्ती यांनी शांततेसाठी सांगितलेले तत्त्वज्ञान लिहा.
- ड) शांततेचा शिक्षक होण्यासाठी शिक्षकांनी कोणत्या कौशल्यांची रूजवणूक करणे गरजेचे आहे?
- इ) संवेदनक्षम आणि वंचित गट ह्या संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- फ) रविंद्रनाथ टागोर यांचे शांतता शिक्षणासाठी चे तत्त्वज्ञान थोडक्यात स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed. (General)

204-03-Elective Subjects

Women Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instruction to candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is expected to be written in 400-425 words.*
- 4) *Word limit-for short answer questions is expected to be written in 130-150 words.*

Q1) Explain the need and importance of women education. What are the advantages of educating girls in the modern times. **[15]**

OR

State the challenges and barriers to women education. Write the steps taken by the government to remove the barriers towards women education.

Q2) Compare the education of women during the vedic times and the modern times. Trace the development of education for women from the ancient times to preindependent India. **[15]**

OR

Explain the development of women education during the medieval times and state the obstacles for women education during the mughal regime.

Q3) Name some important thinkers who contributed to women education? Explain the role of Raja Ram Mohan roy as a great social reformer and his views towards women education. **[15]**

OR

Explain in detail the role of mahatma Jyotiba Phule and Savitribai Phule's contribution towards women empowerment what obstacles did they face while working for educating the girls.

Q4) What are the various steps taken by the government to support women's education in the country? Explain about the need of programmes taken by the government for the betterment of women's education. **[15]**

OR

What are the various constitutional provisions for women provided in the acts? Write down the recommendations of the national policy of education (1986) and its recommendations for women's education.

Q5) Answer the following (any four) **[20]**

- a) Concept of women empowerment and current issues for women's education.
- b) Recommendations for women education in national education policy (2005)
- c) Constitutional provisions for women education and role of Babasaheb Ambedkar.
- d) Role of Mahatma Gandhi and girls education.
- e) Goals of women education during vedic times and prominent women during vedic times.
- f) Need for gender equality and steps suggested by you towards gender equality.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed. (General)

204-03-Elective Subjects

स्त्री शिक्षण

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) स्त्री शिक्षणाची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. आधुनिक काळात मुलींच्या शिक्षणाचे काय फायदे आहेत? [15]

किंवा

स्त्री शिक्षणातील अडथळे आणि आव्हाने सांगा. स्त्री शिक्षणातील अडथळे दूर करण्यासाठी शासनाने उचलेल्या पायऱ्या लिहा.

प्रश्न 2) वैदिक काळ आणि आधुनिक काळातील स्त्री शिक्षणाची तुलना करा प्राचीन काळापासून ते स्वातंत्र्यपूर्व काळापर्यंतच्या स्त्री शिक्षणाच्या विकासाची चर्चा करा. [15]

किंवा

मध्ययुगीन काळातील स्त्री शिक्षणाचा विकास स्पष्ट करा. आणि मुघल साम्राज्यामधील स्त्री शिक्षणाची अडथळे सांगा.

प्रश्न 3) स्त्री-शिक्षणामध्ये योगदान दिलेल्या महत्त्वाच्या विचारवंतांची नावे लिहा. थोर समाज सुधारक राजा राम मोहन रॉय यांचे स्त्री शिक्षणाबाबतचे विचार आणि भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

महिला सबलीकरणामधील महात्मा ज्योतिबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा. मुलींच्या शिक्षणासाठी केलेल्या कार्यासाठी त्यांना कोणत्या अडथळ्यांना सामारे जावे लागले.

प्रश्न 4) देशामध्ये स्त्री शिक्षणाला पाठिंबा देण्यासाठी शासनाने उचललेली विविध पाऊले काय आहेत? स्त्री शिक्षणाच्या उध्दारासाठी शासनाने घेतलेल्या कार्यक्रमांची गरज स्पष्ट करा. [15]

किंवा

स्त्रियांसाठी कायदयाने पूरविलेल्या संविधानात्मक विविध तरतूदी काय आहेत? 1986 च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाने सूचविलेल्या स्त्री शिक्षणासाठी सूचविलेल्या शिफारशी लिहा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) महिला सबलीकरणाची संकल्पना आणि सदयस्थितीतील स्त्री-शिक्षणातील प्रश्न
- ब) 2005 चे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाने स्त्री शिक्षणाबाबत सूचविलेल्या शिफारशी
- क) स्त्री शिक्षणाबाबत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची भूमिका आणि संविधानात्मक तरतूदी
- ड) मुलींचे शिक्षण आणि महात्मा गांधीजींची भूमिका
- इ) वैदिक काळातील महत्वाच्या स्त्रिया आणि वैदिक काळातील स्त्री शिक्षणाची ध्येये.
- फ) लिंगसमानतेची गरज आणि लिंग समानतेसाठी आपण सूचविलेल्या पायऱ्या.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

Second Year B.Ed. (General)

204-04 : Life Long Education

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the concept of lifelong learning. Explain the patterns of learning as a process for lifelong learning. **[15]**

OR

Explain the following points related to lifelong learning

- a) Meaning and concept
- b) Patterns of learning
- c) Learning for human resource development

Q2) Explain the basic skills and competencies for a lifelong learning world. **[15]**

OR

Explain with examples 'Bringing the school in community and the community in the school.

Q3) Explain the following tools and techniques for lifelong learning. **[15]**

- a) Learning to learn and learning to live
- b) Learning tools in Action
- c) Empowering the learner

OR

Which are the tools and techniques for lifelong learning? Explain any two tools with examples.

Q4) Explain the 'Malcolm Knowles' learning theory with examples. **[15]**

OR

Explain the Carl Rogers learning theory with examples.

Q5) Short notes (solve any four) **[20]**

- a) Family education for lifelong learning.
- b) Importance of lifelong learning
- c) Basic skills for lifelong learning.
- d) Learner oriented evaluation
- e) Importance of Gagne's learning theory
- f) Importance of Paulo's learning theory.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 - 04 : आजीवन शिक्षण (Life Long Education)

(2015 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) आजीवन अध्ययनाची संकल्पना लिहा. आजीवन अध्ययनासाठी अध्ययन प्रक्रियेच्या पध्दती स्पष्ट करा. [15]

किंवा

आजीवन अध्ययनाचे खालील मुद्दे स्पष्ट करा.

- अ) अर्थ व संकल्पना
ब) अध्ययनाचा आकृतीबंध
क) मानवी संसाधन विकासासाठी अध्ययन

प्रश्न 2) जागतिक आजीवन अध्ययनासाठी मूलभूत कौशल्ये व क्षमता स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘शाळेमध्ये समाज व समाजासाठी शाळा’ हे विधान उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील आजीवन अध्ययनाची साधने व तंत्रे स्पष्ट करा. [15]

- अ) अध्ययनासाठी शिक्षण आणि जगण्यासाठी अध्ययन
ब) अध्ययनासाठी कृतीयुक्त साधने
क) अध्ययनार्थींची सक्षमता

किंवा

आजीवन अध्ययनातील साधने व तंत्रे कोणती? कोणती ही दोन साधने उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) मॉलकोम नॉलेस यांची अध्ययन उपपत्ती उदाहरणासह स्पष्ट करा.

[15]

किंवा

कॉर्ल रॉजर्स यांची अध्ययन उपपत्ती उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) आजीवन अध्ययनासाठी कौटुंबिक शिक्षण
- ब) आजीवन अध्ययनाचे महत्त्व
- क) आजीवन अध्ययनासाठी मूलभूत कौशल्ये
- ड) अध्ययनार्थींचे मूल्यमापनात्मक उद्बोधन
- इ) गॅनेच्या अध्ययन उपपत्तीचे महत्त्व
- फ) पावलाॅव च्या अध्ययन उपपत्तीचे महत्त्व

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed.

204-05 : Population Education and Family Life Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) State the need and importance of population education. Explain in brief structure of Indian population. **[15]**

OR

State the objectives of population education write the characteristics of world population and Indian population.

Q2) Explain the problems arising due to population explosion with the help of following points. **[15]**

- a) Urbanization problems.
- b) Environmental problems
- c) Health and standard of living problems

OR

Explain the problems related to Indian population. How will you implement those remedies through school education.

Q3) Discuss family life education with the help of following points. **[15]**

- a) Planned parenthood
- b) Preperation for marriage
- c) Married life

OR

Explain the concept of family life education write the objectives of family life education state the importance of family life education for various age groups.

Q4) Explain the concept of sexual health write the need of sexual health education. As a teacher how will you guide your students. **[15]**

OR

Role of N.G.O. and government regarding sexual health education is important explain with examples.

Q5) Write short notes (any four) : **[20]**

- a) Scope of population education.
- b) Population growth and social problems
- c) Population control
- d) Urbanisation and population.
- e) HIV AIDS-remidies
- f) Special training for adolescent

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed.

204-05 : Elective Subject

Population Education and Family Life Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) लोकसंख्या शिक्षणाची गरज व महत्त्व सांगा. भारतीय लोकसंख्येची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.[15]

किंवा

लोकसंख्या शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये सांगा. जागतिक लोकसंख्या व भारतीय लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये लिहा.

प्रश्न 2) लोकसंख्या विस्फोटामुळे भारतीय समाजात कोणत्या समस्या निर्माण झाल्या ते खालील मुद्दांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) शहरीकरणारच्या समस्या
ब) पर्यावरणीय समस्या
क) आरोग्य आणि जीवनमानाच्या समस्या

किंवा

भारतातील लोकसंख्येच्या समस्या स्पष्ट करा व शालेय शिक्षणाच्या माध्यमातून त्यावरील उपाययोजनांची अंमलबजावणी कशी कराल?

प्रश्न 3) खालील मुद्दांच्या आधारे कौटुंबिक शिक्षणाची चर्चा करा. [15]

- अ) पालकत्वाची तयारी
ब) वैवाहिक तयारी
क) विवाहानंतरचे जीवन

किंवा

कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये सांगा. विविध वयोगटा साठी कौटुंबिक जीवन शिक्षणाचे महत्त्व सांगा.

प्रश्न 4) लैंगिक आरोग्याची संकल्पना स्पष्ट करा. लैंगिक आरोग्य शिक्षणाची गरज लिहा. विद्यार्थ्यांना एक शिक्षक म्हणून तुम्ही कसे मार्गदर्शन कराल. [15]

किंवा

लैंगिक शिक्षण व आरोग्य या बाबतीत शासकीय व अशासकीय संस्थांची भूमिका उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) लोकसंख्या शिक्षणाची व्याप्ती
- ब) लोकसंख्या वाढ व समाजिक समस्या
- क) लोकसंख्या नियंत्रण
- ड) शहरीकरण आणि लोकसंख्या
- इ) एच आय व्ही एड्स-उपाययोजना
- फ) कुमारवयस्कासाठी विशेष प्रशिक्षण कार्यक्रम

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed. (General)

204-06 : Education for Sustainable Development and Environmental Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for 15 marks questions 350-400 words.*
- 4) *Word limit for 5 marks questions is 150-200 words.*
- 5) *No supplements will be provided to the students.*

Q1) What do you mean by sustainable development? Explain "Development of a nation is dependent on the environment. **[15]**

OR

Explain sustainable agricultural with the help of following points.

- a) Concept
- b) Need
- c) Advantages
- d) Agricultural practices for sustainable development

Q2) Explain the meaning, scope and need of environmental education. What is the role of teacher in environmental education? **[15]**

OR

What do you mean by environmental degradation explain the impact of environmental degradation on the health of the people

Q3) What are biotic and abiotic factors ? Explain lithosphere and its importance in life. support system. **[15]**

OR

What is Ecosystem? Explain any two ecosystems with its structure and functions.

Q4) What do you mean by conservation of natural resources? Explain the role of individual in conservation of water, energy and food. **[15]**

OR

Explain the concept of biodiversity conservation. Explain any one developmental project which has impacted on biodiversity conservation.

Q5) Write answers short (any four) **[20]**

- a) Relationship between environment and development.
- b) Explain the threats to biodiversity
- c) Measures of conservation of biodiversity.
- d) Earth The living planet.
- e) Role of individual in prevention of air pollution.
- f) Role of tribal life in deforestation.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed. (General)

204-06 : Education for Sustainable Development and Environmental Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 150 ते 200.

प्रश्न 1) शाश्वत विकास म्हणजे काय? कोणत्याही राष्ट्राचा विकास हा पर्यावरणावर अवलंबून असतो' हे विधान स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शाश्वत शेती ही संकल्पना खालील मुद्द्याच्या आधारे स्पष्ट करा?

- अ) संकल्पना
- ब) गरज
- क) फायदे
- ड) शाश्वत विकासासाठी शेती उपक्रम

प्रश्न 2) पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ, व्याप्ती आणि गरज स्पष्ट करा? पर्यावरण शिक्षणातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा? **[15]**

किंवा

पर्यावरण ऱ्हास म्हणजे काय? पर्यावरण ऱ्हासाचा मानवाच्या आरोग्यावर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) जैविक आणि अजैविक घटक म्हणजे काय? शिलावरण आणि जीवन आधार प्रणालित त्याचे महत्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

परिसंस्था (Ecosystem) म्हणजे काय? कोणत्याही दोन परिसंस्था यांच्या रचना व कार्य स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) नैसर्गिक संसाधनचे संवर्धन म्हणजे काय? पाणी, उर्जा आणि अन्नाच्या संवर्धाकरिता वैयक्तिक भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘जैवविविधता संरक्षण’ ही संकल्पना स्पष्ट करा? जैवविविधतेला प्रभावित केलेल्या कोणताही एक विकासात्मक प्रकल्प स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) पर्यावरण आणि विकास यांतील संबंध
- ब) जैवविविधतेला असणारे धोके स्पष्ट करा.
- क) जैवविविधतेच्या संवर्धनाची उपाय
- ड) पृथ्वी – जैविक गृह
- इ) हवा प्रदुषणाच्या प्रतिबंधना करिता प्रत्येकाची वैयक्तिक भूमिका
- फ) जंगलतोडीमध्ये आदिवासींची भूमिका

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

Second Year B.Ed. (General)

204-07 : Disaster Management

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All the questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.*
- 4) *Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

Q1) What is the concept of disaster? Explain the natural disaster. How will you sensitize the school students regarding natural disaster? **[15]**

OR

What is the meaning of "Disaster management need" in disaster management? Explain the need of disaster management in school.

Q2) What is meant by disaster preparedness? How will you show your disaster preparedness at various places. **[15]**

- a) Hospitals
- b) Place of entertainment
- c) Religious places

OR

Explain the importance of mitigation. How will you match the available resources & work out.

- i) The need of medical team
- ii) Disposal of deads & records
- iii) Casualty evacuation

Q3) Explain the disaster risk reduction in school. How will you incorporate the disaster risk reduction in school curriculum. **[15]**

OR

Explain the role of teacher in disaster management. How will you assess the risk of your school & develop the evacuation plan for your school.

Q4) Explain the importance of preventive disaster management. Explain with suitable examples the role of school at various steps of disaster management. **[15]**

OR

What are the measures of prevent the disaster? Suggest various long term activities to educate the school students to face disaster.

Q5) Write in short (any four) : **[20]**

- a) Mechanism of disaster management
- b) Disaster preparedness at society level.
- c) Role of community in disaster management.
- d) Write central govt. Policies for disaster management.
- e) Write there steps of disaster management
- f) Write formation & deployment of rescue teams.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

Second Year B.Ed. (General)

204-07 : आपत्ती व्यवस्थापन

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 400 ते 425 शब्दांत उत्तर लिहावे.
 - 4) 5 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 150 शब्दांत उत्तर लिहावे.

प्रश्न 1) आपत्ती म्हणजे काय? नैसर्गिक आपत्ती स्पष्ट करा. तुम्ही शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये नैसर्गिक आपत्ती विषयी जागरूकता कशी निर्माण कराल? [15]

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये “आपत्ती व्यवस्थापन गरज” संकल्पनेचा अर्थ काय? शाळेमध्ये आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) ‘आपत्ती सज्जता’ म्हणजे काय? खालील ठिकाणी तुम्ही तुमची आपत्ती सज्जता कशी दाखवाल? [15]

- अ) इस्पितळे
- ब) मनोरंजनाची ठिकाणे
- क) धार्मिक स्थळे

किंवा

‘आपत्ती उपशमनाचे’ महत्व स्पष्ट करा. तुम्ही उपलब्ध साधन सामग्री व नवीन आवश्यक साधनसामग्रीची पूर्तता यांची जुळवाजुळव तुम्ही कशी कराल?

- अ) वैद्यकीय संघ
- ब) मृतदेहांची विल्हेवाट आणि त्यांच्या नोंदी
- क) जखमींची व मृतांची सुटका

प्रश्न 3) ‘शाळेतील आपत्ती जोखिम कमी करणे’ ही संकल्पना स्पष्ट करा. तुम्ही शालेय अभ्यासक्रमात ‘आपत्ती जोखिम कमी करणे’ याचा अंतर्भाव कसा कराल? [15]

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. तुम्ही तुमच्या शाळेची जोखिम कशी मोजाल आणि तुमच्या शाळेची इमारत रिकामी करण्याचे नियोजन कसे कराल?

प्रश्न 4) प्रतिबंधात्मक आपत्ती व्यवस्थापनाचे महत्व स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनाच्या विविध पायऱ्यांमध्ये शालेची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘आपत्ती प्रतिबंध’ उपाय म्हणजे काय? आपत्तीला तोंड देण्यासाठी शालेय विद्यार्थ्यांना शिक्षित करण्यासाठी दीर्घकालीन उपक्रम सूचवा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) आपत्ती व्यवस्थापन प्रक्रिया
- ब) समाज पातळीवरील आपत्ती सज्जता
- क) आपत्ती व्यवस्थापनात समाजाची भूमिका
- ड) केंद्र सरकारचे आपत्ती व्यवस्थापन विषयक धोरण
- इ) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या तीन पायऱ्या लिहा.
- फ) बचाव दलाची निर्मिती व त्याची कार्यवाही लिहा.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

Second Year B.Ed. (General)

204-08 : Inclusive Education

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate marks.*
- 3) *Word limit for answer of essay type question is 400 to 425.*
- 4) *Word limit for answer of short questions is 150 to 175.*

Q1) Write in detail about the following policies with reference to special and inclusive education. **[15]**

- a) UNESCO-salamanka statement and framework 1994.
- b) Dakar frame work 2000
- c) R.T.E. 2009

OR

Explain the following concepts with suitable examples.

- a) Special education
- b) Main streaming
- c) Inclusive education

Q2) Write down the principles of inclusive education. How these principles will help you while teaching in an Inclusive classroom? **[15]**

OR

Write the need and importance of inclusive education As a teacher what efforts will you take successful inclusion of all in the classroom?

Q3) Explain the following competencies for Inclusive education with suitable examples. **[15]**

- a) Knowledge
- b) Self efficacy
- c) Skills regarding inclusion

OR

Write the importance of positive attitude for inclusive education. As a teacher how will you develop positive attitude regarding inclusion in students and parents?

Q4) What is an Ideal inclusive school? Explain an ideal inclusive school with respect to **[15]**

- a) Physical resources
- b) Human resources

OR

'Inclusive school can create inclusive society' Discuss the statement with respect to effective collaboration among policy makers, teacher educators, school, teachers and parents.

Q5) Answer the following (any four) **[20]**

- a) Social skills for Inclusive education.
- b) Write a note on inclusive classroom.
- c) Explain the concept of integrated education.
- d) Write about teacher's role for successful inclusion
- e) Write in short about philosophical approaches to Inclusive education.
- f) Benefits of inclusion to differently abled students.

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

Second Year B.Ed. (General)

204-08 : समावेशक शिक्षण

(क्रेडिट सिस्टीम) (2015 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तराची शब्दमर्यादा 400 ते 425 आहे.
- 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तराची शब्दमर्यादा 150 ते 175 आहे.

प्रश्न 1) विशेष आणि समावेशक शिक्षणाच्या संदर्भात खालील धोरणांसंबंधी सविस्तर लिहा. [15]

- अ) युनेस्को सॅलमान्का स्टेटमेंट आणि फ्रेमवर्क - 1994
- ब) डाकर फ्रेम वर्क - 2000
- क) आर. टी. इ. (शिक्षण हक्क कायदा) 2009

किंवा

खालील संकल्पना योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

- अ) विशेष शिक्षण
- ब) मुख्य प्रवाहातील शिक्षण
- क) समावेशक शिक्षण

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षणाची तत्त्वे लिहा. ही तत्त्वे समावेशक वर्गात शिकविण्यासाठी तुम्हाला कशी मदत करतील. [15]

किंवा

समावेशक शिक्षणाची गरज आणि महत्व लिहा. एक शिक्षक म्हणून सर्वांचे वर्गामध्ये यशस्वी समावेशन करण्यासाठी तुम्ही काय प्रयत्न कराल?

प्रश्न 3) समावेशक शिक्षणासाठीच्या खालील क्षमता योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [15]

- अ) ज्ञान
- ब) स्व.क्षमता
- क) समावेशनाची कौशल्ये

किंवा

समावेशक शिक्षणासाठी सकारात्मक अभिवृत्तीचे महत्व लिहा. शिक्षक म्हणून तुम्ही विद्यार्थी आणि पालकांमध्ये समावेशन संबंधी सकारात्मक अभिवृत्ती कशी विकसित कराल?

प्रश्न 4) आदर्श समावेशक शाळा म्हणजे काय? आदर्श समावेशक शाळा खालील घटकांच्या संदर्भात स्पष्ट करा. [15]

- अ) भौतिक सुविधा
- ब) मानवी संसाधने

किंवा

समावेशक शाळा समावेशक समाज निर्माण करू शकतात ह्या विधानावर-धोरणे बनविणारे घटक, शिक्षक प्रशिक्षक शाळा, शिक्षक आणि पालक यांच्यातील परिणामकारक सहभाग (Collaboration) यांवर चर्चा करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) समावेशक शिक्षणासाठीची सामाजिक कौशल्ये
- ब) समावेशक वर्गावर टिप लिहा.
- क) एकात्म शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) यशस्वी समावेशनासाठी शिक्षकाची भूमिका लिहा.
- इ) समावेशक शिक्षणाचे तत्वज्ञानविषयक दृष्टीकोन यांवर थोडक्यात लिहा.
- फ) असाधारण क्षमता असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी समावेशनाचे फायदे

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed.

204-09 : Introduction to Educational Research

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) Answer of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
- 2) All questions are compulsory.*
- 3) Figures to the right of questions indicate full marks.*
- 4) Write answers in about 400-425 words for 15 marks.*
- 5) Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

Q1) What is educational research? Write the characteristics of educational research? Explain any three areas of educational research according to your preference areas. **[15]**

OR

What is review of related literature? What are the sources of review of related literature? Explain the need and importance of review of related literature in the field of research?

Q2) Explain the concept of fundamental and applied research what is the need and application of fundamental and action research in the field of education. **[15]**

OR

What is action research? What are the steps of action research? How action research is useful for teacher explain with example.

Q3) Explain the concept and steps of survey method of research. How survey method is useful in the field of education, explain with example. **[15]**

OR

What is research design? Explain single group design and two group design select any statement of problem and write the structure using single group design and two group design.

Q4) What is questionnaire? What are the types of questionnaire? Write the characteristics of good questionnaire? As a researcher what precautions will you take while preparing questionnaire. **[15]**

OR

What is rating scale? What are the types of rating scale? Write merits and limitations of rating scale.

Q5) Answer in short (any four): **[20]**

- a) Write the need of achievement test in educational research.
- b) Explain the need of educational research
- c) Explain the types of non-probabilistic sampling techniques.
- d) What is hypothesis? What are two types of hypothesis? Explain with example
- e) Explain the types of observation with appropriate example.
- f) What are the uses of survey method for teacher

Total No. of Questions : 5]

P1693

[5347]-204

B.Ed.

204-09 : Introduction to Educational Research

(2015 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 400 ते 425 शब्दांत उत्तर लिहावे.
- 4) 5 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 150 शब्दांत उत्तर लिहावे.

प्रश्न 1) शैक्षणिक संशोधन म्हणजे काय? शैक्षणिक संशोधनाची वैशिष्ट्ये लिहा? तुमच्या प्राधान्य क्रमानुसार शैक्षणिक संशोधनाची कोणताही तीन क्षेत्रे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संबंधित साहित्याचा आढावा म्हणजे काय? संबंधित साहित्याचे विविध स्रोत कोणते? संशोधन क्षेत्रात संबंधित साहित्याची गरज व महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मूलभूत आणि उपयोजित संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा? शैक्षणिक क्षेत्रात मूलभूत व उपयोजित संशोधनाची गरज का आहे हे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

कृति संशोधन म्हणजे काय? कृतिसंशोधनाच्या पायऱ्या कोणत्या? कृति संशोधन शिक्षकाला कसे उपयोगी पडते हे उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) सर्वेक्षण संशोधन पध्दतीची संकल्पना व पायऱ्या स्पष्ट करा. शिक्षणक्षेत्रात सर्वेक्षण पध्दती कशी उपयोगी ठरते हे उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संशोधन अभिकल्प म्हणजे काय? एकलगत व द्विगत अभिकल्प स्पष्ट करा कोणतेही एक समस्या विधान निवडून एकलगत व द्विगत अभिकल्पाची रचना करा.

प्रश्न 4) प्रश्नावली म्हणजे काय? प्रश्नावलीचे प्रकार कोणते? चांगल्या प्रश्नावलीची गुणवैशिष्ट्ये लिहा संशोधक म्हणून प्रश्नावली तयार करताना तुम्ही कोणती काळजी घ्याल. [15]

किंवा

पदनिश्चयन श्रेणी म्हणजे काय? पदनिश्चयन श्रेणीचे प्रकार कोणते? पदनिश्चयन श्रेणीचे गुण व मर्यादा लिहा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (फक्त चार) [20]

- अ) शैक्षणिक संशोधनात प्रविण्य चाचणीची गरज लिहा.
- ब) शैक्षणिक संशोधनाची गरज स्पष्ट करा
- क) असंभाव्य न्यादर्श तंत्राचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) परिकल्पना म्हणजे काय? परिकल्पनेचे दोन प्रकार कोणते? उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- इ) निरीक्षणाचे प्रकार योग्य उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.
- फ) शिक्षकाला सर्वेक्षण पध्दतीचे उपयोग कोणते?

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1694

[Total No. of Pages : 80

[5347]-205

B.Ed. (General)

205 : ADDITIONAL PEDAGOGY COURSE

Understanding Disciplines and Pedagogy of School Subject

(205 - 01 to 205 - 28)

(2015 Pattern)

Time :3 Hours]

[Max. Marks :80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.
- 4) Write answers in about 150 words for 5 marks questions.

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.
- 4) 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.

P.T.O.

- प्रश्न 1) अ) वाक्य म्हणजे काय? वाक्याचे विधानानुसार पडणारे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [8]
 ब) काळ म्हणजे काय? काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
 किंवा
 अ) शब्दांच्या जाती कोणत्या? शब्दांच्या जातीचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [8]
 ब) प्रयोगाची व्याख्या लिहा. प्रयोगाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) सूत्रसंचालकाच्या अंगी कोणते गुण असणे आवश्यक आहे?
 ब) विभक्ती म्हणजे काय? विभक्तीचे प्रत्यय लिहा.
 क) अलंकार म्हणजे काय? कोणत्याही एका अलंकाराची लक्षणे व उदाहरण लिहा.
 ड) संधीचे मुख्य प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.
 इ) मंदाक्रांता व मंदारमाला अक्षरवृत्ताचे लक्षण सांगून उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा. [10]
 i) भाषा म्हणजे होय.
 अ) बोलणे ब) विचार व्यक्त करण्याचे साधन
 क) लिहिणे ड) संभाषणाची कला
 ii) शब्दांच्या एकूण जाती आहेत.
 अ) सहा ब) अठ्ठेचाळीस
 क) बारा ड) आठ
 iii) 'आता विश्वात्मके देवे' हे रस प्रकाराचे उदाहरण आहे.
 अ) वीर रस ब) करुण रस
 क) शांत रस ड) हास्य रस
 iv) 'मीराने पेरू खाल्ला' हे प्रयोगाचे उदाहरण आहे.
 अ) कर्तरी ब) कर्मणी
 क) भावे ड) कर्तृ कर्मणी

प्रश्न 5) मातृभाषा अध्यापनात 'मूल्ये' महत्त्वाची का आहेत? माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांत राष्ट्रीय एकात्मकता हे मूल्य रूजविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

मराठी विषयाच्या संरचनेची संकल्पना स्पष्ट करा. मराठी विषयाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करून शिक्षकास दैनंदिन अध्यापनात तिचा होणारा उपयोग सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) इतर विषयशिक्षकांपेक्षा मराठी भाषा शिक्षकाचे वेगळेपण पाच मुद्द्यांसह स्पष्ट करा.
- ब) शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा मराठी अध्यापनातील वापर सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) व्याकरण अध्यापनाच्या पध्दती स्पष्ट करा.
- ड) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील मराठी अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा.

- प्रश्न 1) अ) शब्द का अर्थ स्पष्ट कीजिए। [5]
ब) शब्दों के भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [10]
अथवा
अ) गंदगी दूर करने हेतु महानगर निगम को पत्र लिखिए। [5]
ब) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए। [10]
i) यदि परिक्षाएँ न होती
ii) मैं संगणक बोल रहा हूँ
iii) बेटा-बेटी एक समान
- प्रश्न 2) किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। [15]
अ) हिन्दी साहित्य के आदिकाल की विशेषताएँ संक्षेप में लिखिए।
ब) 'कबीरदास' के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।
क) महादेवी वर्माजी को 'छायावादी' क्यों माना जाता है?
ड) मनु भंडारी जी ने स्त्रियोंकी समस्याओं को उजागर किया है स्पष्ट कीजिए।
इ) मैथिलीशरण गुप्तजी का साहित्यिक परिचय दीजिए।
- प्रश्न 3) अ) उचित जोड़ियाँ मिलाइए - [5]
i) समास अ) यथेष्ट
ii) क्रियाविशेषण ब) पुलिस
iii) अकर्मक क) ण
iv) पंचाक्षर ड) बनना
v) स्त्रीलिंगे इ) अपना
फ) राम-शाम

- ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए : [5]
- 'मुक्ति की आकांक्षा' कविता के कवि कौन है?
 - 'वक्त के साथ दगाबाजी' इस संस्मरण के लेखक का नाम लिखिए।
 - 'पुरस्कार' कहानी के कहानीकार कौन है?
 - 'साधना' शब्द का अर्थ बताइए।
 - 'ठोकरें खाना' इस मुहावरे का अर्थ लिखिए।

प्रश्न 4) हिन्दी विषय संरचना का महत्व लिखिए। साहित्यिक विधा पर आधारित हिन्दी विषय की संरचना तैयार कीजिए। [15]

अथवा

पाठ्यपुस्तक का अंतरंग एवं बाह्यंग लिखिए। कक्षा 9 से 12 तक की किसी भी एक पाठ्यपुस्तक का विश्लेषण कीजिए।

प्रश्न 5) माध्यमिक स्तर पर काव्य अध्यापन का महत्व स्पष्ट कीजिए। कविता अध्यापन के किन्हीं पाँच पद्धतियों का वर्णन कीजिए। [15]

अथवा

हिन्दी अध्यापक के आवश्यक गुण लिखकर आधुनिक काल में प्रभावी हिन्दी अध्यापक बनने के लिए आप कौन-कौन से प्रयास करोगे?

प्रश्न 6) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। [10]

- आशय विश्लेषण की संकल्पना स्पष्ट कीजिए।
- माध्यमिक स्तर की पाठ्यचर्या में हिन्दी भाषा विषय का स्थान लिखिए।
- भाषा प्रयोगशाला का महत्व लिखिए।
- हिन्दी अध्ययन-अध्यापन के पारंपरिक एवं तकनीकी स्रोत लिखिए।

Q1) What are the parts of speech? Explain each parts of speech with suitable examples. [15]

OR

What are vowels? How are the vowels classified? Enlist the central vowels with it's examples.

Q2) Answer the following (any three) : [15]

- a) Write down a review on any short story by your choice.
- b) Prepare a speech on 'Teacher's Day'.
- c) Describe an event of 'Annual Day'.
- d) Write an article on 'Education System in India'.
- e) Write a report on any activity conducted in your school.

Q3) Do as Directed. [10]

- a) His father said, "Go to your room and study". (Change the speech into indirect speech).
- b) She broke the glass (Add appropriate questions tag).
- c) Harishchandra was ____ honest king. (Rewrite using proper article)
- d) She is too proud to apologise. (Remove 'too')
- e) I will arrive and then I will call you immediately. (Use 'As soon as').
- f) He can make people laugh. He can make people cry. (Use 'Not only..... but also')
- g) Poonam Kept working (change into Negative sentence)
- h) Long ago in a distant kingdom there lived a handsome prince (Punctuate the sentence)
- i) Robots are more superior than human (change the degree)
- j) She wrote an article (change the voice)

Q4) Explain the place of English in secondary school curriculum. What qualities and competencies should english teacher possess? Illustrate. **[15]**

OR

Explain the nature and scope of english subject. Write the correlation of english subject with other school subjects with suitable examples.

Q5) Explain direct method with reference to the following points. **[15]**

- a) Concept
- b) Features
- c) Merits
- d) Limitations
- e) Educational implications.

OR

Explain communicative approach in teaching of english with reference to the following points.

- a) Concept
- b) Features
- c) Merits
- d) Limitations
- e) Role of a teacher

Q6) Answer the following (any two) : **[10]**

- a) Learning resources.
- b) Dr. Wests Method
- c) Language laboratory.
- d) Merits and limitation of structural approach in teaching of english.

Q1) Explain sanskrit वर्ण (Alphabets) in detail. [15]

OR

Explain the rules of sanskrit reading and writing.

Q2) Solve any three : [15]

- What are the characteristics of active voice construction?
- Write down the characteristics of passive voice construction.
- Explain the characteristics of Absolute locative construction.
- Explain vowel संधी with examples.
- Explain द्वंद्व compound with examples.

Q3) A) Match the following : [5]

'A'

- ऋचा
- उपनिषद्
- आर्षमहाकाव्यम्
- वेदाङ्गम्
- लौकिककाव्यम्

'B'

- ब्रह्मज्ञानम्।
- ऋग्वेदः।
- व्याकरणम्।
- रामायणम्।
- धनुर्वेदः।
- मेघदूतम्।

B) Recognize the forms : [5]

- पठसि
- गच्छतः
- वदावः
- रामम्
- मालाः

Q4) What are the objective of teaching Sanskrit Language at Higher Secondary Level? Explain the place of Sanskrit subject at Higher Secondary Level. **[15]**

OR

What is the nature of structure of sanskrit subject? Explain the co-relation of sanskrit with social science and language subjects.

Q5) Analyze the text book of sanskrit of std. 11th with the help of criteria. **[15]**

OR

Explain the methods of teaching Grammar in Sanskrit with examples.

Q6) Write short notes (any two) : **[10]**

- a) Explain the core-elements in sanskrit curriculam at Higher secondary level.
- b) Explain the values in sanskrit curriculam at Higher Secondary Level.
- c) Describe the nature of traditional learning resources.
- d) Describe the nature of technology based learning resources.

- प्रश्न 1) संस्कृत वर्णाचा परिचय सविस्तर लिहा. [15]
किंवा
संस्कृत वाचन व लेखन नियम स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. [15]
अ) कर्तरि वाक्यरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.
ब) कर्मणी वाक्यरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.
क) सतिसप्तमी वाक्यरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.
ड) स्वरसंधी सोदाहरण लिहा.
इ) द्वंद्व समास सोदाहरण लिहा.
- प्रश्न 3) अ) योग्य जोड्या जुळवा. [5]
गट 'अ' गट 'ब'
i) ऋचा अ) ब्रह्मज्ञानम्।
ii) उननिषद् ब) ऋग्वेदः।
iii) आर्षमहाकाव्यम् क) व्याकरणम्।
iv) वेदाङ्गम् ड) रामायणम्।
v) लौकिक काव्यम् इ) धनुर्वेदः।
फ) मेथदूतम्।
- ब) रूपे ओळखा [5]
i) पठसि।
ii) गच्छतः।
iii) वदावः।
iv) रामम्।
v) मालाः।

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावरील संस्कृत भाषा अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये कोणती? उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमात संस्कृत भाषेचे स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत विषयाच्या संरचनेचे स्वरूप कसे असते? संस्कृत विषयाचा भाषा आणि सामाजिक शास्त्र विषयाशी समन्वय स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) आदर्श निकषांच्या आधारे इ. 11 वी च्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. [15]

किंवा

संस्कृत व्याकरण अध्यापनपध्दती सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

अ) उच्च माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यक्रमातील गाभाघटक स्पष्ट करा.

ब) उच्च माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यक्रमातील मूल्ये स्पष्ट करा.

क) पारंपारिक अध्ययन स्रोतांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

ड) तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्रोतांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Max. Marks : 80]

1. زمانہ کیسے کہتے ہیں؟ زمانہ کی قسمیں مع مثال واضح کیجئے۔
(15) یا OR

1. مندرجہ ذیل عنوانات میں سے کسی ایک عنوان پر ۲۵۵ الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔
(15) ① تعلیمی ٹکنالوجی کی اہمیت ② افسانہ کی ابتدا کورس ③ تعلیم نسوان

2. مختصر جواب لکھیے۔ (کوئی تین)

- (15)
1. اردو ادب کی مختلف اقسام لکھیے۔
 2. اردو ادب کے مختلف ادوار مع خصوصیات لکھیے۔
 3. اے بی بی جے عبدالکلام کی ادبی شخصیت پر روشنی ڈالیں۔
 4. سر سید احمد خان کی سماجی و ادبی خدمات لکھیے۔
 5. منشی پریم چند کے افسانہ نگاری کی خصوصیات لکھیے۔
- (q8) جوڑیاں لگائیے۔

(05)

الف	ب
1. خنزل کا پہلا شعر	1. محلہ
2. ہم بندو سنائی	2. پانچ
3. ناع محل	3. صفت نسبتی
4. صفت کی قسمیں	4. مطلع
5. الفاظ کا مجموعہ	5. اسم خاص

3 (b) خانہ پوری کیجئے۔

- (05)
1. اردو ادب کے --- ادوار ہیں (ایک دو تین)
 2. وہ لفظ جو اسم کی جگہ استعمال ہوتے ہیں --- کہلاتے ہیں (صفت، ضمیر، اسم)
 3. شاعر مشرق --- کو کہا جاتا ہے (جانی، شبلی، علامہ اقبال)
 4. --- پر علامت سوالیہ جملہ کے آفریں لگائی جاتی ہے۔ (!، د، ۶، ۹)
 5. خنزل یہ اصناف --- کی ایک قسم ہے۔ (نثر، سخن، مضمون)

4. مواد کا تجزیہ کیلئے لکھیے اور میں جماعت کی کتاب کے کسی ایک سبق کے مواد کا تجزیہ کیجئے۔
(15) یا OR

15) 4. اردو زبان پڑھانے کے اخراض و مفايد لکھئے۔ اعلیٰ سطح (Higher Secondary) پر اردو زبان کے فروغ کے لیے آپ کون سی اہم نصابی سرگرمیاں کرونگے۔

15) 5. ندرلسن قواعد کے طريقے لکھئے۔ اعلیٰ سطح (Higher Secondary) پر قواعد کی ندرلسن کو موثر و دلچسپ بنانے کے لیے آپ کن طريقوں کا استعمال کرونگے مع مثال لکھئے۔
OR يا

15) 5. ندرلسن نثر کے طريقے لکھئے۔ بيانہ طريقہ کی خوبیاں و خفياں لکھئے۔ اعلیٰ سطح پر (Higher Secondary) اپنی ندرلسن کو موثر بنانے کے لیے آپ کن طريقوں کو اپناونگے۔ لکھئے۔

10) 6. کوئی دو کے جواب لکھئے۔

1. کتاب کے تجزیہ کی اہمیت لکھئے۔
2. اردو کی ندرلسن کے مختلف ذرائع لکھئے۔
3. اردو اینگلش یسارٹری کی اہمیت لکھئے۔
4. معلم اردو کی بنیادی خصوصیات لکھئے۔

Q1) Explain the effects of Industrial Revolution with reference to following points **[15]**

- a) Positive effects
- b) Negative effects
- c) Environmental effects

OR

Explain the reasons and effects of the first World War in detail.

Q2) Answer in brief (any three) **[15]**

- a) Uses of Press
- b) Functions of United Nations.
- c) Challenge before democracy regarding inequality.
- d) Nature of contemporary history.
- e) Need of constitution.

Q3) a) Fill in the blanks :- **[5]**

- i) Vardhaman Mahaveer was the _____ Tirthakara.
(First, Twenty third, Twenty forth, Twenty-fifth)
- ii) The remains of a dock have been discovered at _____.
(Dholvira, Kalibangan, Lothal, Surkotada)
- iii) 'Ek Gaon Ek Panvatha' movement was started by _____.
(Dr. Baba Amte, Dr. Prakash Amte, Dr. Baba Adhar, Smt Sindhutai Sapkal.)
- iv) The Chief Minister of the state is given Oath by _____.
(Chief Justice, Commission, Sheriff, Governor)
- v) Montesquieu advocated the theory of _____.
(Separation of powers, democracy, republic, independence)

b) Match the pairs : [5]

Group A

Group B

i) Vardhaman Mahaveer	a) Aryasatyas
ii) Gautam Buddha	b) Three fold path
iii) Rousseau	c) American war of independence
iv) Nikolay lenin	d) Industrial Revolution
v) George Washington	e) French Revolution
	f) Russian Revolution

Q4) What is technology based learning resources? As a History teacher how will you use these resources for effective teaching learning process in history subject? Explain it with examples. [15]

OR

What is mean by historical research? As a history teacher how will you use historical tools for history subject teaching?

Q5) What is mean by life-skills? As a teacher how will you inculcate these life skills for the personality development of student through history teaching. [15]

OR

Define year plan. Explain the need of year plan & which precaution should be taken by history teacher while doing year plan?

Q6) Answer in brief (any 2) : [10]

- a) Use of content cum methodology to teacher.
- b) Importance of Remedial Teaching for students quality development.
- c) Internal factors of a civics textbook analysis.
- d) Limitations of E-learning resources.

प्रश्न 1) औद्योगिक क्रांतीचे परिणाम पुढील मुद्द्यांच्या आधारे सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

- अ) इष्ट परिणाम
- ब) अनिष्ट परिणाम
- क) पर्यावरणावरील परिणाम

किंवा

पहिल्या जागतिक महायुद्धाची कारणे सांगून त्याचे परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) मुद्रणालयाचे उपयोग
- ब) संयुक्त राष्ट्रसंघाची कार्ये
- क) लोकशाही समोरिल विषमतेचे आव्हान
- ड) समकालीन इतिहासाचे स्वरूप
- इ) संविधानाची गरज

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]

- i) वर्धमान महावीर हे जैन धर्मीयांचे तीर्थंकर होते.
(पहिले, तेविसावे, चोविसावे, पंचविसावे)
- ii) प्रचंड गोदीचे अवशेष येथे सापडले.
(धोलविरा, कालिबंगन, लोथल, सुरकोटडा)
- iii) 'एक गाव एक पाणवठा' ही चळवळ यांनी सुरू केली.
(डॉ. बाबा आमटे, डॉ. प्रकाश आमटे, डॉ. बाबा आढाव, श्रीमती सिंधुताई सपकाळ)
- iv) राज्याच्या मुख्यामंत्र्यांना शपथ यांचेकडून दिली जाते.
(मुख्य न्यायाधीश, राज्यपाल, राष्ट्रपती, शेरीफ)
- v) मॉन्टेस्क्यूने हा सिद्धान्त मांडला.
(सत्ता विभाजनाचा, लोकशाहीचा, प्रजासत्ताकाचा, स्वातंत्र्याचा)

ब) योग्य जोड्या लावा :

[5]

गट 'अ'

गट 'ब'

i) वर्धमान महावीर

अ) आर्यसत्ये

ii) गौतम बुद्ध

ब) त्रिरत्ने

iii) रुसो

क) अमेरिकन स्वातंत्र्ययुद्ध

iv) निकोलाय लेनिन

ड) औद्योगिक क्रांती

v) जॉर्ज वॉशिंग्टन

इ) फ्रेंच राज्यक्रांती

फ) रशियन राज्यक्रांती

प्रश्न 4) तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? इतिहास विषयाची अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया परिणामकारक होण्यासाठी इतिहास शिक्षक म्हणून तुम्ही या स्रोतांचा वापर कसा कराल हे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

ऐतिहासिक संशोधन म्हणजे काय? इतिहासाचे अध्यापन करतांना शिक्षक म्हणून ऐतिहासिक साधनांचा वापर तुम्ही कसा कराल?

प्रश्न 5) जीवन कौशल्य म्हणजे काय? विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकास होण्यासाठी इतिहास अध्यापनातून शिक्षक म्हणून तुम्हीही जीवन कौशल्य कशाप्रकारे रूजवाल हे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

वार्षिक नियोजन म्हणजे काय? वार्षिक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा. वार्षिक नियोजन करतांना इतिहास शिक्षकाने कोणती दक्षता घ्यावी?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) आशययुक्त अध्यापन पध्दतीचा शिक्षकाला होणारा उपयोग

ब) विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता विकासात उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्व

क) नागरिकशास्त्र पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे अंतर्गत घटक

ड) ई-अध्ययन स्रोतांच्या मर्यादा

[Max. Marks :80

- Q1)** a) What is mean by Rain? Explain the convectional rain with suitable diagram. [7]
b) What is Earthquack? Explain effects of earthquack. [8]
- OR
- a) Explain the Interior of Earth with suitable diagram. [7]
b) Explain with suitable examples the factors affecting temperature? [8]

- Q2)** Answers in brief. (any three) : [15]
- a) What is occupation? Explain the types of occupation with suitable examples.
b) Write the effects of population explosion.
c) Explain the thermometer with suitable diagram.
d) What is biodiversity? Explain it's importance?
e) What items will you carry on a field visit?

- Q3)** a) Fill in the blanks with correct option from bracket. [5]
- i) _____ parallel bisects the earth.
a) Tropic of cancer b) Tropic of capricorn
c) Equater d) Antartic circle
- ii) Serving as a _____ is a tertiary type of occupation.
a) bus conductor b) veterinary doctor
c) Brick Kiln worker d) Farmer
- iii) The process of _____ involves conversion of water vapour in liquid form.
a) Precipitation b) Condensation
c) Saturation d) Rain
- iv) The _____ is deepest oceanic trench in the world.
a) Alushian b) Kurile
c) Mariana d) Sunda
- v) Animals in _____ biome have light coloured skins.
a) Desert b) Grass land
c) Savanna d) Veld

b) Match the following : [5]

Column 'A'	Column 'B'
i) Magma	a) Seismic Sea Waves
ii) Igneous Rocks	b) Volcano
iii) Indus River	c) Grass land
iv) Tsunami	d) Basalt
v) Downs	e) Arabian Sea
	f) Desert

Q4) Explain the need of content analysis in Geography. What different factors are to be kept in mind during the process of content analysis of geography. [15]

OR

What is correlation? What are different types of co-rrrelation? Explain correlation of geography with language and science with suitable examples.

Q5) What are the methods of teaching geography? Explain the merits and demerits of project method. As a teacher which project you will organise for the students at secondary level? Give examples. [15]

OR

Explain the importance of teaching aids in geography teaching. How will you make use of map and computer in teaching of geography.

Q6) Short Note (any two) : [10]

- a) Write the various concepts of Geography. Explain the modern concept of Geography.
- b) What do you mean by structure explain the merits of geography structure while teaching geography?
- c) Explain the characteristics of Geography Teacher.
- d) Explain the importance of Geography Room.

- प्रश्न 1) अ) पर्जन्य म्हणजे काय? आरोह पर्जन्य आकृतीसह स्पष्ट करा. [8]
 ब) भूकंप म्हणजे काय? भूकंपाचे परिणाम स्पष्ट करा. [7]
 किंवा
 अ) पृथ्वीचे अंतरंग आकृतीसह स्पष्ट करा. [8]
 ब) तापमानावर परिणाम करणारे घटक उदाहरणासह स्पष्ट करा. [7]
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) व्यवसाय म्हणजे काय? व्यवसायाचे प्रकार उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.
 ब) लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम लिहा.
 क) तापमापक आकृतीसह स्पष्ट करा.
 ड) जैवविविधता म्हणजे काय? तिचे महत्व स्पष्ट करा.
 इ) क्षेत्रभेटील जाताना कोणकोणती साधने सोबत घ्याल.
- प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. [5]
 i) पृथ्वीला दोन समान भागात विभागते.
 अ) कर्कवृत्त ब) मकरवृत्त
 क) विषुववृत्त ड) आर्क्टिकवृत्त
 ii) ही नोकरी तृतीयक व्यवसायात मोडते.
 अ) बस कंडक्टर ब) पशूवैद्यक
 क) वीटभट्टी कामगार ड) शेतकरी
 iii) हवेतील बाष्पाचे जलबिंदूत रूपांतर होण्याच्या क्रियेला असे म्हणतात.
 अ) वृष्टी ब) सांद्रिभवन
 क) संपृक्तता ड) पर्जन्य
 iv) ही जगातील सर्वात खोल सागरी गर्ता आहे.
 अ) अॅल्यूशियन ब) कुरील
 क) मरियाना ड) सुंदा
 v) जीवसंहतीतील प्राण्यांच्या त्वचेचा रंग फिकट असतो.
 अ) वाळवंटी ब) गवताळ
 क) सॅव्हाना ड) व्हेल

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’ स्तंभ	‘ब’ स्तंभ
i) मॅग्मा	अ) सागरी भूकंप लहरी
ii) अग्निजन्यखडक	ब) ज्वालामुखी
iii) सिंधुनदी	क) गवताळप्रदेश
iv) त्सुनामी	ड) बेसॉल्ट
v) डाऊन्स	इ) अरबीसमुद्र
	फ) वाळवंट

प्रश्न 4) आशय विश्लेषणाची आवश्यकता स्पष्ट करा. भूगोलाचे आशयविश्लेषण करताना कोणकोणत्या घटकांचा विचार करावा लागतो. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? भूगोलाची भाषा व विज्ञान या विषयांशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पध्दती कोणत्या? प्रकल्प पध्दतीचे गुण-दोष स्पष्ट करा. एक भूगोल शिक्षक म्हणून तुमच्या विद्यार्थ्यांसाठी माध्यमिक स्तरावर तुम्ही कोणत्या प्रकल्पाचे आयोजन कराल. सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भूगोल अध्यापनात शैक्षणिक साधनांचे महत्व विशद करा. नकाशा आणि संगणक या शैक्षणिक साधनांचा वापर भूगोल अध्यापनात कसा कराल.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

- भूगोलाच्या विविध संकल्पना सांगून भूगोलाची आधुनिक संकल्पना स्पष्ट करा.
- संरचना म्हणजे काय? सांगून भूगोल अध्यापनातील संरचनेचे फायदे स्पष्ट करा.
- भूगोल शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- भूगोल खोलीचे महत्व स्पष्ट करा.

[Max. Marks :80

Q1) a) Write difference. [10]

- i) Distance and Displacement.
- ii) Crystalline and non-crystalline forms of carbon.

b) Draw and labelled diagram of Nerve Cell. [5]

OR

a) Take 5 examples from your surroundings and give explanation based on Newtons lows of motion. [10]

b) Write difference and similarity of Camera and Human Eye. [5]

Q2) Give scientific resons. (any three) : [15]

- a) Concave mirrors are used in solar devices.
- b) Graphite is a conductor of electricity.
- c) Bio-gas is an eco-friendly fuel.
- d) Wires carrying electricity should not be touched bare footed.
- e) Elements in the same group show same valency.

Q3) a) Match of pairs : [5]

'A' Group	'B' Group
i) Free Electrons	a) Non metal
ii) Current	b) Graritropic movement
iii) Growth of root system	c) Weakly attached
iv) Growth towards water	d) $\frac{VA}{LI}$
v) Sulphur	e) Hydrotropiz movement
	f) Growth irrelevant movement

- b) Fill the blanks. [5]
- i) _____ group in the periodic table contains elements that are all gases at room temperature.
 - ii) The law used by Newlands of arrange elements is known as _____
 - iii) The time of short circuit, the current in the circuit _____.
 - iv) The general formula of alkanes is _____.
 - v) _____ are known as parent organic compounds.

Q4) Analyse internal and external aspects of any one std. Text book of science subject in details. [15]

OR

Explain the concept curriculum. Explain in details the methods of curriculum construction in science subject with suitable examples.

Q5) Explain 'Experimental Method' of teaching science with its merits & demerits. [15]

OR

Explain the concept learning Resources. Explain any four learning resources in science subject.

Q6) Answer in short (any two) : [10]

- a) Write objectives of science subject at secondary level.
- b) Write importance of 5E model.
- c) Explain the steps of project method.
- d) Write the criteria of good Laboratory.

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
 3) आकृत्या पेन्सिलने काढाव्यात.

- प्रश्न 1) अ) फरक स्पष्ट करा. [10]
 i) आंतर आणि विस्थापन
 ii) कार्बनीची स्फटिक व अस्फटिक रूपे
 ब) चेतापेशी ची आकृती काढून नावे द्या. [5]
 किंवा
 अ) तुमच्या सभोवतालची पाच उदाहरणे घेऊन त्यांचे न्यूटनच्या गती विषयक नियमांवर आधारित स्पष्टीकरण लिहा. [10]
 ब) कॅमेरा व मानवी डोळा यातील फरक व साम्य लिहा. [5]
- प्रश्न 2) शास्त्रीय कारणे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) सौर उपकरणांमध्ये अंतर्वक आरसे वापरतात.
 ब) ग्रॅफाइट विद्युत वाहक आहे.
 क) बायोगॅस हे पर्यावरण स्नेही इंधन आहे.
 ड) विद्युतवाहक तारेला अनवाणी पायाने स्पर्श करू नये.
 इ) समान गणातील मूलद्रव्यांची सारखी संयुजा दर्शवितात.
- प्रश्न 3) अ) योग्य जोड्या जुळवा. [5]
 “अ गट” “ब गट”
 i) मुक्त इलेक्ट्रॉन अ) अधातू
 ii) विद्युत धारा ब) गुरुत्वानुवर्ती हालचाल
 iii) मूल संस्थेची होणारी वाढ क) क्षीण बलाने बद्ध
 iv) पाण्याच्या दिशेने होणारी वाढ ड) VA/LI
 v) सल्फर इ) जलानुवर्ती हालचाल
 फ) वृद्धी असंलग्न हालचाल

- ब) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा. [5]
- आवर्त सारणीतील ह्या गणातील सर्व मुलद्रव्ये सामान्य तापमानाला वायूरूपात आढळतात.
 - न्यूलॅंडसने मूलद्रव्यांच्या मांडणीकरता वापरलेल्या नियमाला म्हणतात.
 - लघू परिपथनामध्ये परिपथातील एकूण विद्युतधारा.....
 - अल्केनचे सामान्यसूत्र आहे.
 - ला मूळ हायड्रोकार्बन म्हणतात.

प्रश्न 4) विज्ञान विषयातील कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे अंतरंग व बाह्यांगाचे विश्लेषण सविस्तरपणे करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञान विषयातील अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) विज्ञान अध्यापनातील प्रायोगिक पद्धती तिच्या गुण व मर्यादेसह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अध्ययन स्रोत संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञान विषयातील कोणतेही चार अध्ययन स्रोत उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाची उद्दिष्टे लिहा.
- 5E प्रतिमानाचे महत्व लिहा.
- प्रकल्प पद्धतीच्या पायऱ्या सविस्तर लिहा.
- चांगल्या प्रयोग शाळेचे निकष लिहा.

Q1) Solve the following examples.

[15]

- Simplify $\frac{3}{8} + \frac{5}{16}$.
- Factorize $x^2 - x - 6$
- $x \propto y$, when $x = 3$, value of $y = 6$. Find the value of y if $x = 5$.
- If 3, 6, P, 24 are in proportion then find the value of P.
- Solve the quadratic equation $x^2 + 5x + 6 = 0$.

OR

Solve the following examples.

- Solve the simultaneous equations
 $3x + y = 6$, $x - 2y = 3$
- Subtract the polynomial $5x^2 + 3xy - y^2$ from $8x^2 - 2xy + 3y^2$.
- Simplify $56 \div 8 + 3 + 2 \times 5$.
- Simplify $(p - 4)^2 - (p + 4)^2$.
- Multiply $(5.04) \times (0.7)$.

Q2) Attempt any three of the following :

[15]

- Draw an equilateral triangle of side 6cm and draw a circumcircle.
- Prove that : opposite angles of a parallelogram are congruent.
- The radius of a right circular cylinder is 14 cm & height 20 cm. Find its volume and total surface area.
- Mahesh deposited Rs. 9,000 in a bank at a rate of 6 p.c.p.a. How much money will he get at the end of 4 years in all?
- Lalitabai sowed seeds worth ₹ 13,700 in her field. She had to spend Rs. 5,300 on fertilizers and spraying pesticides and Rs. 7,160 on labour. If on selling her produce, she earned Rs. 35,400. What was her profit or her loss?

Q3) Attempt the following :

[10]

- a) Expand $(a + b)^2$.
- b) $m^7 \div m^3 = m^{\square}$
- c) Write a formula to calculate area of a triangle.
- d) If 20 meters of cloth cost Rs. 3,600. Then find the cost of 1 meter cloth.
- e) Write the ratio of 750gm to 500gm in simplest form.
- f) Define chord of a circle.
- g) The angles of a triangle measures 80° , 60° and x find the value of x .
- h) Write the measure of angle whose supplementary angle measures 120° .
- i) $\frac{3}{4} \div \frac{3}{4} = \frac{\square}{\square}$
- j) Find the mode of the following data.
5, 6, 6, 7, 6, 5, 6, 6, 9, 7, 8, 6.

Q4) What is correlation? What are its types? Explain correlation of mathematics with science. **[15]**

OR

Differentiate between curriculum and syllabus (any 6 points). Illustrate different methods of construction of mathematics curriculum.

Q5) Explain Inductive - Deductive method of teaching mathematics? Prepare a lesson plan for any one unit of mathematics using inductive - deductive method. **[15]**

OR

Prepare a lesson plan for any one unit of mathematics using 5E model of teaching.

Q6) Answer in brief (any two) :

[10]

- a) Write any five objectives and their specifications for teaching the unit 'Triangle'.
- b) Analyze the textbook of class 8th mathematics with respect to it's external features.
- c) Explain the importance of 'Mathematics Laboratory'.
- d) Enlist any ten competencies of mathematics teacher.

प्रश्न 1) पुढील उदाहरणे सोडवा. [15]

अ) सोपे रूप द्या. $\frac{3}{8} + \frac{5}{16}$.

ब) अवयव पाडा : $x^2 - x - 6$

क) जर $x \propto y$, जेव्हा $x = 3$, तेव्हा $y = 6$, तर $x = 5$ असतांना y ची किंमत काढा.

ड) 3, 6, P, 24 या संख्या प्रमाणात असतील, तर P ची किंमत काढा.

इ) वर्गसमीकरण सोडवा :- $x^2 + 5x + 6 = 0$.

किंवा

अ) एक सामायिक समीकरणे सोडवा.

$$3x + y = 6, \quad x - 2y = 3$$

ब) $8x^2 - 2xy + 3y^2$ या बहुपदीमधून $5x^2 + 3xy - y^2$ ही बहुपदी वजा करा.

क) सोडवा : $56 \div 8 + 3 + 2 \times 5$

ड) सोडवा : $(p - 4)^2 - (p + 4)^2$

इ) गुणाकार करा. $(5.04) \times (0.7)$

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. [15]

अ) 6 सेमी. बाजू असलेला समभुज त्रिकोण काढून त्याचे परिवर्तुळ काढा.

ब) सिद्ध करा : समांतरभुज चौकोनाचे संमुख कोन एकरूप असतात.

क) एका लंबवृत्तचितीची तळाची त्रिज्या 14 सेंमी व उंची 20 सेंमी आहे, तर तिचे घनफळ व एकूण पृष्ठफळ काढा.

ड) महेशने द. सा. द. शे. 6 दराने ₹ 9000 बँकेत जमा केले. 4 वर्षांनंतर त्याला एकूण किती रक्कम परत मिळेल?

इ) ललिताबाईंनी ₹ 13,700 चे बियाणे शेतामध्ये पेरले. खते व किटकनाशक फवारणीसाठी ₹ 5,300 तसेच मजुरीसाठी ₹ 7,160 खर्च केलेत. तिने तिचा शेतमाल विकून ₹ 35,400 मिळविले तर तिला झालेला फायदा किंवा तोटा काढा.

प्रश्न 3) पुढील उदाहरणे सोडवा.

[10]

अ) विस्तार करा. $(a + b)^2$.

ब) $m^7 \div m^3 = m^{\square}$

क) त्रिकोणाच्या क्षेत्रफळाचे सूत्र लिहा.

ड) 20 मिटर कापडाची किंमत ₹ 3,600 असेल तर एक मिटर कापडाची किंमत काढा.

इ) 750 ग्रॅमचे 500 ग्रॅमशी असलेले गुणोत्तर संक्षिप्त रूपात लिहा.

फ) व्याख्या लिहा. वर्तुळाची जीवा.

य) एका त्रिकोणाच्या कोनांची मापे 80° , 60° व x असल्यास x ची किंमत काढा.

र) 120° व मापाच्या कोनाच्या पूरक कोनाचे माप काढा.

ल) $\frac{3}{4} \div \frac{3}{4} = \frac{\square}{\square}$.

व) पुढील सामग्रीचा बहुलक काढा.

5, 6, 6, 7, 6, 5, 6, 6, 9, 7, 8, 6

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? गणित विषयाचा विज्ञान विषयाशी असणारा समवाय स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा. (कोणतेही सहा मुद्दे). गणित अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) गणित अध्यापनाची उद्गामी, अवगामी पद्धती स्पष्ट करा. गणित विषयातील कोणत्याही एका घटकाचे अध्यापन उद्गामी, अवगामी पद्धतीने करण्यासाठी पाठ टाचण तयार करा. [15]

किंवा

गणित विषयातील कोणत्याही एका घटकाचे अध्यापन 5E प्रतिमानाचा वापर करून करण्यासाठी पाठ टाचण तयार करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) 'त्रिकोण' या घटकाच्या अध्यापनाची कोणतीही पाच उद्दिष्ट्ये व त्यांची स्पष्टीकरणे लिहा.
- ब) इयत्ता आठवीच्या गणित पाठ्यपुस्तकाचे त्याच्या बाह्यांगाच्या अनुशंगाने विश्लेषण करा.
- क) गणित प्रयोगशाळेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ड) गणित शिक्षकाच्या दहा क्षमता लिहा.

Q1) Explain the following challenges before Indian economy. **[15]**

- a) Unemployment
- b) Corruption
- c) Terrorism.

OR

Explain the fundamental concepts of economics.

- a) Value in price
- b) Human wants
- c) Resources

Q2) Answer any three of the following : **[15]**

- a) Explain the factors of production.
- b) Explain the concepts of micro economics.
- c) Explain the functions of central bank.
- d) Explain the types of price elasticity of Demand.
- e) Explain the characteristics of National Income.

Q3) a) Choose the correct alternatives and complete the sentence. **[5]**

- i) Unemployment during recession is called _____ unemployment.
(Frictional, Structural, Cyclical)
- ii) According to 2001 census India's population is _____ crores.
(94, 102.7, 157)
- iii) Micro Economics is a _____ equilibrium approach.
(Partial, General, Total)
- iv) _____ determines the potential supply.
(Stock, Output, Supply)
- v) Central Bank has the _____ of note issue.
(Monopsony, Monopoly, Duopoly)

b) Match the pairs : [5]

Group 'A'

Group 'B'

i) Demand & price	a) Substitute goods
ii) Tea and coffee	b) Inverse relation
iii) Inferior goods	c) Joint demand
iv) Factors of production	d) Distribution of Income
v) Pen and Ink	e) Composite demand
	f) Giffen Goods

Q4) Explain the place of subject economics of secondary & higher secondary school curriculum. [15]

OR

What is correlation? How will you correlate economics with other six subject? Explain with suitable examples.

Q5) Explain 'Problem solving method' on the basis of following points. [15]

- a) Meaning
- b) Teachers Role
- c) Advantages & limitation

How will you use 'Problem Solving Method' for teaching of Economics? Explain with examples.

OR

What is meant by learning Resources? Explain the Need & Importance of Learning Resources.

Q6) a) Answer any two of the following : [10]

- i) Objectives of subject economics a secondary stage.
- ii) Explain the steps of project method.
- iii) Explain the Nature of 'Field Visit'.
- iv) Explain the use of 'Question-Answer' Technique in the teaching of Economics.

प्रश्न 1) भारतीय अर्थव्यवस्थे समोरील खालील आव्हाने सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

- अ) बेकारी
- ब) भ्रष्टाचार
- क) दहशतवाद

किंवा

अर्थशास्त्राच्या खालील मूलभूत संकल्पना स्पष्ट करा.

- अ) किंमत मूल्ये
- ब) मानवी गरजा
- क) स्रोत

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]

- अ) उत्पादनाचे घटक स्पष्ट करा.
- ब) सूक्ष्म अर्थशास्त्र संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) मध्यवर्ती बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.
- ड) मागणीच्या किंमत लवचिकतेचे प्रकार स्पष्ट करा.
- इ) राष्ट्रीय उत्पनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील दिलेल्या कंसातील पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा व लिहा. [5]

- i) मंदीच्या काळातील बेकारीला बेकारी म्हणतात.
(घर्षणजन्य, संरचनात्मक, चक्रीय)
- ii) 2001 च्या जनगणनेनुसार भारताची लोकसंख्या कोटी आहे.
(14, 102.7, 157)
- iii) सूक्ष्मलक्षी अर्थशास्त्र म्हणजे समतोलाचा दृष्टीकोन होय.
(आंशिक, सर्वसाधारण, एकूण)
- iv) हा संभाव्य पुरवठा ठरतो.
(साठा, उत्पादन, पुरवठा)
- v) मध्यवर्ती बँकेकडे नोटा छापण्याची असते.
(ग्राहक मक्तेदारी, मक्तेदारी, दयाधिकार)

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

गट 'अ'	गट 'ब'
i) मागणी व किंमत	अ) पर्यायी वस्तू
ii) चहा व कॉफी	ब) व्यक्त संबंध
iii) कनिष्ठ वस्तु	क) संयुक्त मागणी
iv) उत्पादनाचे घटक	ड) उत्पादनाचे विभाजन
v) पेन व शाई	इ) संमिश्र मागणी
	फ) गिफेन वस्तू

प्रश्न 4) अर्थशास्त्र विषयाचे माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय ते सांगून तुम्ही अर्थशास्त्र विषयाचा इतर सहा शालेय विषयाशी असलेला समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) समस्या निराकरण पध्दतीचे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्द्यांना अनुसरून करा. [15]

- अ) अर्थ
- ब) शिक्षकांची भूमिका
- क) फायदे आणि तोटे

अर्थशास्त्र अध्यापनात समस्या निराकरण पध्दतीचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

किंवा

अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? पारंपारिक व तांत्रिक अध्ययन स्रोताची गरज व महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) अर्थशास्त्र विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे
- ब) प्रकल्प पध्दतीच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- क) क्षेत्रभेट पध्दतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ड) अर्थशास्त्र अध्यापनात प्रश्नोत्तर तंत्राचा वापर सोदाहरण स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Explain the concept of Hardware - Write in detail Input, Output and storage devices. **[15]**

OR

Describe the concept of Operating System and explain its types and functions in details.

Q2) Answer in brief (any three) : **[15]**

- a) Write the definition of 'Network' and explain the concept of WAN (Wide Area Network)
- b) Educational Importance of E-Maps.
- c) Educational Application of BLOG.
- d) Copy Right Act.
- e) Requirements for computer Lab.

Q3) Fill in the blanks with correct option from bracket. **[10]**

- a) ICT stands for _____
(Information and Communication Technology, Information and Computer Technology, Interaction Compile Technique, Internet Communication Technique)
- b) _____ is sometimes called as a Temporary storage.
(PDA, DVD, CD, RAM)
- c) Slide show is one of the main feature of _____ application software.
(M.S.Word, M.S. Excel, M.S.Powerpoint Presentation, M.S. Access)
- d) Printers output is also called as _____
(Soft copy, Hard copy, Dot Matrix, Facsimile)

- e) Deleted files and folders are automatically saved in _____
(Recycle bin, Desktop, Status Bar, Menu Bar)
- f) OMR means _____
(Optical Mark Reader, Optical Media Reader, Only Mark Reading, Original Mark Reader)
- g) 'Ctrl + S' is used to _____ a file.
(Copy, Paste, Cut, Save)
- h) _____ is the full form of FTP.
(First Telephone Protocol, First Transfer Protocol, File Transfer Protocol further transfer protocol.)
- i) _____ is an example of operating system.
(Firefox, Notepad, Windows 98, Chrome)
- j) _____ is an Input Device.
(Printer Monitor Speaker, Keyboard)

Q4) Explain objectives and scope of ICT subject at Higher secondary level with suitable examples. **[15]**

OR

Write need and importance of ICT Textbook analyse any one unit of 10th standard text book with following points.

a) Units and subunits	b) Objectives
c) Concepts	d) Diagrams
e) Evaluation	

Q5) Explain project method of teaching ICT with following points. **[15]**

- a) Concept
- b) Features
- c) Advantages
- d) Limitations
- e) Educational implication

OR

Explain Learning Resources of ICT subject and describe how you will use these resources in teaching-learning process.

- a) Facebook
- b) Whats App
- c) Documentary and films
- d) Video conferencing

Q6) Answer in brief (any two) :

[10]

- a) Characteristics of experimental method.
- b) Precautions as a teacher while using ICT in teaching.
- c) Blended Learning
- d) Scope of ICT at Secondary Level.

Total No. of Questions : 6]

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) हार्डवेअरची संकल्पना स्पष्ट करा. इनपुट (Input), आऊटपुट (Output) आणि स्टोअरेज साधने सविस्तर लिहा. [15]

किंवा

ऑपरेटिंग सिस्टिमची संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे प्रकार व कार्ये सविस्तर लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) नेटवर्कची व्याख्या सांगून WAN (Wide Area Network) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) ई-नकाशे (E-Maps) चे शैक्षणिक महत्त्व
- क) ब्लॉगचे शैक्षणिक उपयोजन
- ड) कॉपी राईट अॅक्ट (Copy Right Act) स्पष्ट करा.
- इ) संगणक कक्षाला आवश्यक असणाऱ्या बाबी.

प्रश्न 3) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. [10]

अ) आय. सी. टी. (ICT) हे संक्षिप्त रूप आहे.

(इन्फॉर्मेशन अँड कम्युनिकेशन टेक्नॉलॉजी, इन्फॉर्मेशन अँड कॉम्प्युटर टेक्नॉलॉजी, इंटरॅक्शन कंपाईल टेक्निक, इंटरनेट कम्युनिकेशन टेक्निक)

ब) ला काही वेळा टेम्पररी स्टोअरेज असेही म्हणतात.

(PDA, DVD, CD, RAM)

क) स्लाईड शो हे ऑप्लिकेशन सॉफ्टवेअरचे एक वैशिष्ट्य आहे.

(M.S. Word, M.S. Excel, M.S. Powerpoint Presentation, M.S. Access)

ड) प्रिंटर आऊटपुटला असेही म्हटले जाते.

(सॉफ्ट कॉपी, हार्ड कॉपी, डॉट मॅट्रीक्स, फॅक्सीमाइल)

- इ) डिलिट केलेल्या फाईल्स/फोल्डर्स ह्या मध्ये जमा होतात.
(रिसायकल बिन, डेस्कस्टॉप, स्टेटस बार, मेनू बार)
- फ) OMR चे विस्तारित रूप हे आहे.
(Optical Mark Reader, Optical Media Reader, Only Mark Reading, original Mark Reader)
- य) 'Ctrl + S' याचा वापर फाईल करण्यासाठी होतो.
(Copy, Paste, Cut, Save)
- र) FTP चे विस्तारित स्वरूप हे आहे.
(First Telephone Protocol, First Transfer Protocol, File Transfer Protocol, Further Transfer Protocol)
- ल) हे ऑपरेटिंग सिस्टिमचे उदाहरण आहे.
(Firefox, Notepad, Windows 98, Chrome)
- व) हे इनपुट साधन आहे.
(प्रिंटर, मॉनिटर, स्पिकर, कि-बोर्ड)

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावर माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे व व्याप्ती सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या पाठ्यपुस्तकाची गरज व महत्त्व लिहा. माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या इ. 10 वी च्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण पुढील मुद्द्यांद्वारे स्पष्ट करा.

- अ) घटक व उपघटक
ब) उद्दिष्टे
क) संकल्पना
ड) आकृत्या
इ) मूल्यमापन

प्रश्न 5) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयातील अध्यापनासाठी प्रकल्प पद्धती खालील मुद्द्याद्वारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) संकल्पना
- ब) वैशिष्ट्ये
- क) फायदे
- ड) मर्यादा
- इ) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयातील अध्ययन स्रोत स्पष्ट करून त्या अध्ययन स्रोताचा वापर अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेत कसा कराल ते लिहा.

- अ) फेसबुक
- ब) वॉट्सअॅप
- क) माहितीपट आणि चित्रपट
- ड) व्हिडिओ कॉन्फरंसिंग

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) प्रायोगिक पद्धतीची वैशिष्ट्ये
- ब) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा अध्यापनात वापर करताना घ्यावयाची काळजी.
- क) ब्लेंडेड लर्निंग
- ड) माध्यमिक स्तरावर माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाची व्याप्ती

Instructions to the Candidates :-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *For 15 marks questions, write answer in about 400-425 words and 5 marks questions, write answer in about 150 words.*

- Q1)** a) What are derived quantities and derived units? Write two examples of derived quantities and their S.I. and C.G.S. units. [5]
- b) Define Dimensions and Dimensional Equations. Explain method of determination of dimension of a physical quantity with suitable example. [10]

OR

- a) Kavita takes 30 sec. to carry a box weighting 30 kg to a height of 5m. How much power has she used? [5]
- b) Write statement and derive expression of law of conservation of Momentum. [10]
- Q2)** Answer the following questions. (any three) : [15]
- a) Write Right Hand Thumb Rule with suitable diagram.
 - b) An aeroplane taxis on the runway for 35 sec. with an acceleration of 3.2 m/s^2 before taking off. How much distance would it have covered on the runway?
 - c) Write a note on 'Audible, Infra and Ultra sound.
 - d) Why the roof of a movie theatre and a conference hall is curved?
 - e) How is ultrasound used in medical science?

- Q3)** Choose the correct alternative and write the answer in complete sentence. [10]

- a) _____ is a fundamental property of matter.
i) Mass	ii) Length
iii) Energy	iv) Pressure

- b) The process of finding the resultant of two or more vectors is called as _____
- i) Outcome of vectors
 - ii) Total of vectors
 - iii) Composition of vectors
 - iv) Group of vectors
- c) 1 Horse power = _____ Watt.
- i) 764
 - ii) 746
 - iii) 740
 - iv) 760
- d) In thermometers, the most commonly used liquids are mercury and _____.
- i) Water
 - ii) Liquid gas
 - iii) Vapour
 - iv) Alcohol
- e) The exact relationship between a force acting on a body and governed by _____
- i) Law of conservation of Momentum
 - ii) Newton's laws of Motion
 - iii) Law of conservation of Energy
 - iv) Law of gravitation
- f) When an object moves with constant speed along a circular path, the motion is called uniform _____ motion.
- i) Circular
 - ii) Translational
 - iii) Projectile
 - iv) Linear
- g) The device used for producing current is called a _____
- i) Voltmeter
 - ii) Ammeter
 - iii) Galvanometer
 - iv) Generator
- h) Sound does not travel through _____
- i) Air
 - ii) Vacuum
 - iii) Water
 - iv) Matter

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 2) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा आणि 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा.

- प्रश्न 1) अ) साधित राशी (derived quantities) आणि साधित एकके (derived units) म्हणजे काय? साधित राशींची दोन उदाहरणे लिहून त्यांची S.I. आणि C.G.S. एकके लिहा. [5]
 ब) परिमाणे (Dimensions) आणि परिमाणीय समीकरणे (Dimensional Equations) यांच्या व्याख्या लिहा. भौतिक राशीचे परिमाण (dimension) ठरविण्याची पध्दती सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

किंवा

- अ) कवितास 30 किलो वजनाचे खोके 5 मीटर उंचीवर नेण्यास 30 सेकंद लागतात. तर तिने किती शक्ती (power) वापरली? [5]
 ब) संवेग अक्षय्यतेच्या नियमाचे विधान लिहून समीकरण मिळवा. [10]

- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) योग्य आकृतीसह उजव्या हाताच्या अंगठ्याचा नियम (Right Hand Thumb Rule) लिहा.
 ब) एक विमान 3.2 मी/से². या त्वरणाने 35 सेकंद धावपट्टीवर धावल्यानंतर हवेत झेपावते तर विमानाने हवेत झेपावण्यापूर्वी किती अंतर पार केले?
 क) टीप लिहा. 'श्राव्य, अवश्राव्य आणि श्रव्यातील ध्वनी'.
 ड) चित्रपटगृह, सभागृह यांची छते वक्राकार स्वरूपात का बनलेली असतात?
 इ) श्रव्यातील ध्वनीचा वैद्यकशास्त्रात कोणकोणत्या प्रकारे उपयोग करून घेतला जातो?

- प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडा आणि उत्तर पूर्ण वाक्यात लिहा. [10]

- अ) हा द्रव्याचा मूलभूत गुणधर्म आहे.
 i) वस्तूमान ii) लांबी
 iii) ऊर्जा iv) दाब

- ब) दोन किंवा अधिक सदिश राशींचा परिणाम काढण्याच्या प्रक्रियेस असे म्हणतात.
- सदिश राशीची निष्पत्ती (Outcome of vectors)
 - सदिश राशींचे एकत्रिकरण (Total of vectors)
 - सदिश राशींची रचना (Composition of vectors)
 - सदिश राशींची समूह (Group of vectors)
- क) 1 अश्वशक्ती = वॉट
- 764
 - 746
 - 740
 - 760
- ड) पारा आणि हे सर्वसाधारणपणे ताप-मापकामध्ये वापरले जाणारे द्रवपदार्थ आहेत.
- पाणी
 - द्रवरूप वायू
 - बाष्प
 - अल्कोहोल
- इ) वस्तूवर कार्य करणारे बल आणि वस्तूची गती यांतील नेमका संबंध ने दर्शविला जातो.
- संवेग अक्षय्यतेचा नियम
 - न्यूटनचे गतिविषयक नियम
 - ऊर्जा अक्षय्यतेचा नियम
 - गुरुत्वाकर्षणाचा नियम
- फ) जेव्हा एखादी वस्तू एकसमान चालीसह वर्तुळाकार मार्गाने जाते तेव्हा त्या गतीला एकसमान गती म्हणतात.
- वर्तुळाकार
 - स्थानांतरण
 - प्रक्षेपित
 - रेषीय
- य) विद्युतधारा निर्माण करण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या उपकरणास म्हणतात.
- व्होल्टमीटर
 - अॅमीटर
 - गॅल्व्हानोमीटर
 - जनरेटर
- र) ध्वनीचे प्रसारण मधून होत नाही.
- हवा
 - निर्वात पोकळी
 - पाणी
 - द्रव्य
- ल) जेव्हा एखाद्या वस्तूचा वेग कमी होतो, तेव्हा त्वरण असते.
- धन
 - शून्य
 - समतोल
 - ऋण

व) समुद्रात बुडालेले एखादे जहाज किंवा मोठी वस्तू शोधण्यासाठी तंत्रज्ञान वापरले जाते.

- i) प्रतिध्वनी
- ii) सोनार
- iii) माहिती
- iv) आधुनिक

प्रश्न 4) माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाचे स्वरूप स्पष्ट करा. भौतिकशास्त्र विषयाचा इतर ज्ञानशाखांशी असलेला समवाय स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भौतिकशास्त्र विषयाच्या आशय विश्लेषणाच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र प्रयोगशाळेचे नियोजन, संघटन आणि देखभाल स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भौतिकशास्त्र अध्यापनाचे 5E अध्ययन प्रतिमान सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

- अ) उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाची उद्दिष्टे.
- ब) अंतर्गत निकषांनुसार भौतिकशास्त्र पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण.
- क) भौतिकशास्त्र अध्यापनाच्या प्रकल्प पध्दतीतील अंतर्भूत पायऱ्या.
- ड) भौतिकशास्त्र अध्यापकाकडून अपेक्षित क्षमता.

Instructions to the candidates :-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is 400 to 450.*
- 4) *Word limit for short answer questions is 150-200.*

- Q1)** a) Give the classification of alkenes in brief. [5]
b) Explain in brief Isomerism in alkene with suitable example. [5]
c) Uses of acetylene. [5]

OR

- a) What are alcohols. [5]
- b) Classification of alcohols. [5]
- c) Write the mechanisms of hydration of ethylene to ethyl alcohol. [5]

- Q2)** Write short notes (any three) : [15]

- a) Write note on "Evaporation" with example.
- b) Write brief note on second law of thermodynamics.
- c) What are drugs? How are they classified.
- d) Distinguish between isothermal & adiabatic processes.
- e) Compare physical properties of solid liquid & gaseous state with suitable example.

- Q3)** a) Select the appropriate answer and rewrite the statement. [5]

- i) Aromatic compounds burns with _____
 - a) Blue flame
 - b) Green flame
 - c) Red flame
 - d) Sooty flame

Q4) What is correlation? Explain the correlation of chemistry with (i) Mathematics (ii) Biology (iii) IT, with suitable examples. **[15]**

OR

State the objectives of chemistry at higher secondary level. Do the content analysis of the unit "Aromatic Compounds" of Std XI.

Q5) Explain in Brief "5E Learning Model" Elaborate 5E learning model on the basis of following points - **[15]**

- a) Steps
- b) Role of teacher
- c) Merits and Limitations

OR

What is meant by "Learning Resources"? Explain any three types of Learning Resources for chemistry with suitable examples.

Q6) Write short note on (any two) : **[10]**

- a) Differentiate between curriculum & syllabus.
- b) State external & internal aspects of textbook analysis.
- c) Explain in brief "Lecture - Demonstration Method."
- d) Competencies of Chemistry Teacher.

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
 3) दिर्घोत्तरी प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 400-450.
 4) लघुत्तरी प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 150-200.

- प्रश्न 1) अ) अल्किनचे सविस्तर वर्गीकरण सांगा. [5]
 ब) अल्किनच्या समस्थानिकाता (Isomerism) सोदाहरण स्पष्ट करा. [5]
 क) एसिटिलिनचे उपयोग [5]

किंवा

- अ) अल्कोहोल कशास म्हणतात. [5]
 ब) अल्कोहोलचे वर्गीकरण [5]
 क) इथिलीनची इथाईल अल्कोहोलमध्ये होणाऱ्या हायड्रेशन प्रक्रिया लिहा. [5]

- प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) “बाष्पीभवन” यावर सोदाहरण टिप द्या.
 ब) ‘उष्णतेचा द्वितीय नियम’ (Second Law of thermodynamics) यावर सविस्तर टिप द्या.
 क) औषधे कशास म्हणतात? त्याचे वर्गीकरण कसे करतात.
 ड) समतोल (Isothermal) आणि अक्रमी (adiabatic) प्रक्रियांतील फरक स्पष्ट करा.
 इ) स्थायू, द्रव आणि वायू अवस्थेच्या भौतिक गुणधर्मांची सोदाहरण तुलना करा.

- प्रश्न 3) अ) योग्य पर्यायाची निवड करून वाक्य परत लिहा. [5]
 i) सुगंधी संयुगाच्या (aromatic compounds) ज्वलन होताना येते.
 अ) निळी ज्योत ब) हिरवी ज्योत
 क) लाल ज्योत ड) काजळीने ज्योत

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय? रसायनशास्त्राचा (i) गणित (ii) जीवशास्त्र (iii) माहिती तंत्रज्ञानाशी असलेला समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

रसायनशास्त्राची उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे स्पष्ट करा. 11 वी च्या “सुगंधी संयुगे” (aromatic compound) ह्या घटकाचे आशय विश्लेषण करा.

प्रश्न 5) “5 ई. लर्निंग मॉडेल” सविस्तर स्पष्ट करा. 5 ई. लर्निंग मॉडेलचे खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्टीकरण करा. [15]

अ) पायऱ्या

ब) शिक्षकाची भूमिका

क) फायदे व मर्यादा

किंवा

अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? रसायनशास्त्राच्या कोणत्याही तीन अध्ययनस्रोतांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमातील फरक

ब) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे बाह्य व अंतर्गत पैलू

क) व्याख्यान दिग्दर्शन पध्दती - स्पष्ट करा.

ड) रसायनशास्त्र शिक्षकाच्या क्षमता

Q1) What is meant by classification. Write in brief importance of plant classification. Write down the salient features of **[15]**

- a) Thallophyta
- b) Bryophyta
- c) Pteridophyta

OR

What is meant by respiration? What are the types of respiration. With the help of neat labelled diagram explain the human respiratory system.

Q2) Answer in short (any three) : **[15]**

- a) What is disease? Write signs, symptoms and prevention of dehydration.
- b) Explain the concept and importance of Biotechnology.
- c) Explain poultry farming in brief.
- d) Write applications of Biotechnology.
- e) Draw a neat diagram of food pyramid.

Q3) Rewrite the sentences using appropriate option. **[10]**

- a) AIDS is transmitted through
 - i) Shake hand
 - ii) Mosquito
 - iii) Blood transfusion
 - iv) Sharing of Meal
- b) Which fish is used for control of mosquitoes?
 - i) Saracline
 - ii) Shark
 - iii) Markeral
 - iv) Guppy
- c) From whome a girl receives her x - chromosomes.
 - i) Her mother only
 - ii) Her father only
 - iii) Both father and mother
 - iv) All the above

Q5) What are the methods of teaching of Biology? With the help of following points explain lecture-demonstration method of teaching Biology. [15]

- a) Nature
- b) Merits
- c) Limitations

OR

Explain with suitable example the inquiry training model for teaching Biology.

Q6) Answer in short (any two) : [10]

- a) Explain five teaching competencies of a Biology teacher.
- b) Explain five limitations of project method.
- c) Explain the importance of Biology of secondary level.
- d) Explain the correlation of Biology with physics and chemistry.

प्रश्न 1) वर्गीकरण म्हणजे काय? वनस्पतीच्या वर्गीकरणाचे महत्व थोडक्यात लिहा. थॅलोफायटा, ब्रायोफायटा आणि टेरिडोफायटाची वैशिष्ट्ये लिहा. [15]

किंवा

श्वसन म्हणजे काय? श्वसनाचे प्रकार कोणते? मानवी श्वसन संस्था आकृतीसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) रोग म्हणजे काय? अतिसाराची (हगवण) चिन्हे आणि लक्षणे व प्रतिबंध लिहा.
 ब) जैवतंत्रज्ञानाची संकल्पना आणि महत्व स्पष्ट करा.
 क) कुक्कुटपालन थोडक्यात स्पष्ट करा.
 ड) जैवतंत्रज्ञानाचे उपयोग लिहा.
 इ) अन्नस्तूपाची सुबक आकृती काढा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. [10]

- अ) एड्स ह्या रोगाचा प्रसार-कशा मार्फत होतो?
 i) हस्तांदोलन ii) डास
 iii) रक्त संक्रमण iv) अन्न वाटून खाणे
- ब) डासांवर नियंत्रण मिळविण्यासाठी कोणत्या माशाचा उपयोग केला जातो?
 i) सारडाइन ii) शार्क
 iii) मॅकेरल iv) गप्पी
- क) मुलीला 'X' क्रोमोझोमस् (X-chromosomes) कोणाकडून प्राप्त होतात?
 i) फक्त तिच्या आईकडून ii) फक्त तिच्या वडिलांकडून
 iii) आई आणि वडील दोन्हींकडून iv) वरील सर्व
- ड) फुलातील पुल्लिंगी भाग कोणता?
 i) कुक्षी ii) अंडाशय
 iii) पुंकेसर iv) वरीलपैकी एकही नाही

- इ) डी. एन. ए. (DNA) मॉडेल सर्वप्रथम कोणी मॉडेल ?
- i) वॉटसन आणि क्रिक ii) डार्विन
- iii) मेंडेल iv) खुराणा
- फ) पेशीच्या सर्व कार्यावर कोण नियंत्रण ठेवते ?
- i) रिक्तिका ii) केंद्रक
- iii) तंतुकणिका iv) पेशीभित्तिका
- य) अंडी व मांस मिळविण्याकरीता अंडी देणाऱ्या कोंबडीच्या पिल्लांचे व बदकांचे पालन, पोषण व पैदास करण्याला काय म्हणतात ?
- i) मत्स्यपालन ii) मधुमक्षिकापालन
- iii) गांडूळ शेती iv) कुक्कुटपालन
- र) खालीलपैकी गटात न बसणारा सजीव कोणता ?
- i) हरिण ii) वाघ
- iii) गरूड iv) चित्ता
- ल) प्रथमभक्षक प्राण्यांना काय म्हणतात ?
- i) मांसाहारी ii) शाकाहारी
- iii) मिश्रहारी iv) वरीलपैकी एकही नाही
- व) स्पायरोगायराचे प्रजनन कोणत्या पध्दतीने होते ?
- i) पुनर्जनन ii) कलिकायन
- iii) खंडीभवन iv) लैंगिक प्रजनन

प्रश्न 4) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाची संकल्पना स्पष्ट करा. जीवशास्त्राचे पाठ्यपुस्तक विश्लेषण करतांना कोणते मुद्दे विचारात घ्याल ? [15]

किंवा

अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पध्दती सोदाहरण स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) जीवशास्त्र अध्यापनाच्या पध्दती कोणत्या ? जीवशास्त्र अध्यापनाची व्याख्यान-दिग्दर्शन पध्दती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) स्वरूप
- ब) फायदे
- क) तोटे

किंवा

जीवशास्त्र अध्यापनाचे 'पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमान' सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) जीवशास्त्र शिक्षकाच्या पाच अभिक्षमता स्पष्ट करा.
- ब) प्रकल्प पध्दतीच्या पाच मर्यादा स्पष्ट करा.
- क) जीवशास्त्राची माध्यमिक स्तरावरील महत्व स्पष्ट करा.
- ड) जीवशास्त्राचा भौतिकशास्त्र आणि रसायन शास्त्राशी असलेला सहसंबंध स्पष्ट करा.

Q1) What do you mean by wholesalers? Explain the features of wholesalers. Explain various services given by wholesalers. [15]

OR

Define 'Marketing'. Explain functions and Importance of marketing.

Q2) Answer any three of the following : [15]

- a) What are the types of channel of distribution?
- b) What are the similarities between management and profession.
- c) What are the techniques of scientific management according to F.W.Taylor?
- d) What are the chain stores? Explain their system of selling goods?
- e) State features of sole trading concern.

Q3) A) State whether the following statements are 'True' or 'False'. Correct the false statements and rewrite the sentence. [5]

- i) A retailer is the link between the wholesaler and consumer.
- ii) Market traders mean's they sell good's in particular market on particular fixed day the week.
- iii) The maximum number of members in a joint Hindu Family is 20.
- iv) Marketing develops unemployment.
- v) Management can be done without any objective.

B) Match the pairs : [5]

Group 'A'	Group 'B'
i) Private company	a) One members one vote
ii) Co-operative society	b) Corrective Action Taking
iii) Join Hindu family firms	c) Directly related to Human Beings
iv) Directing	d) Maximum 50 members
v) Controlling	e) 51% share capital
	f) Karta
	g) Maximum business secrecy

Q4) State concept, meaning, Nature & scope of commerce.

Explain the importance of the structure of commerce. As commerce teacher how will you use the structure while teaching commerce? Explain with suitable examples. **[15]**

OR

What is correlation? How will you correlate commerce's with other subject? Explain with suitable examples.

Q5) a) Explain the 'Inductive Method' on the basis of following points. **[8]**

- i) Meaning
- ii) Teacher Role
- iii) Advantages & Limitations

b) How will you use 'Inductive Method' for teaching of commerce? Explain with examples. **[7]**

OR

a) Explain the 'Problem solving method' on the basis of following points. **[8]**

- i) Meaning
- ii) Teacher Role
- iii) Advantages & Limitations

b) How will you use 'Problem Solving Method' for Teaching of commerce? Explain with examples. **[7]**

Q6) Answers any two of the following : **[10]**

- a) What should a commerce subject teacher do to keep himself update.
- b) State importance of teaching aids in commerce teaching. Discuss use of chart, Graph & map in teaching commerce.
- c) Explain the limitations of 'Lecture Method'.
- d) Explain the steps of 'Project Method'.

- प्रश्न 1) घाऊक व्यापारी म्हणजे काय? घाऊक व्यापाऱ्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
घाऊक व्यापाऱ्याकडून दिल्या जाणाऱ्या विविध सेवा विशद करा. [15]
किंवा
विपणनाची व्याख्या सांगा, विपणनाची कार्ये व महत्व स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]
अ) वितरण वाहिनीच्या पद्धती कोणत्या ते स्पष्ट करा.
ब) व्यवस्थापन आणि व्यवसाय यातील साधर्म्य स्पष्ट करा.
क) टेलरच्या शास्त्रीय व्यवस्थापनाची तंत्रे कोणती?
ड) साखळी पद्धतीचे दुकान म्हणजे काय? वस्तुंची विक्री करण्याची पद्धत स्पष्ट करा.
इ) व्यक्तिगत व्यापारी संस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- प्रश्न 3) अ) खालील विधाने चूक की बरोबर ते सांगा. चुकीची विधाने दुरुस्त करून वाक्य पुन्हा लिहा. [5]
i) किरकोळ व्यापारी हा घाऊक व्यापारी व ग्राहक यांच्यातील दुवा आहे.
ii) बाजारातील व्यापारी म्हणजे हे व्यापारी आपली वस्तू ठराविक बाजारात आठवड्यातील ठराविक दिवशी विकतात.
iii) अविभक्त हिंदू-कुटुंब व्यवसायात जास्तीत जास्त 20 सभासद असतात.
iv) विपणनामुळे बेरोजगारीत वाढ होते.
v) कोणत्याही उद्दिष्टांशिवाय व्यवस्थापन करता येते.
- ब) जोड्या जुळवा. [5]
‘अ’ गट ‘ब’ गट
i) खाजगी कंपनी अ) एक सभासद एक मत
ii) सहकारी संस्था ब) सुधारात्मक कार्यवाही करणे
iii) अविभक्त हिंदू-कुटुंब व्यवसाय क) प्रत्यक्ष मनुष्यांशी संबंधित
iv) निर्देशन ड) जास्तीत जास्त 50 सभासद
v) नियंत्रण इ) 51% भाग भांडवल
फ) कर्ता
य) जास्तीत जास्त व्यावसायिक गुप्तता

प्रश्न 4) वाणिज्याची संकल्पना, अर्थ, स्वरूप आणि व्याप्ती सांगा. वाणिज्य विषयाच्या संरचनेचे महत्व स्पष्ट करा. वाणिज्य विषय शिक्षक म्हणून त्या संरचनेचा अध्यापनात कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय ते सांगून तुम्ही वाणिज्य विषयाचा इतर विषयांशी समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) अ) उद्गामी पद्धतीचे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्द्यांना अनुसरून करा. [8]

- i) अर्थ
- ii) शिक्षकाची भूमिका
- iii) फायदे व मर्यादा

ब) वाणिज्य अध्यापनात 'उद्गामी पद्धतीचा' वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]

किंवा

अ) 'समस्या निराकरण पद्धती' चे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्द्यांच्या अनुसरून करा. [8]

- i) अर्थ
- ii) शिक्षकाची भूमिका
- iii) फायदे व मर्यादा

ब) वाणिज्य अध्यापनात 'समस्या निराकरण पद्धतीचा' वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) वाणिज्य विषयाच्या शिक्षकाने स्वतःला अद्यावत ठेवण्यासाठी काय-काय करायला हवे?
- ब) वाणिज्य अध्यापनात शैक्षणिक साधनांचे महत्व सांगा. वाणिज्याच्या अध्यापनात तक्ता, आलेख व नकाशाच्या उपयोगाची चर्चा करा.
- क) 'व्याख्यान पद्धतीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
- ड) 'प्रकल्प पद्धतीच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

Q1) Explain behaviouristic, psychoanalytic and humanistic perspectives of psychology. **[15]**

OR

What are the data collection methods of psychology? Explain experimental and observational methods with the help of following points.

- a) Meaning
- b) Nature
- c) Merits
- d) Demerits

Q2) Short notes (any three) : **[15]**

- a) Explain the nature of motivation.
- b) Explain the difference between attention and perception.
- c) Explain major types of memory.
- d) Explain the nature of stress.
- e) Explain cognitive therapy.

Q3) A) Match the pairs. **[5]**

A	B
i) Behaviouristic perspective	a) Carl Rogers
ii) Humanistic perspective	b) Sigmund Freud
iii) Psychoanalytic perspective	c) Ulric Neisser
iv) Cognitive Perspective	d) John B. Watson
v) Forgetting Curve	e) Ebbinghaus

- B) Fill in the blanks. [5]
- i) Psychology studies _____.
(Soul / Mind / Behaviour)
 - ii) Permanent memory is _____ memory.
(Short-term / long term / Episodic)
 - iii) According to the _____ memory traces fades away as the time passes.
(Leak bucket hypothesis / trace distortion / interference theory)
 - iv) Retention capacity of short term memory is _____ items only.
(5 – 9 / 8 – 10 / 9 – 10)
 - v) _____ means purposeful and consciously watching.
(Case study / test / observation)

Q4) What is lecture cum discussion method? Mention its merits and demerits. Why is this method useful in teaching psychology. [15]

OR

What is co-relation? Explain the relation of the subject psychology with biological, developmental and medical science.

Q5) Which values can be transmitted through psychology contents? What will you do to inculcate any five of them through psychology teaching? [15]

OR

Explain the importance and characteristics of the structure of subject psychology. As a psychology teacher how will you use the structure while teaching psychology? Explain with suitable examples.

Q6) Short notes (any two) : [10]

- a) Explain any five qualities of psychology teacher.
- b) Explain technology based learning resources.
- c) Explain the objectives of teaching the subject psychology at the Higher Secondary School Level.
- d) Explain the relation of the subject psychology with education.

प्रश्न 1) मानसशास्त्राचे वर्तनात्मक मनोविश्लेषणात्मक आणि मानवतावादी परिदृश्य स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मानसशास्त्राच्या माहिती संकलनाच्या विविध पध्दती कोणत्या? प्रायोगिक आणि निरीक्षण पध्दती पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) अर्थ
- ब) स्वरूप
- क) गुण
- ड) मर्यादा

प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) प्रेरणेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ब) अवधान आणि अवबोध यातील फरक स्पष्ट करा.
- क) स्मृतीचे मुख्य प्रकार स्पष्ट करा.
- ड) ताणाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- इ) बोधनात्मक उपचार पध्दती स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या जूळवा. [5]

अ	ब
i) वर्तनवादी परिदृश्य	अ) कॉर्ल राजर्स
ii) मानवतावादी परिदृश्य	ब) सिगमंड फ्राइड
iii) मनोविश्लेषणवादी परिदृश्य	क) अलारिस नेसर
iv) बोधात्मक परिदृश्य	ड) जॉन बी. वाटसन
v) विस्मरण चक्र	इ) एबिंगहॉस

- ब) रिकाम्या जागा पूर्ण करा. [5]
- i) मानसशास्त्र चा अभ्यास करते.
(आत्मा / मन / वर्तन)
 - ii) ही कायमस्वरूपी स्मृती आहे.
(अल्पकालीन, दीर्घकालीन, प्रासंगिक)
 - iii) स्मृतीचे ठसे जसा वेळ जातो तसे नष्ट होतात हे सिद्धान्तात सांगितले आहे.
(गाळत्या बादलीची परिकल्पना / शेष विरूपण / व्यत्यय)
 - iv) आल्पकालीक स्मृतीची साठवण क्षमता घटकाची असते.
(5 – 9 / 8 – 10 / 9 – 10)
 - v) म्हणजे हेतूपूर्वक व जाणीवपूर्वक पहाणे.
(जीवन वृत्तान्त / चाचणी / निरीक्षण)

प्रश्न 4) व्याख्यान चर्चा पध्दती म्हणजे काय? या पध्दतीचे गुण व मर्यादा स्पष्ट करा. मानसशास्त्र अध्यापनात ही पध्दत उपयुक्त का आहे. [15]

किंवा

सहसंबंध म्हणजे काय? मानसशास्त्र विषयाचा जीवशास्त्र, वैकसिकशास्त्र, आणि वैधकीय शास्त्राशी असणारा संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) मानसशास्त्राच्या आशयाद्वारे पोहचवता येतील अशी मूल्य कोणती? मानसशास्त्र अध्यापनाद्वारे अध्यापनाद्वारे कोणतीही पाच मूल्य रूजविण्यासाठी काय कराल. [15]

किंवा

मानसशास्त्र विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व सांगून मानसशास्त्राच्या साचनेचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. मानसशास्त्र विषय शिक्षक म्हणून त्या संरचनेचा कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) मानसशास्त्र शिक्षकाचे कोणतेही पाच गुण स्पष्ट करा.
- ब) तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा.
- क) उच्च माध्यमिक स्तरावरील मानसशास्त्र विषयाच्या अध्यापनाचे उद्दिष्ट स्पष्ट करा.
- ड) मानसशास्त्र विषयाचा शिक्षणशास्त्र विषयांशी असणारा संबंध स्पष्ट करा.

Q1) Define sociology. Explain the scope of sociology. Explain Auguste Comte's contribution to sociology. **[15]**

OR

Explain the contribution of Dr. M. N. Srinivas to sociology. Discuss the uses of sociology.

Q2) Answer in brief (any three) : **[15]**

- a) Explain the factors leads to social change.
- b) Explain the characteristics of Urban Community.
- c) What are the problems faced by womens.
- d) Explain the functions of family.
- e) Differentiate between caste & class.

Q3) A) Fill in the blanks with the most appropriate alternative from the options given : **[5]**

- i) Sociology emerged as a profession for the first time in _____
 - a) Germany
 - b) England
 - c) America
 - d) France
- ii) A Clash between two roles is called _____
 - a) role-set
 - b) role-conflict
 - c) role-strain
 - d) role-obligations
- iii) Marriage between a man and a women is called _____ marriage.
 - a) Endogamous
 - b) Hetrosexual
 - c) Monoganeous
 - d) Polygamous
- iv) The 24th Teerthankar was _____
 - a) Gautam Buddha
 - b) Mahavir
 - c) Parashwanath
 - d) Rishabadev
- v) Children below _____ years come under the domestic voilence protection act.
 - a) 21
 - b) 16
 - c) 18
 - d) 14

B) Match the columns : - [5]

Column - A	Column - B
i) Primary co-operation	a) Merging of two cultures
ii) Conflict	b) Adjustment
iii) Accomodation	c) Parent and child decorating the house
iv) Assimilation	d) Election process
v) Economic competition	e) Communal violence
	f) Two traders aiming at higher sales.

Q4) State the relation between sociology and education. Discuss the place of sociology in higher secondary curriculum with suitable examples. [15]

OR

State any five objectives of teaching sociology at higher secondary level. Explain the correlation of sociology with History and Economics with suitable examples.

Q5) What is subject structure? Write the characteristics and importance of structure. Prepare a structure of any one branch of sociology with suitable examples. [15]

OR

Explain the traditional learning resources of sociology. How these can make teaching & learning process effective for sociology subject. Explain it with examples.

Q6) Answer in brief (any two) : [10]

- Development of life-skills through teaching of sociology.
- Need of content analysis in teaching of sociology.
- Project method as a teaching methodology in sociology.
- Importance of field visit in sociology.

ब) जोड्या लावा.

[5]

अ गट	ब गट
i) प्राथमिक सहकार्य	अ) दोन संस्कृतींचा मिलाफ
ii) संघर्ष	ब) तडजोड
iii) समायोजन	क) पालक व मूल यांनी घर सजविणे
iv) संमीलन	ड) निवडणूक प्रक्रिया
v) आर्थिक स्पर्धा	इ) सांप्रदायिक हिंसाचार
	फ) सर्वाधिक विक्रीचे ध्येय बाळगणारे दोन व्यापारी

प्रश्न 4) समाजशास्त्र आणि शिक्षण यातील संबंध स्पष्ट करा. उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमात समाजशास्त्र विषयाचे स्थान याविषयी समर्पक उदाहरणांसह चर्चा करा. [15]

किंवा

उच्चमाध्यमिक स्तरावरील समाजशास्त्र अध्यापनाची कोणतीही पाच उद्दिष्टे लिहा. समाजशास्त्राचा इतिहास व अर्थशास्त्र ह्या विषयांशी सहसंबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) विषय संरचनेचा अर्थ लिहा. समाजशास्त्राच्या अध्यापनातून गाभाघटक व मुल्य संवर्धनाचा प्रयत्न कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समाजशास्त्रातील पारंपारिक अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा. ह्या स्रोतांद्वारे समाजशास्त्राची अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया कशी प्रभावी करता येईल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

- समाजशास्त्र अध्यापनाद्वारे जीवन कौशल्यांचे विकसन
- समाजशास्त्रातील अध्यापनातील आशय-विश्लेषणाची गरज
- समाजशास्त्रातील प्रकल्प अध्यापन पध्दती
- समाजशास्त्र अध्यापनातील क्षेत्रभेटीचे महत्व

Total No. of Questions : 6]

MUSIC AND ART EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Describe the detail contribution of Pt. Vishnu Digambar Paluskar to Indian classical Music. [15]

OR

Give detailed information of the various types of Musical Instruments used in Indian classical Music.

Q2) Solve any three : [15]

- Aroh, Avaroh & Pakad of Yaman Raga.
- Nature of Hindustani classical music system.
- Aroh, Avaroh & Pakad of Bhup Raga.
- Nature of Karnatic Music System.
- Nature of Western Music System.

Q3) A) Match the pairs. [5]

'A'	'B'
i) Pt. Sharangdeo	sa) Hyderabad
ii) Gharanas of Music	re) Aalap
iii) Ascending order of the Swaras	ga) Ghanavadya
iv) Bharat Mooni	ma) Aaroh
v) Basuri	pa) Sangit Ratnakar
	dha) Sushir Vadya
	ni) Natyashastra
	saan) Gwalher

B) Solve following questions. [5]

- Specify the number of Matras in Dadara.
- Specify what South Indian Music is called as
- Specify any one Aranadha Vadhya.
- Define Taal.
- What is mean by an Alankar.

Q4) Explain in detail the 'Modern Method' of music teaching. **[15]**

OR

What are the traditional & technology based resources of music teaching?
Compare between traditional & technology based resources.

Q5) What is music therapy? As a music teacher how will you use music therapy to develop physical & mental health of students? **[15]**

OR

Explain various areas in music research.

Q6) Write answers of the following any two. **[10]**

- a) What are the functions of a music teacher?
- b) Write merits & demerits of Gurukul method.
- c) Write importance of music at secondary level.
- d) Write nature of music subject.

प्रश्न 1) भारतीय संगीताच्या प्रचार-प्रसाराच्या दृष्टिने पं. विष्णू दिगंबर पलूस्कर यांच्या कार्याची विस्तृत माहिती लिहा. [15]

किंवा

भारतीय संगीतात प्रयुक्त होणाऱ्या विविध वाद्यप्रकारांची सोदाहरण माहिती लिहा.

प्रश्न 2) कोणतेही तीन सोडवा. [15]

- अ) यमन रागाचे आरोह, अवरोह व पकड
- ब) हिंदुस्थानी शास्त्रीय संगीत पध्दतीचे स्वरूप
- क) भूप रागाचे आरोह, अवरोह व पकड
- ड) कर्नाटक संगीत पध्दतीचे स्वरूप
- इ) पाश्चात्य संगीत पध्दतीचे स्वरूप

प्रश्न 3) अ) जोड्या जुळवा. [5]

गट - अ	गट - ब
i) पं. शारंगदेव	सा) हैदराबाद
ii) संगीतातील एक घराणे	रे) आलाप
iii) स्वरांचा चढता क्रम	ग) धन वाद्य
iv) भरतमुनि	म) आरोह
v) बासरी	प) संगीत रत्नाकर
	ध) सुशिर वाद्य
	नि) नाट्यशास्त्र
	सां) ग्वालहेर

ब) पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या. [5]

- i) दादरा तालात किती मात्रा असतात ?
- ii) दक्षिण भारतीय संगीत पध्दतीचे संबोधन लिहा.
- iii) कोणत्याही एका अवनध्द वाद्याचे नाव लिहा.
- iv) तालाची व्याख्या लिहा.
- v) अलंकार म्हणजे काय ?

प्रश्न 4) संगीत अध्यापनाची 'आधुनिक पध्दती' स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संगीत अध्यापनाची पारंपरिक व तंत्रज्ञानाधिष्ठित संसाधने कोणती आहेत. पारंपरिक व तंत्रज्ञानाधिष्ठित संसाधनाची तुलना करा.

प्रश्न 5) संगीतोपचार म्हणजे काय? विद्यार्थ्यांचे शारीरिक व मानसिक आरोग्य विकसित करण्यासाठी एक संगीत शिक्षक म्हणून संगीतोपचाराचा कसा उपयोग कराल? [15]

किंवा

संगीत संशोधनाची विविध क्षेत्रे स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) संगीत शिक्षकाची कार्ये कोणती आहेत?
- ब) गुरुकुल पध्दतीचे फायदे व तोटे लिहा.
- क) माध्यमिक स्तरावर संगीताचे महत्व लिहा.
- ड) संगीत विषयाचे स्वरूप लिहा.

Q1) What are values? Explain the purpose and significance of value education.[15]

OR

Explain the importance of following values in life -

- a) Truth
- b) Commitment
- c) Honesty

Q2) Answer any three of the following : [15]

- a) Write down the nature of personal values.
- b) Write down the nature of social values.
- c) Write down the nature of National Values.
- d) What do you mean by value crisis?
- e) Write down the nature of Indian values with the reference of Indian constitution.

Q3) Write down the meaning of following concepts in one sentence. [10]

- a) Forgiveness
- b) Empathy
- c) Ability of sacrifice
- d) Self confidence.
- e) Positive and creative thinking.
- f) Corruption
- g) Cyber crime
- h) Terrorism
- i) Drug addiction
- j) Untouchability

Q4) What are the objectives of value education at school level? Explain the place of values in school syllabus. **[15]**

OR

Explain the following methods of value education.

- a) Lecture
- b) Seminar

Q5) Explain in detail the nature of content - analysis of values. **[15]**

OR

Explain the nature of syllabus and curriculum of values.

Q6) Solve any two of the following : **[10]**

- a) Explain the discussion method of teaching values.
- b) Explain the structure of values in short.
- c) Write down the nature of core-elements in National Educational Policy.
- d) Write down the nature of values in National Educational Policy.

प्रश्न 1) मूल्य म्हणजे काय? मूल्यशिक्षणाचे हेतू व महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

खालील मूल्यांचे जीवनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

- अ) सत्य
- ब) बांधिलकी
- क) प्रामाणिकपणा

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणत्याही तीन टीपा लिहा. [15]

- अ) वैयक्तिक मूल्यांचे स्वरूप लिहा.
- ब) सामाजिक मूल्यांचे स्वरूप लिहा.
- क) राष्ट्रीय मूल्यांचे स्वरूप लिहा.
- ड) मूल्यसंघर्ष म्हणजे काय?
- इ) भारतीय संविधानानुसार भारतीय मूल्यांचे स्वरूप लिहा.

प्रश्न 3) खालील संकल्पनांचे अर्थ एका वाक्यात लिहा. [10]

- अ) क्षमाशीलता
- ब) समानानुभूती
- क) त्यागक्षमता
- ड) आत्मविश्वास
- इ) सकारात्मक व सृजनात्मक विचारशैली
- फ) भ्रष्टाचार
- य) सायबर गुन्हे
- र) दहशतवाद
- ल) मादक पदार्थांचे व्यसन
- व) अस्पृश्यता

प्रश्न 4) शालेय स्तरावर मूल्य-अध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती? शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्यांचे स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मूल्य अध्यापनाच्या खालील पद्धती स्पष्ट करा.

अ) व्याख्यान

ब) सेमीनार

प्रश्न 5) मूल्यांच्या आशयविश्लेषणाचे स्वरूप सविस्तर लिहा. [15]

किंवा

मूल्यांच्या अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [10]

अ) मूल्याध्यापनाची चर्चा पद्धती स्पष्ट करा.

ब) मूल्यांची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

क) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील गाभाभूत घटकांचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

ड) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील मूल्यांचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

